

Potchefstroomse Universiteit
vir Christelike Hoër Onderwys

Skool vir Tale en Kunste

**'n Kritiese Onderzoek na
Vertaalstrategieë**

deur

Theodore R. Rodrigues

'n Kritiese Onderzoek na Vertaalstrategieë

deur

Theodore R. Rodrigues

B.A., B.A.Hons; H.O.D.

SKRIPSIE

voorgelê ter gedeeltelike nakoming van die vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM

(Applied Language Studies)

aan die

POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT VIR CHRISTELIKE HOËR ONDERWYS

Studieleier: Prof. A.L. Combrink

Potchefstroom

Mei 1999

For language, which pervades every aspect of our lives, is never neutral, it empowers and disempowers: and any talk of a “better society”, any hope for emancipation, requires as a precondition informed knowledge about the mutual dependency of language and power (De Kadt, 1991:1).

The language professions are crucial for the preservation of national identities as well as individual and collective dignity and pride. But they are also crucial for communication between different nationalities, different cultures and religions. They are important for keeping together our multilingual and multicultural global village. They are important for their knowledge and experience of how to bridge interlingual gaps. They are tools for mutual understanding, for cooperation and peace (Dollerup & Loddegaard, 1992:5).

Finansiële steun verleen deur die Sentrum vir Wetenskapsontwikkeling word dankbaar erken. Alle gevolgtrekkings is dié van die skrywer en moet nie aan die SWO toegeskryf word nie.

Dankbetuigings

Ek betoon hiermee my opregte dank en waardering aan:

- my Skepper en Onderhouer wat my die vermoë en energie gegee het om dié ondersoek af te handel;
- my vrou, Katy, vir haar volgehoue, onbaatsugtige liefde, bystand, ondersteuning en hulp. Dankie dat jy *altyd* verstaan het;
- my kollegas wat oor hierdie kort tydjie 'n geweldige aansporing vir my was; veral Wannie Carstens in my oomblikke van moedeloosheid met die wyse en aanmoedigende woorde: “Afrikaans is nie vir sissies nie!” Dit was deurentyd my inspirasie;
- die dosente verbonde aan die Departement Afrikaans en Nederlands van die Universiteit van Wes-Kaapland vir hulle waardevolle bydrae tot my skoling as kritiese navorser en volwaardige akademikus;
- prof. Annette Combrink vir haar weldeurdagte insette, positiewe gesindheid en hoogs professionele leiding. Dit was werklik 'n besondere voorreg om met u te werk; en
- les bes, aan my seer-gewaardeerde kollega van die Kaap, Harold Lesch onder wie ek hierdie ondersoek begin het. Oor die jare was jy altyd bereid om vrugtevolle gesprekke te voer en leiding te gee oor hierdie ondersoeksveld. Jou hulp was van onskatbare waarde.

Abstract

The post-apartheid South Africa is characterized by individuals who speak the same language but nevertheless show significant differences in background knowledge, discourse patterns and phenomena. These differences, particularly in the same language-speaking communities, create barriers to effective communication in the translation process, specifically in the public domain. This gives rise to an imbalance in the communication process, which results in an inability on the part of the receivers to communicate, participate in and contribute effectively to their social, political and cultural existence in their respective communities.

This study takes the form of an analysis of the problem of non-equivalence and different translation strategies that can empower and make information in the public domain more accessible to our *linguistically marginalised communities*.

The *community translation* approach which emerged from a socio-cultural perspective, one in which the aim is above all to give these communities access to the same information and services as the linguistic "elite", forms the basis of this study. Within this approach, the translator uses the discourse patterns and phenomena of the target group to make information more accessible to this group. For this approach, the target audience of the translation is paramount.

This study contains both a theoretical and corpus component. The main focus in the former component is the analysis of the problem of non-equivalence and various translating strategies attempting to deal with it. The focus is placed on relevant literature available on community translation. Most of the literature originates from Canada, Australia, Scotland and England, where this approach is considerably more developed, and is of a descriptive nature. This translation approach is still a fairly new and uncharted area in South Africa, although a small amount of literature has been written about it.

The corpus component addresses the practical use of these reader-orientated translation strategies as a means to empower the linguistically marginalised communities. It therefore also raises the practical issue of the translator's autonomous role as an intermediary with knowledge of the source and target cultures (languages) and their (non-)overlap.

Pragmatic texts (where the primary focus is the informative content) are used to illustrate the above. The reason for choosing these texts is to establish whether there is in fact any difference between the strategies that were used in the past and functional strategies needed for community translation. In other words, what strategies could be used to communicate information effectively to everyone, irrespective of his/her language usage or different social and ethnic background, thus attempting to overcome the barriers to effective communication.

Opsomming

Suid-Afrika na apartheid word gekenmerk deur mense wat dieselfde taal praat, maar wat nogtans beduidende verskille ten opsigte van agtergrondskennis, diskoerspatrone en -verskynsels vertoon. Hierdie verskille, veral in dieselfde taalsprekergemeenskappe, skep hindernisse vir effektiewe kommunikasie deur die vertaalproses, en dan spesifiek vir vertaling in die openbare domein. Dit gee aanleiding tot 'n wanbalans in die kommunikasieproses, met 'n gevolglike onvermoë aan die kant van die ontvangers om in hul onderskeie gemeenskappe te kommunikeer, deel te neem aan, en effektief by te dra tot hul maatskaplike, politieke en kulturele bestaan.

Hierdie studie neem die vorm aan van 'n ontleding van die probleem van non-ekwivalensie en verskillende vertaalstrategieë wat bemagtiging kan bewerkstellig en inligting in die openbare domein meer toeganklik kan maak vir ons *linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe*.

Die *gemeenskapsvertaal*-benadering, wat uit die sosiokulturele perspektief na vore getree het, 'n benadering waarin die doel in die eerste instansie is om aan hierdie gemeenskappe toegang tot dieselfde inligting en dienste as die linguistiese "elite" te verleen, maak die grondslag van hierdie studie uit. In hierdie benadering gebruik die vertaler die diskoerspatrone en -verskynsels van die teikengroep om inligting vir hierdie groep meer toeganklik te maak. In hierdie benadering geniet die teikengehoor van die vertaling voorrang.

Hierdie studie bestaan uit 'n teoretiese sowel as 'n korpuskomponent. Die hoofokus in eersgenoemde komponent is op die ontleding van die probleem van non-ekwivalensie en op verskeie vertaalstrategieë wat poog om oplossings hiervoor te vind. Daar word gekonsentreer op toepaslike literatuur oor gemeenskapsvertaling. Die meeste van die literatuur het hul oorsprong in Kanada, Australië, Skotland en Engeland, waar hierdie benadering aansienlik verder gevorder is, en is van 'n deskriptiewe aard. Hierdie vertaalbenadering is in Suid-Afrika nog 'n redelik nuwe en braak gebied, hoewel 'n klein hoeveelheid literatuur daarvoor reeds die lig gesien het.

Die korpuskomponent ondersoek die praktiese toepassing van hierdie lesergeoriënteerde vertaalstrategieë as 'n middel ter bemagtiging van die linguisties-gemarginaliseerde

gemeenskappe. Dit bespreek dus ook die praktiese kwessie van die vertaler se outonome rol as 'n tussenganger met kennis van die bron- en teikenkulture (-tale) en hul oorvleueling (nie-oorvleueling).

Pragmatiese tekste (waar die primêre fokus die informatiewe inhoud is) word gebruik om bogenoemde te illustreer. Die rede hoekom hierdie tekste gekies word, is om vas te stel of daar werklik enige verskil is tussen die strategieë wat in die verlede gevolg is en die funksionele strategieë wat vir gemeenskapsvertaling nodig is; met ander woorde, watter strategieë gevolg kan word om inligting doeltreffend aan alle betrokkenes te kommunikeer, ongeag hoe die persone ten opsigte van taalgebruik, maatskaplike en etniese agtergrond verskil, om sodoende te poog om die hindernisse wat doeltreffende kommunikasie belemmer uit die weg te ruim.

Inhoudsopgawe

1. HOOFSTUK 1: INLEIDING	1
1.1 NAVORSINGSTERREIN EN KONTEKSTUALISERING	1
1.2 PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLINGS	8
1.3 BASIESE TEORETIESE RAAMWERK	9
1.4 KORPUS VIR ONDERSOEK	15
1.5 METODOLOGIE	15
1.6 VERKLARING VAN TERME/BEGRIPE	16
2. HOOFSTUK 2: TEORETIESE FUNDERING	18
2.1 INLEIDEND	18
2.2 NON-EKWIVALENSIE	19
2.2.1 <i>Kultuurspesifieke konsepte</i>	19
2.2.2 <i>Brontekskonsepte wat nie leksikale ekwivalente in die doeltaal het nie</i>	20
2.2.3 <i>Semanties-komplekse leksikale items in die bronteks</i>	20
2.2.4 <i>Verskille tussen doel- en brontaalbetekenis</i>	21
2.2.5 <i>Superordinate wat in die doeltaal ontbreek</i>	21
2.2.6 <i>(Kultuur-)spesifieke terme ontbreek in die doeltaal</i>	22
2.2.7 <i>Verskille in uitdrukkingsvermoë</i>	22
2.2.8 <i>Ontlenings in die doeltaal</i>	24
2.2.9 <i>Verskillende gebruiksvorme en -frekwensies van tale</i>	26
2.3 PERSPEKTIEF	28
2.4 VERTAALSTRATEGIEË	29
2.4.1 <i>Leksikale vertaling</i>	30
2.4.2 <i>Ekwivalensie</i>	33
2.4.3 <i>Parafrasering</i>	39
2.4.4 <i>Verduideliking/Omskrywing</i>	40
2.4.5 <i>Ontlening</i>	42
2.4.6 <i>Vervanging van kultuurspesifieke items</i>	49
2.4.7 <i>Weglating</i>	50
2.5 PERSPEKTIEF	51
3. HOOFSTUK 3: TOEPASSING VAN VERTAALSTRATEGIEË	55
3.1 INLEIDEND	55
3.2 DIE GEKOSE TEKSTUELE PARE	58
3.2.1 <i>Teks 1: TOPTRUST: The card for young adults/ Die kaart vir jong volwassenes</i>	59
3.2.2 <i>Kontekstualisering van die teks</i>	64
3.2.3 <i>Analise van die parallelle teks</i>	66
3.2.4 <i>Teks 2: What is a cell test?/Wat is 'n seltoets?</i>	82
3.2.5 <i>Kontekstualisering van die teks</i>	86
3.2.6 <i>Analise van die parallelle teks</i>	87
3.3 PERSPEKTIEF	100
4. HOOFSTUK 4: SAMEVATTING EN SLOT	102
BIBLIOGRAFIE	108
INDEKS	119

Hoofstuk Een

A translator must ensure that his/her product matches the register expectations of its prospective receivers (Baker, 1992:17).

INLEIDING

1.1 Navorsingsterrein en kontekstualisering

Die talige opset binne die post-apartheid Suid-Afrika kan gekenmerk word aan die verskynsel dat taalgebruikers van ander en dikwels dieselfde taalgemeenskap ten opsigte van hulle agtergrondskennis¹, taalgebruik en -houding verskil. Naas die politieke en sosiale eksklusiwiteit van die resente verlede gee dit oorsprong aan kommunikasiebreuke in die vertaalproses wat kruiskulturele vertalings bemoeilik en selfs die **linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe**² toegang tot veral die openbare domein ontsê.

In die lig van 'n gepostuleerde behoefte aan 'n gebruikervriendelike benadering tot vertaling, wat poog om alle teksgebruikers toegang tot dieselfde inligting en dienste te gee en insgelyks te bemagtig, sou dit nodig wees om heersende **vertaalstrategieë**³ krities te ondersoek.

¹ Volgens Witte (1993) beïnvloed die dinamiek van die gemeenskap, die subgroepe binne 'n sosiale groep en die individue die persepsies van die teksdeelnemers in 'n groot mate. Die sender en die ontvanger se verskillende skemata en persepsies binne die kommunikasiesituasie bepaal of hulle die bedoelde inligting suksesvol sal kan interpreteer en dit as relevant sal bejeën.

² Die term “**linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe**” verwys na diegene wat vanweë hul gebreke en/of unieke taalgebruik en kommunikasievaardighede, en 'n lae geskoolde deelname aan die kommunikasieproses ontsê word. Hierdie ondersoek benadruk in 'n groot mate die miskiening van hierdie gemeenskappe se taalregte (wat vergelykbaar is met menseregte) deurdat 'n gesuiwerde term en/of uitdrukking in 'n vertaling gebruik word bo 'n term of uitdrukking waarmee die betrokke gemeenskap kan vereenselwig. Raadpleeg Siegrühn (1991) in hierdie verband.

³ Dié term verwys binne hierdie verband na die wyse om sosiokulturele en talige probleme by die maak van vertalings te oorbrug, te wete **ekwivalensie**, **verduideliking**, **ontlening**, **weglating**, ensovoorts. Vergelyk ook Newmark (1988b:72) in hierdie verband wat vertaalstrategieë as die vertaler se “stock-in-trade” tipeer.

Die relevansie van hierdie ondersoek het 'n historiese onderbou. Volgens Beukes (1993a) was die hantering van inligting as kommoditeit in die gesegregeerde Suid-Afrika in die meeste gevalle deur die sogenaamde kulturele elite van ons samelewing bekom omdat vertaaldienlewering 'n bemoeienis gehad het met die bevordering van patriotisme, Afrikanertaalnasionalisme en die mobilisering van politieke en ekonomiese mag (vgl. Beukes, 1994:103).

Hierdie ongelyke kommunikasiesituasie kan gekenmerk word aan die feit dat alle amptelike dokumentasie in Engels en Afrikaans (die moedertale van 25% van die algehele samelewing) gepubliseer was. Die gebruik van 'n "gesuiwerde" variëteit van Afrikaans, gestandaardiseerde en geïnstusionaliseerde terme en konsepte het streng in vertalings⁴ gefigureer. Die res van die gemeenskap - wie se tale (tot op hede) geen tegniese en wetenskaplike terminologie en doeltreffende woordeboeke het nie (vgl. Mtintsilana en Morris, 1988) - was gevolglik op die periferie van die kommunikasienetwerk geplaas.

Die diskoersbehoefte en -patrone van die nie-standaardsprekers en sprekers van ander Suid-Afrikaanse tale ten opsigte van die magstrukture in die maatskappy, waar dié tweetaligheidslees voorop gestel was, was dus nie in die verskaffing van doelmatige taaldienste - 'n onlosmaaklike kommunikatiewe gebeurtenis in enige gemeenskap - gesien nie. Walker *et al.* (1995:101) konstateer die opmerking soos volg:

The government's concern with separate development was clearly reflected in the language policy. The anti-imperialist rejection of anglicisms, aimed at keeping Afrikaans pure, spilt over into a similar rejection of loan words in the African languages. In fact, so great was the concern with purism that it tended to overshadow attempts at *reader-friendly communication* [kursivering – TRR].

⁴ Hierdie term sluit voortaan ook tolking in.

Die agterstelling van die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe op talige gebied was in 'n groter mate deur **linguïsisme**⁵ uitgebou. Dié teoretiese verskynsel was 'n resultaat van die diskriminerende taalbeleid en die sosio-politieke magstrukture van die apartheids-era. Dit het veral gelei tot die hegemonie van die eertydse twee amptelike tale ten koste van die nege Afrikatale wat die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe in die *openbare* diskoersmoontlikhede: die media, die regte, die staatsapparaat, die opvoedingstelsel, die mediese wetenskap, ensovoorts ontsê het. Binne die kommunikasiesituasie het dié gemeenskappe vanweë hul eng verwysingsraamwerk oftewel skemata⁶ 'n onvermoë gehad om 'n boodskap of informasie suksesvol te dekodeer (d.w.s. betekenis daaraan te heg en dit effektief te interpreteer).

Hierdie magswanbalans in die kommunikasieproses was verder uitgebou deur die tendens om '**regte inligting**' (vgl. Siegrühn, 1989:18) - vanuit die staat se perspektief - in vertaalvorm te laat figureer. Beukes (1993a:16-17) redeneer in dié verband soos volg: “die vertaalprofessie was kennelik 'n gewillige handperd van apartheid en het daarom 'n beduidende rol gespeel in die ontmagtiging van 'n groot deel van die bevolking”. Sy gaan verder deur by te voeg dat “die maghebbers se taalvoorregte nie net in die wetgewing verskans [was] nie, maar ook geïnstitusioneel [was] d.m.v. 'n uitgebreide vertaalstruktuur in die ampstale”.

Die maghebbers kon gevolglik die maak van vertalings deur middel van linguïsisme in 'n

⁵ Skutnabb-Kangas (1988:13) omskryf dié teoretiese konstruk as “ideologies and structures which are used to legitimate, effectuate and reproduce an unequal division of power and resources (both material and non-material) between groups which are defined on the basis of language (on the basis of their mother tongues)”.

⁶ Volgens Witte (1993) beïnvloed die dinamiek van die para-kultuur (van 'n gemeenskap as geheel), die dia-kultuur (van subgroepe binne 'n sosiale groep) en die idio-kultuur (van individue) grootliks teksdeelnemers se persepsies. Binne die kommunikasiesituasie sal die bedoelde informasie wat deur die sender na die ontvanger en andersom gekommunikeer wil word, deur hulle onderskeie skemata en persepsies beïnvloed word. Hulle sal vervolgens daartoe **in staat gestel, beperk of verhinder** word om betekenis en konsepte volgens die intensie van die teks suksesvol te interpreteer.

groot mate manipuleer sodat die inligting wat deurgegee was hul linguistiese en kulturele kenmerke besit het. Volgens Lesch (1995:17) het hierdie wanbalans bygedra tot die onvermoë van die taalgebruiker “om effektief te kommunikeer, deel te neem aan en sinvol by te dra tot die **sosiale, politieke en kulturele** lewe in hul betrokke gemeenskap” [beklemtoning – TRR]. Vasilakatos (1989:3) stel dit sterker wanneer hy sê dat die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe selfs van hul **kennis, regte, voorregte en verpligtinge** ontnem was.

Ten einde hierdie balans in die huidige Suid-Afrika 'n wesenlikheid te maak, argumenteer Siegrühn (1991:31) dat die vertaler die kant van die magteloses oftewel die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe moet kies. Haar opmerking vind oënskynlik aansluiting by Nord (1992:40) se opvatting dat die vertaler se **lojaliteit** aan die kant van die doelteksgebruikers se behoeftes eerder as die voorafopgesette teorieë behoort te wees.

Siegrühn (ibid.) voer dit verder deur by te voeg dat 'n vertaler dus nooit 'n neutrale rol in die vertaalproses kan speel nie, omdat sodanige rol “[slegs] die belange van die 'magtige' groep sal [bevorder]”. Ten einde dus **effektiewe linguistiese interaksie** tussen die sender en die ontvanger binne die konteks van die huidige diskoers in Suid-Afrika te realiseer, behoort die vertaler 'n analise te maak van aspekte wat 'n rol by die maak van 'n vertaling speel, te wete die linguistiese, sosiale en kulturele behoeftes en vereistes van die teikengroep (Di Biase, 1987:62). Daar moet dus deurentyd tydens die vertaalproses rekening gehou word met die betrokke teikengroep vir wie die vertaling voorberei word.

Hieruit blyk dit dat die doelteksgebruiker binne die kommunikatiewe situasie 'n verneme rol speel en insgelyks “'n ewe groot aandeel in die produksie van 'n betekenisverskeidenheid” het

(Lesch, 1995:19). Lesch, (1995:19) is in hierdie verband in ooreenstemming met Fraser (1990:14) se standpunt:

Getting the message across relies not only on the understanding of the message itself, but also on the appreciation of [and linguistic sensitivity towards] the receptor of the message.

Na aanleiding van die bovermelde aanhaling blyk dit duidelik dat vertaling nie net die resultaat van 'n vertaler se begeerte is om getrou te wees aan die bronteks nie, maar dat dit ook 'n produk van verskeie markverwante, patronaatverwante en ander ideologiese vereistes behels. Ten einde dus effektiewe linguistiese interaksie tussen twee spraakgemeenskappe te realiseer en insgelyks aan hierdie vereistes gehoor te gee, behoort die vertaler die kommunikasie van teks te manipuleer.⁷

Die vertaler wat volgens Snell-Hornby (1988) eerder bikultureel of selfs plurikultureel sowel as tweetalig behoort te wees, het dus 'n aktiewe rol te speel in die bemagtiging van die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe in 'n linguisties-heterogene samelewing.

Hierdie ondersoek rakende vertaalstrategieë pas, myns insiens, binne 'n sosiokulturele vertaalraamwerk wat sensitief tot die doelteksgebruiker se sosiokulturele status staan. Omdat **gemeenskapsvertaling**⁸ gemoed is met die sosiokulturele status van 'n teikengroep en om die

⁷ Hierdie beskouing hou verband met die sogenaamde "*Manipulation School*" (vgl. Snell-Hornby, 1989:22). Dié manipulasiebenadering word deur Theo Hermans (1985:9) soos volg onderskryf: "From the point of view of target literature [en enige ander inligting - TRR], all translation implies a degree of manipulation of the source text for a certain purpose". Vergelyk ook in hierdie verband Bassnett-McGuire & Lefevere (1990), Lefevere (1992a,b) se opmerkings in die algemene redakteursvoorwoord tot hulle reeks boeke oor vertaalkunde: "Translation is, of course, a rewriting of an original text. All rewritings, whatever their intention, reflect a certain ideology (...) and as such manipulate literature [en enige ander inligting - TRR] to function in a given society in a given way. Rewriting is manipulation, undertaken in the service of power".

⁸ Die term gemeenskap verwys binne hierdie verband nie soseer na 'n bepaalde geografiese of sosiale gemeenskap nie, maar eerder na 'n soort benadering waar die sosiokulturele behoeftes van 'n betrokke teikengemeenskap, ongeag sy geografiese ligging, aangespreek word.

ongelyke magsverhouding in taalgebruik aan te spreek, sou dit binne die kader van die sosio-kulturele benadering tot vertaling geplaas kon word.

Uit hoofde daarvan dat die heropbou, ontwikkeling en emansipering van die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe in verband te bring is met hul linguistiese behoeftes, blyk hierdie benadering hoogs instrumenteel te wees “om die onderskatting van die beduidenheid van taal in die produksie, instandhouding en verandering van sosiale magsverhoudinge te korrigeer” (Lesch, 1995:19). Die gemeenskapsbenadering tot vertaling wat aan die basis staan van die teoretiese vertrekpunt - dat toeganklike vertalings gemaak moet word - wen vinnig veld onder vertaalteoretici.

Lesch (1995:18) huldig in hierdie verband die mening – waarmee ek saamstem - dat gemeenskapsvertaling eerder 'n middel tot 'n doel is, “naamlik om gemeenskappe met die middele toe te rus en hulself te skool; en dat hulle behoeftes geprioritiseer word”. Hieruit kan geabstraheer word dat hierdie benadering in die konteks van die huidige diskoers in Suid-Afrika instrumenteel kan wees deur die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe 'n *stem* te gee (vgl. Siegrühn, 1991).

Die rede waarom hierdie vertaalbenadering - wat myns insiens 'n veranderde, meer innoverende vertaalkultuur suggereer - as basis van die ondersoek geneem word, is juis dié benadering se sensitiwiteit teenoor die potensiële teksgebruiker (vgl. Rodrigues, 1993 & 1999a/b). Teen die agtergrond van die heersende kulturele diversiteit en ongelyke diskoersmoontlikhede binne ons samelewing behoort hierdie vertaalkultuur voorts 'n **nuwe generasie van vertalers** (vgl. Beukes, 1994:250 en Rodrigues, 1999a/b) te inkorporeer. Siegrühn (1992:34-35) definieer die rol van dié nuwe generasie vertalers soos volg:

[T]he *community translator* is neither a social worker, nor an educator, nor an advocate. The community translator is aware of the power imbalances in the society and chooses to mediate in order to *make texts accessible*, instead of offering 'parallel' translations [kursivering – TRR].

Binne hierdie nuwe vertaalkultuur en teen die agtergrond van die behoefte om 'n teks toeganklik te maak, behoort die vertaler die taalverskynsels en -patrone, kortom, die sosio-kulturele behoeftes van die doelteksgebruikers - wat deel vorm van die unieke omstandighede waarin 'n vertaling tot stand kom - te gebruik ten einde 'n produk te skep wat onmoontlik deur die betrokke teikengroep misverstaan kan word. Dié behoeftes van die doelteksgebruikers behoort dus nie geïgnoreer te word nie.

Hierdie waarneming blyk bevestigend te wees van Nord (1992:40) se standpunt dat “the translator should aim at *producing a functional target text* which conforms to the requirements of the translation scopos [die doel en funksie van die vertaling] fixed by the initiator, respecting at the same time [...], the legitimate interests of both the author of the original and the readers of the translation” [invoeging en kursivering – TRR].

Met hierdie ondersoek word dus toegetree tot die argument dat vertalings weens 'n behoefte in die doelkultuur ontstaan en gevolglik dus slegs 'n doel en funksie het in soverre dit gebruik word deur diegene vir wie dit geskep is (vergelyk Nord, 1992).⁹ Hierdie ondersoek wil dus duidelik erkenning aan die **teleologiese** oftewel **doelgerigte aard** van vertalings gee. In hierdie verband maak Olivier (1994:38) die opmerking dat 'n vertaling 'n prospektiewe handeling is, siende dat die vertaling vir 'n spesifieke teikengroep gemaak word. Vergelyk Toury (1980:19) in hierdie verband:

⁹ Daar word in hierdie verband oënskynlik aansluiting gevind by Fraser (1990:81) se opmerking: “It [die vertaling] has a purpose and an identity only in so far as it is read and used by its target or receptor audience” [invoeging – TRR].

Translating as a teleological activity *par excellence* is to a large extent conditioned by the goals it is designed to serve, and these goals are set in, and by, the prospective receptor system(s). Consequently, translators operate first and foremost in the interest of the culture into which they are translating, and not in the interest of the source text, let alone the source culture.

Dit blyk duidelik dat die eertydse siening - dat slegs die linguistiese sisteme genoeg is om te vertaal - nie meer gepas is nie. Uit meer resente navorsing blyk die **tekstuele** en **sosiale** sisteme van die twee betrokke tale en kulture ook belangrik vir effektiewe kommunikasie te wees. Dié klemverskuiwing gee terselfdertyd onweerlegbaar erkenning aan die belangrike rol wat buitelinguistiese faktore in die vertaalproses speel, en toon die insig dat die vertaler dus voorts 'n rol as bemiddelaar tussen die bron- en die doelkultuur behoort te speel.

Binne hierdie gemeenskapsgeoriënteerde raamwerk vind hierdie studie aansluiting by die werke van Rodrigues (1993), Beukes (1993b:249), Meintjes (1991:37) en Siegrühn (1991:31) wat daarop gemik is om die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe op talige vlak te bemagtig en vervolgens 'n werklike bydrae te maak om die magswanbalans tussen die 'sender' en die 'ontvanger' uit te skakel.

In die lig van dié praktiese behoefte in die veranderende Suid-Afrika, is dit noodsaaklik om ondersoek in te stel na vertaalstrategieë wat vertalers aanwend om taal- en kultuurgrense te transendeer (Beukes, 1992, 1993b).

1.2 Probleemstelling en doelstellings

Na aanleiding van die bostaande kan die volgende probleemvrae geformuleer word:

- ◆ Watter strategieë is geskik vir die vertaler om die huidige sosiokulturele en talige probleme by die maak van vertalings vir veral die openbare sektor binne die huidige Suid-

Afrika te oorbrug? ;

- ◆ Watter rol speel die (linguisties-gemarginaliseerde) doelteksgebruiker se eng verwysingsraamwerk in die effektiewe dekodering van inligting binne die openbare sektor?

Ten opsigte van dié probleemvrae het hierdie ondersoek ten doel:

- ◆ om aan die hand van referensiële tekste (waar die klem op inligting val) vertaalstrategieë krities onder die loep te neem en vas te stel watter strategie(ë) gebruikervriendelik is om die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe te bemagtig;
- ◆ om die bepalende rol wat die teksgebruiker se verwysingsraamwerk in die daarstelling van 'n realistiese mentale beeld van die doelteks speel deur middel van gekose tekste te bevestig; en
- ◆ om te demonstreer dat die doel en funksie waarvoor die doelteks geskep word, bepalend is by die vertaler se keuse van vertaalstrategieë, en nie die funksie van die bronteks nie.

1.3 Basiese teoretiese raamwerk

Gegee die noodsaak om almal toegang tot dieselfde inligting te gee deur hulle kommunikatiewe, sosiale en kulturele behoeftes en vereistes voorop te stel, behoort enige poging om gebruikervriendelike vertalings te skep, gebaseer te wees op 'n teorie van vertaling. Vanweë dié realiteit dat 'n gegewe vertaalteorie tot 'n bepaalde taalteorie herleibaar is, word hierdie ondersoek se teoretiese komponent vanuit 'n taalteoretiese perspektief geargumenteer.

Vanuit verskeie bronne kon twee hoofvertaalteoretiese strominge, te wete die **linguisties-georiënteerde benadering** (sien Bassnett-McGuire, 1992; Catford, 1965; Henry, 1984; ensovoorts) en die **sosiolinguistiese** oftewel **sosiokulturele benadering** (vergeelyk Delisle, 1988; Fraser, 1990; Nida en Taber, 1974; Snell-Hornby, 1988; ensovoorts) onderskei word.

Eersgenoemde kan vanweë sy primêre bemoëienis met die talige (strukturele) aspek van vertaling binne 'n **strukuralistiese benadering** tot taalondersoek geplaas word. Dié benadering is veral geskoei op die outonomieit en onafhanklike identiteit van taal, kortom die kontekstualiseerdheid van taal. Holmes (1988:57) maak die volgende opmerking ten opsigte van die linguistiese benadering tot taalondersoek:

One of the drawbacks of practically all the linguistic translation theories (up to now) has been that they had to work with linguistics which is only interested in the sentence and linguistic phenomena below the sentence level [...] *translation is so obviously a question not of translating a series of sentence but of translating a text* [kursivering – TRR].

Taal is dus binne hierdie paradigma weggeabstraheer van werklike taalgebruikssituasies. Hieruit kan afgelei word dat die linguisties-georiënteerde benadering tot vertaling binne hierdie strukuralistiese kader slegs gekonsentreer het om woorde individueel te transkodeer, en het gevolglik nie die sosiokulturele behoeftes van die doelteksgebruiker in ag geneem nie. Hierdie (ver-)taalmodel gee dus onvoldoende erkenning aan die aard van die teks en konsipieer 'n teks in hoofsaak as 'n konteksonafhanklike linguistiese verskynsel. In dié verband sê Fraser (1990:19): “as with the linguistic approach the justification of translation is taken for granted”. Die abstraktheid ('n kenmerk van die strukuralistiese benadering) van dié statiese en retrospektiewe bronteksgerigte model kan in die onvermoë om 'n boodskap effektief verstaanbaar aan 'n teikengroep oor te dra, op grond van drie kriteria, te wete die **sosiale, kulturele en persoonlike** faktore van die reseptor, gesien word.

Die linguistiese benadering realiseer dus nie 'n effektiewe en toeganklike kommunikasiesituasie tussen die betrokke partye nie. Die doelteksgebruiker word nie opgehef tot sy regmatige rol binne dié situasie nie. Die rede hiervoor is die feit dat taal in hierdie benadering grotendeels geïsoleer word van enige sogenaamde buitelinguistiese faktore waarin elke

vertaling gemaak word.

Bell, aangehaal in Fraser (1990:18), se uitgangspunt konsipieer die haalbaarheid om 'n effektiewe linguistiese interaksie tussen die betrokke kommunikerende partye te vestig:

Language style is most influenced by audience [die teikengroep] variables and the producer [die vertaler] style is likely to converge most with the audience style *when audience is known, ratified and addressed specially* [invoeging en kursivering – TRR].

Vanweë filosofiese verskuiwinge en intellektuele strominge het die benadering tot taal-ondersoek geleidelik verander. In teenstelling met die strukturalistiese paradigma het die **pragmatiese - oftewel kommunikatiewe benadering** - van taalondersoek, taal vanuit sy primêre funksie, d.w.s. as 'n kommunikatiewe instrument vir sosiale interaksie, bestudeer. Dié benadering gee terselfdertyd blyke van die ander hoofvertaalteorie, die **sosiokulturele benadering** tot vertaling, wat erkenning aan die vertaalproses en funksie van die vertaling gee. Nida (1976:76) benadruk die belangrikheid van dié benadering in die kommunikasieproses tot afwysing van 'n a-kontekstuele benadering tot vertaling soos volg:

Sociolinguistic theories of translation should not be understood as neglecting linguistic structure. Rather *they lift the linguistic structure to a higher level of relevance*, where these can be viewed in terms of their function in communication. The translator can and must be aware of such factors as irony, hyperbole, and litotes, which are frequently not signaled by linguistic signs but by incongruence with the communication context. That is to say, *the interpretation of certain expressions depends on the extralinguistic context of the utterance* [kursivering – TRR].

Hy sê voorts:

Because translating always involves communication within the context of interpersonal relations, the model for such activity must be a communication model, and the principle must be primarily sociolinguistic in the broad sense of the term (Nida, 1976:73).

Vertaling binne hierdie model is nie bloot 'n taalkundige omsetting nie, maar eerder 'n proses waarby buitetalige faktore 'n deurslaggewende rol speel. Daar is by hierdie benadering 'n duidelike wegbeweeg van die blote oordra van talige elemente soos gerealiseer binne die linguistiese benadering. Delisle (1988:44) verwoord hierdie verskuiwing van 'n sinsgerigte na 'n kommunikatiefgerigte benadering - soos volg: “Unlike most linguists, who analyze words and sentences in and for themselves, the translator analyses the text at a higher level, looking beyond the individual word, sentence, or isolated utterance”.

Die kommunikatiewe aard van taal binne 'n sosiokulturele werklikheid word deur Olivier (1994:7) soos volg geaksentueer: “n Teks is [...] 'n kommunikatief-georiënteerde konfigurasie met 'n tematiese funksie en 'n teks-pragmatiese dimensie”. Hieruit kan die afleiding gemaak word dat vertalings tot stand kom in 'n unieke situasie wat weer ingebed is in 'n bepaalde sosiale werklikheid en gevolglik altyd interpersoonlike oftewel **interkulturele kommunikasie** behels (vergelyk House, 1981).¹⁰ In die lig hiervan is ek oortuig daarvan dat vertaling volledige, effektiewe kommunikasie behoort te behels en dat taal en vertaling nooit 'n a-kontekstuele gegewe kan wees nie.

Soos reeds vermeld, gee interkulturele kommunikasie binne 'n sosiale konteks pertinente erkenning aan die belangrike rol wat buitelinguistiese faktore in die vertaalproses speel en tipeer die rol van die vertaler as 'n kreatiewe interkulturele bemiddelaar. Ek is dit heeltemal eens met Fraser (1990) se gevolgtrekking dat tekslinguistiese modelle nie genoegsaam kennis neem van die dinamiese rol van die vertaler nie.

¹⁰ Vertaling word deur Van den Broeck en Lefevere (1979) as 'n “*prosesachtige gebeuren*” getipeer wat inhou dat die sender en ontvanger binne 'n oorspronklike kommunikasiedaad vanweë hul verskillende kommunikasiesisteme nie altyd die strekking van die boodskap (sal) begryp nie.

Haar bevindinge komplementeer Bassnett-McGuire (1992:38) se opmerking dat die vertaler - in die kommunikasieproses - die rol van beide ontvanger en sender speel: “[the translator] is the end and beginning of two separate but linked chains of communication”. Hieruit kan geabstraheer word dat die vertaler beide **ontvanger** (interpreteerder/dekodeerder) en **sender** (vertaler/enkodeerder) van 'n gegewe teks is. Vanweë sy rol as tweestoeilige teksdeelnemer behoort die vertaler dus binne enige kommunikasiesituasie - wat tweerigting van aard is - 'n positiewe bydrae in die bemagtiging van die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe te (kan) lewer. Hy behoort voorts vanweë hierdie dubbele en groter dinamiese rol meer sensitief teenoor die behoeftes van die teikengemeenskap op te tree.

Hieruit kan geabstraheer word dat die vertaler as teksdeelnemer dus **eerste** die bedoelde boodskap vanuit sy eie verwysingsraamwerk interpreteer (dekodeer) en daarna d.m.v. 'n kode (taalsisteem) en 'n kommunikasiekanaal (taalgebruiksmedium) aan 'n gegewe teikengroep - wat dikwels 'n ander skemata het - enkodeer.

Volgens Renkema (1993) is hierdie voorstelling van die oordragsproses tussen die vertaler en die teikengroep te simplisties van aard, aangesien die komplekse struktuur van informasie groot eise aan die dekodering daarvan stel. 'n Vertaler kan byvoorbeeld onbewustelik met sy/haar taalhouding of -gebruik kultuurspesifieke projeksies laat ontstaan.

Binne die teksgebruikergerigte benadering tot vertaling kan hierdie dinamiese proses - myns insiens - egter ook positief aangewend word deurdat die vertaler die genoemde sosiokulturele aspekte van die teikengroep analiseer. Teen hierdie agtergrond wil ek argumenteer dat die vertaler - ten einde 'n aktiewe bydrae in die bemagtigingsproses van dié gemeenskappe te maak, en gevolglik 'n maatstaf vir **effektiewe** kommunikasie in vertaalvorm te produseer - die

volgende in gedagte behoort te hou:

No society is homogeneous and translators need to be sensitive to the differences in the needs of different groups. Within any speech community there are marginalised groups who have been excluded from mainstream developments and for whom the form in which information is encoded presents a barrier. This adds a new dimension to the functions of translators: their [die gemeenskapsvertalers] task is not only to make information available in another language [in a parallel manner], but to make it available to marginalised communities in a more assimilable format (Cluver, 1992:37) [invloeging en kursivering – TRR].

Die “gemeenskapsaspek” moet dus as riglyn by die maak van vertalings vir die gemarginaliseerde talige gemeenskappe in ag geneem word. Di Biase (1987:62) verwoord die gemeenskapsvertaler se rol om dié gemeenskappe van teksgebruikergerigte vertalings te voorsien, soos volg:

The translator needs to know the community he or she is translating for and to become acquainted with its linguistic, social and cultural characteristics in terms of both the origins of the community and its new environment.

Hy gaan verder deur by te voeg dat “*the forms* [wat die gemeenskapsvertaler in effektiewe gemeenskapsgeoriënteerde (ver-)taaldienslewering behoort te gebruik - TRR] are those which most closely reflect the semantic system of the socio-cultural system in which the [receivers] operate and with which they are likely to be more familiar. The limit to this proportion is the degree of acceptability of the text to the community” (Di Biase, 1987:64).

Effektiewe linguistiese interaksie en die daarstelling van 'n realistiese mentale beeld¹¹ van die vertaalteks blyk dus teen dié agtergrond 'n moontlikheid te wees indien die vertaler se diskoerskeuse **gebruikervriendelik** is, d.w.s. die gebruik van taalverskynsels en -patrone

¹¹ Dit behels 'n vertaalproses waar die vertaler 'n geskrewe diskoers eers *retrospektief* (vir homself), en daarna *prospektief* tot 'n denkbeeldige diskoers omsit sodat die doelteksgebruiker daarmee kan vereenselwig. Dit beteken dat die vertaler 'n taalvorm in die doelteks moet gebruik waarmee die gebruiker kan vereenselwig en vervolgens effektiewe toegang tot die bedoelde boodskap kan verkry. Vergelyk in hierdie verband ook *voetnoot 29*.

waarmee die teikengroep kan identifiseer en vervolgens toegang tot inligting in vertaalde vorm kan kry (Rodrigues, 1993 & 1999a/b). In hierdie verband is ek dit eens met Fraser (1990) se teksgebruikergerigte oftewel gemeenskapsgeoriënteerde benadering wat die vertaalproses en -produk onder die loep neem, asook die funksie van die vertaling ondersoek wat 'n belangrike rol speel binne die sosiokulturele raamwerk.

1.4 Korpus vir ondersoek

Referensiële tekste oftewel pragmatiese tekste¹² waar die klem op die informatiewe inhoud val, die vorm en inhoud onlosmaaklik verbonde is en die vertaler 'n kreatief-interpretatiewe rol speel, word as tekste vir die ondersoek gebruik. Die rede vir die keuse van hierdie soort tekste is om vas te stel watter vertaalstrategieë deur vertalers gebruik was ten einde effektief vanuit die bronkultuur na die doelkultuur te kommunikeer.

Die linguistiese heterogeniteit van ons samelewing en kulturele verskille van die bron- en doelteksgemeenskap blyk bepalend vir die vertaalbaarheid van 'n gegewe teks te wees. Die gekose tekste is teen hierdie agtergrond verteenwoordigend van vertalings waar effektiewe kommunikasie voorop (behoort te) staan.

1.5 Metodologie

Hierdie ondersoek behels 'n teoretiese en 'n korpuskomponent. In die teoretiese komponent sal verskillende vertaalstrategieë ondersoek word. Alvorens dié strategieë egter onder die

¹² Ten spyte van Newmark (1981) se beswaar teen die gebruik van hierdie konsep in vertaalkunde word daar binne hierdie studie aansluiting gevind by Delisle (1988:17) se opvatting rondom hierdie konsep. Hy verwoord die relevansie van hierdie soort tekste soos volg: "The further one moves away from literary texts and toward pragmatic texts, the less important subjectivity is and the more *translation problems have to do with effectively conveying information*" (Delisle, 1988:16) [kursivering – TRR].

loep geneem word, word verskillende *non-ekwivalensies*¹³ ondersoek. Die rede waarom daar in hoofstuk twee ingegaan word op hierdie teoretiese konstruk, is om pertinent aan te toon:

- ◆ hoe die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe in dié kommunikatiewe gebeurtenis aan relevante inligting ontsê word;
- ◆ hoe die kulturele gaping tussen die verskillende spraak- en kulturele gemeenskappe - 'n direkte resultaat hiervan - uitgebou word; en
- ◆ hoe uiters belangrik teksgebruikergerigte vertaalstrategieë in die vertaalproses is ten einde effektiewe en bemagtigende kommunikasie te realiseer.

In die korpuskomponent sal vertaalstrategieë wat die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe kan bemagtig aan die hand van gekose tekste ondersoek word. Uit hoofde dat die soeke na die mees gepaste vertaalstrategie(ë) - om inligting toeganklik vir alle gemeenskappe te maak en hulle vervolgens te bemagtig - in verband te bring is met die gehalte van 'n vertaling, poog hierdie komponent ook om dié aspek van vertaling onder die loep te neem. Die rol van die vertaler as outonome, kreatiewe en interkulturele bemiddelaar, om die kulturele gaping tussen die verskillende spraak- en kulturele gemeenskappe op te hef, word ook in verband gebring met dié verskillende vertaalstrategieë.

1.6 Verklaring van terme / begrippe

Brontaal	:	die taal waarin die oorspronklike boodskap gekodeer is.
Doeltaal	:	die taal waarin die bronteksboodskap gedekodeer word.
Diskoers	:	enige stuk taal wat strukturele en semantiese samehangendheid

¹³

Hierdie term verwys binne hierdie verband na verskillende vertaalprobleme wat 'n effektiewe vertaling bemoeilik. Hierdie fenomeen gee aanleiding tot en lei tot die gevolglike perpetuering van 'n gaping tussen die bron- en doelkultuur. Raadpleeg Baker (1992), Nord (1991:158-160), asook Combrink (1977) in hierdie verband.

- en volledigheid vertoon en 'n boodskap oftewel teks oordra.
- Konteks** : al die situasionele faktore en omstandighede in die nie-verbale omgewing wat binne en buite die area van sintuiglike waarneming lê en deur die boodskapsender en -ontvanger gedeel word.
- Teks** : enige stuk taal waarvan die individuele komponente met mekaar skakel om 'n koherente geheel te vorm.
- Vertaling** : die semantiese en pragmatiese herkonstruksie van die bronteks vir, en volgens die behoeftes van die doelkultuur.
- Vertaler** : die skepper van 'n kommunikatief-toereikende vertaling in die doelkultuur wat voldoen aan die vereistes van die kliënt, asook die behoeftes van die teikengroep.

Hoofstuk Twee

TEORETIESE FUNDERING

Rather than a set of prescriptive rules, the actual situation of the audience for the translation will determine the strategies to be used in producing the best possible translation, creating all the layers of association present in the original and decoding the discourse which produced the text (Fraser, 1990:16).

Hierdie hoofstuk het ten doel om **non-ekwivalensie** asook verskillende **vertaalstrategieë** wat gebruik word om sosiokulturele en talige probleme in 'n vertaling te oorbrug, te ondersoek. Daar word gepoog om vas te stel watter strategie die mees gepaste sal wees om die heersende **kulturele gaping(s)** tussen die bron- en die doeltalingskultuur te oorbrug en vervolgens effektiewe linguïstiese interaksie tussen dié betrokke gemeenskappe in die konteks van die huidige diskoers in Suid-Afrika te realiseer.

2.1 INLEIDEND

Hierdie soeke na die mees gepaste vertaalstrategie hou verband met die gehalte van 'n vertaling.¹⁴ Nida en Taber (1982:172) verskaf 'n raak samevatting rondom hierdie aspek en maak die opmerking dat vertaalstrategieë bepaal “how well the meaning comes across, both in terms of the total content and of the correctness of understanding”.

¹⁴ Die evaluering van vertaalteks hou verband met die getrouheid aan of die brontaalreëls en -norme (adekwaatheid) of die doeltaalreëls en -norme (aanvaarbaarheid). Vanweë die feit dat 'n aanvaarbare vertaling gekenmerk word aan die oortreding van doeltaalreëls en -norme hou dit insgelyks verband met die nosisie adekwate vertaling. Raadpleeg Toury (1980) vir volledigheid.

Daar behoort volgens Olivjier (1994:21) rekening gehou te word met die feit dat die kultuur-gebondenheid van die bronteks, sowel as die mate waarin die kulturele agtergronde van die twee betrokke spraakgemeenskappe verskil, bepalend is vir die vertaalbaarheid van 'n gegewe teks. Dit is juis hierdie insig, sowel as die veranderlikheid van taal en betekenis, wat ons in verband bring met die teoretiese konstruk **non-ekwivalensie**. Hierdie hoofstuk verwys kortliks na enkele relevante non-ekwivalente vertaalprobleme (met voorbeelde ter verduideliking) binne die konteks van die huidige diskoers in Suid-Afrika.

2.2 NON-EKWIVALENSIE

2.2.1 Kultuurspesifieke konsepte

Hierdie vertaalprobleem verwys na 'n abstrakte of konkrete brontaalkonsep wat onbekend aan die doelteksgebruiker is. Dié konsep, wat gewoonlik as kultuurspesifiek getipeer word, hou veral verband met godsdienstige oortuiginge, sosiale gewoontes en voedselsoorte. Vergelyk die abstrakte Zoelokonsep '*sangoma*' wat geen gelykwaardige ekwivalent in byvoorbeeld Afrikaans of Engels het nie. Hierdie konsep word veral in hierdie tale met 'n baie negatiewe betekenis vertaal. Die ekwivalent '*toordokter*' (Afrikaans); '*witchdoctor*' (Engels) kommunikeer nie die positiewe aard van hierdie konsep wat eintlik na 'n tradisionele dokter verwys nie. Die konkrete Zoeloe-konsep '*muti*' (wat na tradisionele medisyne verwys) het ook geen gelykwaardige ekwivalent in die genoemde tale nie en word vervolgens ook verkeerdlik vertaal as '*toormiddels*' wat deur 'n toordokter gebruik word.

2.2.2 Brontekskonsepte wat nie in die doeltaal geleksikaliseer is nie

Hierdie non-ekwivalente vertaalprobleem verwys na die gebruik van 'n bekende brontaalkonsep waarvoor daar geen linguistiese eenheid/ekwivalent in die doelkultuur bestaan nie.

Vergelyk die konsepte '*verligte*' en '*verkrampste*' (Afrikaans) waarvoor daar byvoorbeeld in Engels geen ekwivalent, ten spyte van die bekendheid daaraan, bestaan nie. Vergelyk ook in hierdie verband woorde uit Engels: '*extravaganza*', '*hotdog*', '*burger*', en uit Afrikaans: '*biltong*', '*snoek*', '*harder*', '*koeksister*', ensovoorts.

'n Ander vertaalprobleem wat binne hierdie kader geplaas kan word, is die vervanging van 'n brontaalidiom.¹⁵ Vergelyk in hierdie verband die Engelse idiome '*birds of a feather flock together*' en '*to blow your horn*' teenoor hul Afrikaanse ekwivalente '*soort soek soort*' en '*jakkals prys sy eie stert*'. Vergelyk ook die volgende sinskonstruksie: '*Sitting over our gins, we discussed the progress of our company*'. Die Afrikaanse weergawe hiervan vertoon meer funksioneel: '*Oor 'n glasië gin het ons die maatskappy se vordering bespreek*'. Nida (1964:95-96) beweer dat dié probleem 'n resultaat is van die semanties-eksosentriese aard van idioome.

2.2.3 Semanties-komplekse leksikale items in die bronteks

Hierdie probleem kom baie algemeen voor. 'n Woord se komplekse betekenis word in die meeste gevalle eers agtergekom wanneer dit vertaal moet word in 'n doeltaal wat geen ekwivalent vir 'n spesifieke leksikale item het nie. Baker (1992:22) is dit eens dat die morfologiese kompleksiteit nie bepalend is vir die semantiese kompleksiteit van 'n leksikale item nie. Hieruit kan afgelei word dat enige leksikale item (selfs dié wat uit 'n enkel morfeem opgebou is) in sommige gevalle selfs meer as 'n sin kan uitdruk. Vergelyk in dié verband die Noord-Sotho woord '*sebatagomo*' wat verwys na iemand '*wat huil om hulp*'.

¹⁵ Raadpleeg Baker (1992:68-78) en Shen (1989:227-233) vir volledigheid rondom die problematiek van idioome by die maak van vertalings.

2.2.4 Verskille tussen doel- en brontaalbetekenis

Hierdie aspek verwys na die klemverskuiwing met betrekking tot betekenis tussen bron- en doeltaal. Die brontaal maak meer/minder onderskeidings met betrekking tot betekenis as die doeltaal. Die twee betrokke tale/kulture verskil dus bloot op grond van die onderskeid wat hulle daaromtrent tref en as relevant beskou. Vergelyk byvoorbeeld die Noord-Sotho woord ‘*sega*’, wat verwys na (i) ‘*om lief te hê*’; en (ii) ‘*om te sny*’. Afrikaans het aparte ekwivalente vir hierdie twee Noord-Sotho betekenisse. Afrikaans tref vervolgens nie die onderskeid wat Noord-Sotho rondom hierdie linguistiese eenheid maak nie.

Indien 'n vertaling vanaf Noord-Sotho na Afrikaans gemaak sou word, sou daar duidelike kenmerke van vertaaltransformasies oftewel non-ekwivalensie wees. Die problematiek lê juis daarin dat die “korrekte” ekwivalent vir die doelteks nie sonder die inagneming van die konteks gevind kan word nie.

Vergelyk ook ‘*tamba*’ wat verskillende betekenisse in Tshivenda en Xitsonga het: in eersgenoemde taal het hierdie leksikale item 'n amelioratiewe betekenis ‘*om te speel*’, terwyl laasgenoemde taal 'n pejoratiewe betekenis daaraan koppel ‘*'n onaangename reuk wat deur 'n persoon se geslagsdele afgeskei word*’. Vergelyk ook die leksikale item ‘*madi*’ se uiteenlopende betekenisse in Tshivenda en Noord-Sotho: in eersgenoemde taal beteken dit ‘*water*’, terwyl dit in laasgenoemde na ‘*bloed*’ verwys.

2.2.5 Subordinate wat in die brontaal ontbreek

Hierdie aspek verwys na 'n brontaal wat slegs spesifieke terme (hiponieme) bevat en geen subkategorieë (subordinate) nie. Vergelyk die Noord-Sotho hiponieme ‘*thobela*’ en ‘*dume-*

lang' (groetwyses) wat geen onderskeid na tydstip maak soos in die geval met Engels of Afrikaans nie.

Daarbenewens behels die hiponieme ook meer as 'n blote groet. Dit behels 'n kultureel-ingebedde kommunikatiewe situasie waar verneem word na die aangesprokene se welstand. Dié Noord-Sotho vorme wat as '*goeie dag*' en '*good-day*' in Afrikaans en Engels onderskeidelik vertaal kon word, sou myns insiens nie die kommunikatiewe situasie skep waar hierdie tipe kultureel-ingebedde inligting bekom kan word nie.

Ten einde 'n toereikende vertaling te maak, moet die konteks waarin hierdie terme gebruik word in ag geneem word. Die problematiek ontstaan egter waar hierdie spesifieke groetwyses nie binne 'n spesifieke konteks geplaas word nie.

2.2.6 (Kultuur-)spesifieke terme ontbreek in die doeltaal

Hierdie non-ekwivalente vertaalprobleem verwys na die doeltaal wat slegs omvattende maar geen of min spesifieke terme bevat nie. Vergelyk die volgende voorbeelde uit Noord-Sotho:

- ◆ '*dibjana*' - verwys na eetgerei
- ◆ '*diaparo*' - verwys na klerasie

Dit blyk dat daar geen spesifieke terme, bv. lepel, koppie, broek, hemp, ensovoorts, in die Noord-Sothokultuur voorkom nie. Indien ons Noord-Sotho as die doeltaal aanvaar, kan die problematiese kwessie as volg verwoord word: hoe vertaal ons hierdie spesifieke terme vanuit 'n ander kultuur na die genoemde doelkultuur? In die lig van hierdie probleem kan daar afgelei word dat enige vertaling vanuit hierdie kultuur slegs moontlik sal wees indien teksgebruikergerigte vertaalstrategieë (sien 2.4.) gebruik word.

2.2.7 Verskille in uitdrukkingsvermoë

Hierdie probleem vewys na 'n doeltaalitem wat dieselfde **referensiële betekenis**¹⁶ as 'n brontaalitem het, maar wel 'n verskil in hul uitdrukkingspotensiaal aantoon. Hierdie non-ekwivalente vertaalprobleem blyk eerstens in 'n gegewe konteks problematies te wees waar 'n doeltaalekwivalent (indien ons aanvaar dat Afrikaans in hierdie verband die doeltaal is) byvoorbeeld neutraal vertoon met 'n brontaalekwivalent met meer uitdrukkingsvermoë.

Vergelyk in hierdie verband die Engelse leksikale item '*issue*' teenoor die Afrikaanse weergawe(s), '*vraagstuk*' of '*kwessie*' (die gebruik van dié ekwivalente hang af van die konteks waarin die Engelse item gebruik word). 'n Ander voorbeeld wat in hierdie verband tersaaklik is, is die polities gekonnoteerde woord, '*struggle*'. Die Afrikaanse ekwivalent '*stryd*' toon nie die werklike betekenis te kommunikeer nie. Hierdie doeltaalekwivalente toon dus 'n meer neutrale posisie te beklee omdat die Engelse leksikale items 'n betekenisnuanse uitdruk wat die bovermelde items, met die dieselfde kernbetekenis, nie kan uitdruk nie.

Tweedens word hierdie vertaalprobleem vererger deurdat die doeltaalekwivalent (indien ons Afrikaans weer eens as doeltaal aanvaar) soms meer emosioneel belaaï is as die brontekste kwivalent. Vergelyk ter verduideliking die volgende: '*apartheid*' (Afrikaans) teenoor sy Engelse ekwivalente '*separatism*' of '*segregation*'. Eersgenoemde besit 'n dieper ondertoon van rassisme in vergelyking met die Engelse leksikale items. Die Engelse items dra slegs die betekenis in 'n mate oor, maar is nie in staat om dié nuanses van die Afrikaanse konsep te enkodeer nie. Die Afrikaanse woord behels soveel antagonistiese ramifikasies dat enige

¹⁶ Betekenis wat ontstaan vanweë die verhouding tussen 'n woord en die een of ander saak in die buitetalige werklikheid (sien De Stadler, 1989:16).

24

ander woord nie daarin sal slaag om sy skadelike rassistiese resultate op terreine soos die ekonomie, politiek, opvoedingstelsel, ensovoorts, korrek te vertaal nie. Die negatiewe beeld van hierdie begrip strek so wyd dat selfs die Afrikaanse Taal – vanweë sy blanke sprekers - in die verlede en selfs binne die huidige ANC-maatskappy aan hierdie konsep gekoppel word.

Vergelyk ook 'n ander voorbeeld ter beklemtoning van dié vertaalfenoneem '*bosberaad*' (Afrikaans) ten opsigte van sy Engelse ekwivalent '*workshop*'. Eersgenoemde verwys na 'n byeenkoms waar onoplosbare probleme aangespreek word; 'n tipe besinning wat die Engelse item nie deurgee nie. Dit verwys na '*n plek waar items gemaak word*'. Dit blyk dat die verskillende uitdrukkingsvlakke van tale/kulture dit baie problematies maak om 'n effektiewe vertaling te skeep. Die dilemma lê daarin dat indien 'n vertaler 'n (emosioneel) gelaaide brontekstitem met 'n neutrale doeltaalitem - en andersom - sou vertaal, hy 'n teks met 'n ander betekenis sou skeep.

Vergelyk in hierdie verband die Nguni-afskeidsgroet '*hamba kahle*' teenoor die Afrikaanse ekwivalent '*tot siens*'. Vergeleke met eersgenoemde gee laasgenoemde 'n meer neutrale betekenis weer. Eersgenoemde beteken letterlik '*loop versigtig*' en is verteenwoordigend van 'n seënwen, terwyl laasgenoemde 'n blote groetwyse is, hoewel dit 'n wens van weersiens dra. Indien dié konsep met '*mooi loop*' vervang sou word, sou dit dalk die hoopvolheid uitspreek dat die persoon veilig by sy bestemming opdaag. Hierdie afskeidsgroet gee egter nie dieselfde betekenisnuanse en emotiewe kwaliteit as die Nguni-afskeidsgroet weer nie.

In kontras met die problematiek rondom gelaaide leksikale eenhede (in die doel- en/of bronteks), huldig Baker (1992:23) die opvatting dat 'n neutrale ekwivalent (in die doel- en/of

bronteks) weer makliker positief en/of negatief vertaal kan word d.m.v. modifikasies, beskrywende of bepalende leksikale eenhede. Hieruit kan geabstraheer word dat dit makliker is om 'n neutrale eenheid positief en/of negatief uit te druk afhangend van die bron- of doelttekswoord se uitdrukkingsvlak.

2.2.8 Ontlenings in die doeltteks

Hierdie vertaalprobleem behels die gebruik van ontlenings in doeltekste. Ontlenings word hoofsaaklik in die doelteks gebruik vanweë twee redes: Eerstens word dit gebruik vanweë hul **prestige waarde** omdat “they can add an air of sophistication to the text or its subject matter” (Baker 1992:25). Ter verduideliking van hierdie standpunt sal Engels as die brontaal dien.

Vergelyk die volgende Franse en Italiaanse leksikale items wat in Engels ontleen is, en vanweë hul prestige waarde in Afrikaans gebruik word: ‘*laissez-faire*’ en ‘*cul-de-sac*’ (Fr.); ‘*extravaganza*’ en ‘*prima donna*’ (It.). Hierdie linguistiese eenhede word in die meeste gevalle in 'n doelteks gebruik vanweë hul genoemde waarde, asook die realiteit dat daar weinig ekwivalent in Afrikaans vir dié konsepte bestaan wat dieselfde betekenisnuanse kan oordra.

Ander ontlenings wat in 'n doelteks - ten spyte van hul prestige waarde - gebruik word, kan egter in Afrikaans met 'n kernbetekenisekwivalent vertaal word. Vergelyk in hierdie verband ‘*ricochet*’ (wat vertaal kan word met ‘*opslagkoeël*’ of ‘*wegskram*’ as substantief en verbum respektiewelik) en ‘*rendezvous*’ (wat met ‘*vergaderplek*’ of ‘*ontmoeting*’ vertaal kan word).

Tweedens word woorde hoofsaaklik ontleen omdat hulle die *betekenisnuanse*¹⁷ uitdruk wat nie in 'n bestaande woord met dieselfde kernbetekenis aanwesig is nie. Vergelyk byvoorbeeld die Spaanse leksikale items '*siesta*' en '*hacienda*' wat ook in Engels ontleen is. Ofskoon Afrikaans ekwivalente vir hierdie items het, te wete '*middagslapie*' en '*landgoed*', encodeer die brontaalitems 'n nuanse wat die Afrikaanse ekwivalente nie kommunikeer nie. In hierdie verband is ek daarvan oortuig dat die konsep '*voucher*' in teenstelling met sy Afrikaanse ekwivalent '*koopbewys*', meer direk met die linguisties-gemarginaliseerde doelteksgebruiker sal skakel. Vergelyk Rodrigues (1999b) in hierdie verband.

Lesch (1996b:9) se artikel 'Wie gebruik 'n OTM?' is tersaaklik in hierdie verband. Hy spreek hom heftig uit teen die gebruik van die akronieme, '*OTM*' (**O**tomatiese **T**eller**M**asjien) en '*PIN*' (**P**ersoonlike **I**dentiteits**N**ommer) in 'n pamflet van Standard Bank. Vanuit sy oortuiging dat hierdie pamflet eintlik vir Jan Alleman bedoel is, stel hy meer gebruikervriendelike terme voor. Die gebruik van terme soos '*outobank*' en '*geheime kode/nommer*' sal volgens hom effektiewe kommunikasie realiseer en vervolgens die kommunikasiedoelwit bereik. Die gevaar dat die linguisties-gemarginaliseerde teksgebruiker dit verkeerd sal verstaan, word hierdeur geminimaliseer.

2.2.9 Verskillende gebruiksvorme en -frekwensies van tale

Hierdie vertaalprobleem verwys na die feit dat daar verskillende gebruiksvorme en frekwensies in verskillende tale en kulture aangetref word. Hierdie probleem kan verder geïdentifiseer word deur gevalle waar daar geen beskikbare ekwivalent in die doeltaal is om 'n bronteksitem met 'n spesifieke vorm mee te vertaal nie. Vergelyk in hierdie verband die

¹⁷

Carstens (1994:274) vermeld dat "bekende en alledaagse Afrikaanse woorde vir gereedskap, geregte, vleissnitte, skoonheidsterme, bouersterme, motorsterme, en so meer bewustelik geïgnoreer word ten gunste van die Engelse vorme". Vergelyk ook Combrink (in Botha T.J.R. *et al.* 1984:83-106).

(Engelse) leksikale items, '*cater*' (ww.), '*brunch*' (snw.), '*hotdog*' (snw.), ensovoorts, waarvoor daar in Afrikaans geen ekwivalente is nie.

Baker (1992:24) verwys onder andere na die verskillende koeplette wat in Engels aangetref word: '*trainer*'/'*trainee*', '*payer*'/'*payee*', ensovoorts. Ofskoon daar geen ekwivalent vir hierdie koeplette in Afrikaans bestaan nie, is daar egter uitsonderings.¹⁸ Sy voeg by dat sekere morfologiese komponente wat voor en/of agteraan die stam van 'n linguistiese eenheid gevoeg word en preposisionele inhoude en waarhede, asook ander tipes betekenisse in Engels weergee, weinig ekwivalente in ander tale het. In hierdie verband verwys sy na die gebruik van die suffiks *-ish* (vergelyk '*boyish*') en *-able* (vergelyk '*drinkable*').

Hierdie affiksvorm openbaar geensins probleme by 'n vertaling na Afrikaans nie. Eersgenoemde suffiks kan gemaklik met *-agtig* (soos in '*seunsagtig*') en laasgenoemde met *-baar* (soos in '*drinkbaar*') weergee word. Die teenoorgestelde situasie (dat daar wel 'n beskikbare ekwivalent in die doeltaal is vir 'n linguistiese eenheid met 'n spesifieke vorm) toon ook problematies te wees. 'n Verskil ten opsigte van die bovermelde vertaalprobleem is sigbaar in hul gebruiksfrekwensie en die doel waarvoor die leksikale item gebruik word.

Vergelyk die Engelse suffiks¹⁹ *-ing* (soos in '*singing*', '*drinking*', ensovoorts). Indien die doeltaal se ekwivalent(e) plus dié gebruiksvorm gebruik word, sal die produk 'n hoogs onnatuurlike en ongrammatikale (vertaal-)item wees. 'n Vertaler wat dus slegs op die linguistiese sisteme fokus, sal probleme ondervind om enige teks effektief te vertaal. Ten opsigte

¹⁸ Vergelyk '*employee*'/'*employer*' teenoor hul Afrikaanse ekwivalente '*werknemer*'/'*werkgewer*'.

¹⁹ Dié suffiksvorm sluit die *teenwoordige deelwoord* en die *adjektief* in. Dié suffiksvorme lewer vertaalprobleme op wanneer dit die genoemde woordsoortelike funksies in byvoorbeeld die Afrikaanse doelkultuur moet weergee.

van verkleiningsuffikse het Engels geen ekwivalente vir dié Afrikaanse gebruiksvorme nie.

Die volgende is verteenwoordigend hiervan:

- ◆ Die sonnetjie skyn darem baie lekker vandag.
- ◆ Daardie baba het 'n pragtige paar skoentjies aan.

2.3 PERSPEKTIEF

Bostaande non-ekwivalensies is verteenwoordigend van vertaalprobleme wat in die Suid-Afrikaanse konteks binne (vertaal-)tekste aangetref word. Ten einde hierdie vertaalprobleme op te los en insgelyks 'n effektiewe kommunikasiestruktuur te realiseer, moet die relevansie en implikasie van elke tipe non-ekwivalensie binne 'n gegewe konteks benader en ondersoek word.

Die vertaler moet ten einde hierdie kulturele gaping te oorbrug en die kommunikatiewe waarde van die tekste tot 'n groot mate te laat ooreenstem, 'n bemoeienis met die **linguistiese sisteme** sowel as die **tekstuele** en **sosiale sisteme** van die twee betrokke tale en kulture ontwikkel.

'n Vertaler behoort dus kennis te dra van die teikengemeenskap - vir wie hy die vertaling voorberei - se linguistiese, sosiale en kulturele eienskappe sodat hy as **interaktiewe** bemiddelaar (Rodrigues, 1999b) kan optree tussen die betrokke teksdeelnemers. Vanuit die insig dat hy voorts die buitetalige aspekte in die vertaalproses in gedagte behoort te hou, beteken dat sy fokus op taal-in-gebruik moet wees eerder as taal as 'n abstrakte entiteit.

Taalmediëring (Olivier, 1994:32) blyk vanweë die vertaler se kommunikatiewe vaardigheid,

29

wat linguistiese en ekstralinguistiese kennis van die bron- en doeltaal sowel as hul kultuur behels, nou 'n moontlikheid te wees. Die vertaler kan vervolgens gepaste keuses binne 'n gegewe konteks in die vertaalproses maak. Lesch (1996a:5) se uitgangspunt met betrekking tot keuses in die vertaalproses is oënskynlik in ooreenstemming met die jongste standpunt dat die vertaler die doelteksgebruiker in die kommunikasieproses behoort te bemagtig deur “gedurig keuses ten gunste van die teksgebruiker uit [te oefen] in die nakoming van sy kommunikatiewe doelwitte”.²⁰

2.4 VERTAALSTRATEGIEË

Uit bestaande vertaalteoretiese literatuur het die vertaler verskillende moontlikhede om die doelteksgebruiker tydens die vertaalproses te bemagtig. Uit hoofde van die insig dat die verskillende vlakke van non-ekwivalensie met vertaalstrategieë saamhang, moet daar rekening gehou word met Baker (1992:20) se opmerking dat die *konteks* en *doel* van 'n vertaling bepalend is by die keuse van 'n spesifieke vertaalstrategie en dat daar geen spesifieke oplossing van 'n spesifieke non-ekwivalente vertaalprobleem is nie.

Vervolgens sal slegs enkele relevante strategieë se voor- en nadele onder die loep geneem word. Geen aanspraak op volledigheid word gemaak nie. Hierdie deurskouing van vertaalstrategieë het ten doel om die vertaler in staat te stel om sy eie oordeel te vel in hoeverre hierdie strategieë 'n positiewe bydrae kan maak in die realisering van effektiewe kommunikasie, en insgelyks die kulturele grense binne ons samelewing sal transendeer. In die lig hiervan word die volgende vertaalstrategieë onder die loep geneem:

²⁰ Vergelyk Siegrühn (1991:30) wat dit onomwonde stel dat “vertaling [mense moet] bemagtig (...) hulle 'n stem gee”. Sy veg by dat die magswanbalans tussen die sender en die ontvanger slegs gebalanseer kan word indien die vertaler in diens is van die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe.

- ◆ *Leksikale vertaling*
- ◆ *Ekwivalensie*
- ◆ *Parafrasering*
- ◆ *Verduideliking/Omskrywing*
- ◆ *Ontlening*
- ◆ *Vervanging van kultuurspesifieke items*
- ◆ *Weglating*

2.4.1 Leksikale vertaling

To focus on form, lexical equivalence and linguistic structure is to ignore the need to translate content ... (Fraser, 1996:85).

Hierdie strategie wat volgens Fraser (1990:42) die oppervlakkigste en die mees konserwatiewe wyse van vertaling is, kan klaarblyklik binne die kader van die linguistiese vertaalmodel geplaas word. Die linguistiese vertaalmodel is, aldus Brislin (1976:69), daarop gerig om die aard van betekenisgewing en –oordrag deur middel van 'n vergelyking van beide die bron- en doeltteks se linguistiese struktuur toe te lig.

Hierdie strategie is dus daarop gerig om elke leksikale item van die bronteks met 'n gepaste doeltaalekwivalent wat met gemak in 'n woordeboek opgespoor kan word, te vervang. Hierdie strategie se bemoeienis met die linguistiese sisteme word veral gereflekteer in die insig dat woordeboekbetekenis geskik is om 'n **akkurate vertaling**²¹ te maak.

²¹ 'n Akkurate vertaling verwys na een wat semanties en pragmaties ekwivalent aan die bronteks is. Eersgenoemde verwys na die verhouding van linguistiese tekens en hul verskillende referente in 'n denkbare situasie, terwyl laasgenoemde na die gebruik van 'n uiting op 'n spesifieke tydstip verwys (sien House, 1981). Raadpleeg ook Toury (1980) in dié verband.

Akademici en standaardtaalgeleerdes was van mening dat hierdie vertaalstrategie 'n vertaling sou skep wat die bronteks getrou sou weergee. Om hierdie rede het hulle enige vertaling wat **nie-standaardtaal**²² bevat, negatief beoordeel. Siegrühn (1991:29-30) redeneer in dié verband soos volg: “die gebruik van nie-standaardtaal, wat die verskillende variëteite, die lingua franca en die gewraakte anglisisme insluit, sou 'n vertaler brandmerk as 'n swak vertaler [...] 'n goeie vertaler sou iemand wees wat standaardafrikaans met al die regte vertaalformuletjies, redelik goed na-aap”. Ofskoon sy haar op 'n baie negatiewe en emosionele wyse uitdruk, wil ek my teen die agtergrond van die non-ekwivalente vertaalprobleme met haar vereenselwig.

Die aksioma dat taal en woordbetekenisse veranderlik is, toon dat hierdie strategie nie sonder probleme is nie. Gegee die sosiale aard van taal en die jongste opvatting dat 'n vertaling gemaak word weens 'n behoefte wat in die doelkultuur ontstaan, en insgelyks 'n eksklusiewe doel en funksie het in soverre dit gebruik word deur diegene vir wie dit gemaak is, behoort die behoeftes en vereistes van die teikengemeenskap in enige vertaalproses voorop te staan.

Die miskenning van die sosiale omstandighede/kommunikatiewe konteks waarin 'n vertaling tot stand kom, gee pertinent blyke dat hierdie strategie nie 'n dialektiese relasie tussen die kommunikerende partye perpetueer nie. Die nut van hierdie strategie vir effektiewe kommunikasie in die doeltteks word sterk betwyfel. Die rede waarom ek teen hierdie strategie as vertaalopsie gekant is, is hierdie strategie se geneigdheid om die kommunikatiewe doelwitte van die sender *ten koste* van die teikengroep se sosiokulturele behoeftes, te realiseer.

²² Carstens (1994:241-242) maak gewag daarvan dat niestandaardtaal nie 'n taalvorm van 'n “mindere gehalte” is nie. Hy beweer dat dié vorme as niestandaard getipeer word omdat hulle “*nie* (a) *algemeen oor die hele spraakgebied* en (b) *onder alle taalgebruikers voorkom nie*, maar wel *beperk is in hulle gebruik* tot byvoorbeeld 'n sekere geografiese gebied (streektaal) of 'n spesifieke groep mense (groepstale).

32

Binne die pragmatiese/diskoersgerigte (ver-)taalteorie wat taal as 'n betreklik abstrakte sisteem beskou en tot afkeer van die linguistiese (ver-)taalteorie staan, gaan vertaling nie bloot oor die reproduksie van die bronteks nie. Dit behels die enkodering van 'n totale idee of boodskap. Vergelyk House (1981) in dié verband. Hy stel dit duidelik dat vertaling in essensie 'n tekstuele gegewe is en insgelyks diskoersoordrag behels. Hieruit kan ons abstraheer dat vertaling die herkonseptualisering van die semanties-pragmatiese funksie van die bronteks in die doelkultuur behoort te behels. Die kommunikatiewe waarde van die bron- en doelteks moet dus in die vertaalproses voorop staan.

In hierdie opsig is Holmes (1988) volkome in ooreenstemming met die diskoersbenadering tot vertaling wat die standpunt huldig dat vertaling gemoeid behoort te wees met 'n relaas van verhoudings waarin die belangrikheid van individuele leksikale items bepaal word op grond van hul relevansie in die groter konteks van teks, situasie en kultuur. 'n Leksikale vertaling blyk dus ten opsigte van die jongste benaderings rondom vertaling problematies te wees. Vergelyk in dié verband Pergnier (1977:202) se opmerking: "Words cannot be translated ... [they] can often obscure the process of a good translation". Newmark (1988b:193) wys ook dié vertaalstrategie af en aksentueer terselfdertyd die gebruikervriendelike benadering tot vertaling:

You translate words that are more or less linguistically, referentially, culturally and subjectively influenced in their meaning, *words conditioned by a certain linguistic, referential, cultural and personal context* [kursivering – TRR].

Hierdie strategie se beheptheid met die blote linguistiese omset van die bronteksboodskap produseer dus 'n vertaling wat die doelteksgebruiker grotendeels ontmagtig. Indien aanvaar word dat enige teks in die doelkultuur, primêr of sekondêr, in 'n spesifieke kommunikatiewe konteks tot stand kom en slegs geslaagd kan wees indien die kommunikatiewe doelwit

effektief bereik is, kan van die standpunt uitgegaan word dat hierdie bronteksgerigte vertaalstrategie nie sensitief tot die teikenmark se sosiokulturele behoeftes staan nie.

Die oeroue aanvaarding dat die doelteksgebruiker 'n leksikale vertaling se relevansie en die linguistiese items in die teks sal begryp, blyk in die **era van vertaling**²³ onwaarskynlik te wees. Voorts impliseer hierdie standpunt dat vertaling as kommoditeit in hierdie eeu en spesifiek binne die Suid-Afrikaanse samelewing meer as bloot 'n linguistiese transkoderingsproses behels. Ten einde dus 'n vertaling te skep wat die diskoersbehoefte en patrone van die doelteksgebruiker in ag neem en insgelyks sal bemagtig, maak Garrod, aangehaal in Fraser (1990:36), gewag van die feit dat die bedoelde betekenis van die brontaalitems in die vertaalteks gerepresenteer moet word eerder as 'n slaafse leksikale reproduksie daarvan.

2.4.2 Ekwivalensie²⁴

“Equivalent” does not mean identical: the response can never be identical because of the different cultural, historical, and situational settings (House, 1981:9).

In teenstelling met die leksikale vertaalstrategie, blyk ekwivalensie 'n geskikte wyse te wees om 'n deeglike begrip van kulturele terme en konsepte te gee wat in 'n vertaling vir die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe gebruik word (Fraser, 1990:43). Volgens hierdie strategie – waarvolgens 'n gelykwaardige ekwivalent in die kultuur van die doeltaal gesoek word - is vertaalbaarheid moontlik tussen twee tale en kulture ofskoon daar 'n a-

²³ Vergelyk Wandruska, aangehaal in Beukes (1993a:15): “[W]e are living in the age of translation, which means that interpreters and translators have in all modesty become key figures of our world”.

²⁴ Hierdie konsep kon tot op hede nie gepresiseer word nie. Sien Olivier (1994:51) en Kotze (1998:5).

simmetriese verhouding tussen hulle bestaan.

Wilss (1982:36) kwalifiseer potensieële ekwivalensie in terme van tale se uitdrukkingspotensiaal. Hy sê:

All languages possess a comparable potential for expression capable of multi-dimensional development; the generative reserves of this potential are so great as to enable a speech community to adequately cover linguistically any and all states of affairs including those beyond the scope of their own sociocultural experience.

Omdat Snell-Hornby (1988) die nastreef van ekwivalensie tussen die bron- en doelteks baseer op die idee baseer dat die resultaat van ekwivalensie 'n gemeenskaplike kern tussen die twee tekste sou oplewer, is sy van mening dat vertaling teen hierdie agtergrond 'n transkoderingsproses behels en die teks 'n linguistiese gegewe is. Uit hoofde van hierdie strategie se gerigtheid om 'n gelykwaardige ekwivalent in die doeltaal op te spoor, blyk dit ook verteenwoordigend te wees van die bronteksperspektief en kan essensieel gesien word as 'n instrument in dié retrospektiewe reproduksieproses.

Hierdie proses word dus gekenmerk deur 'n behepthed om die kommunikatiewe doelwitte van die sender net so in die doelteks oor te dra. Hierdie beskouing is kongruent aan die algemene opvatting binne die bronteksgeoriënteerde benadering tot vertaling dat die doelteksekwivalent so getrou moontlik aan die bronteksweergawe gehou moet word. Volgens Olivier (1994:36) impliseer die meeste ekwivalensieteorieë dat die kommunikatiewe waarde van die bronteks in die doelteks behoue moet bly. Binne hierdie benadering is 'n optimale vertaling slegs moontlik indien dit aan die bronteksfunksie getrou is.

Een so 'n ekwivalensieteorie waar die bronteksfunksie as hoofkriterium dien, die *formele*

ekwivalent, en 'n ander wat in kontras met die bronteksfunksie staan, die *dinamiese ekwivalent*, word deur Nida (1964) onderskei.²⁵ Eersgenoemde fokus op die oordrag van 'n boodskap in terme van die *vorm* en *inhoud* van die bronteks. Vergelyk in hierdie verband byvoorbeeld Nida (1964:165):

Such a formal-equivalence (or F-E) translation is basically source-orientated; (...) it is designed to reveal as much as possible of the form and content of the original message. In doing so, a F-E translation attempts to reproduce several formal elements, including: (1) grammatical units, (2) consistency in word usage, and (3) meanings in terms of the source context. The reproduction of grammatical units may consist in: (a) translating nouns by nouns, verbs by verbs, etc.; (b) keeping all phrases and sentences intact (i.e. not splitting up and readjusting the units); and (c) preserving all formal indicators, e.g., marks of punctuation, paragraph breaks, and poetic indentation.

Die doel met hierdie ekwivalensieprinsiep is dus om die doelteks so ver moontlik 'n representasie van die bronteks te maak. Hieruit kan ons abstraheer dat die ekwivalente in die doeltaal gedurig met dié in die brontaal vergelyk word om 'n *akkurate* en *korrekte* doelteks te skep.

Die vormlike en inhoudelike aspekte van die bronteks dien dus as maatstaf om te bepaal in hoeverre die doelteks met dié kriteria van die bronteks ooreenstem. Nida (1964:159) huldig die opvatting dat formele ekwivalensie as “a gloss translation in which the translator attempts to reproduce as literally and meaningfully as possible the form and content of the original” beskou kan word. Daar word dus pertinente erkenning aan die stilistiese aspek van die bronteks gegee. Indien daar egter tussen dié twee kriteria ten opsigte van die vertaalproses gekies word, sal die vertaling van oorspronklike boodskap afwyk. In hierdie verband word daar aansluiting gevind by Nida wat dié opmerking aan die hand van die Bergpredikasje belig.

²⁵

Raadpleeg ook Hartmann (1988 en 1990), en Kotze (1998) in hierdie verband.

Hy gebruik hierdie geestelike gebeurtenis in die Nuwe Testament as voorbeeld waar die *inhoudelike* voorkeur geniet in teenstelling met ander gedigte waar die *vormlike* as kriteria voorkeur geniet. Alhoewel hy self na hierdie voorbeelde verwys, bied hy terselfdertyd deurslaggewende kommentaar hieroor. Hy maak gewag daarvan dat hierdie twee kriteria weinig of selfs nooit saam in 'n vertaling figureer nie, en dat die inhoudelike in die meeste gevalle in 'n vertaling voorkeur geniet. Hierdie standpunt van Nida (1964) impliseer dat die sosio-kulturele gebondenheid van 'n teks in die vertaalproses voorop behoort te staan.

Volgens Olivier (1994:37) is die idee van ekwivalensie tussen die bron- en doeltteks vanweë die aanvaarding van die sosiokulturele gebondenheid van 'n teks vir sommige vertaalteoretici geensins haalbaar nie. Dié teksgeoriënteerde inslag gee duidelike erkenning aan die ander ekwivalensieprinsiep wat deur Nida onderskei word, naamlik *dinamiese ekwivalensie*.

Dinamiese ekwivalensie is gebaseer op die prinsiep van *ekwivalente effek*. Oor dié strategie laat Nida (1964:168) hom soos volg uit:

In such a translation one is not so concerned with matching the receptor-language message with the source-language message, but with dynamic relationship, that the relationship between receptor and message should be substantially the same as that which existed between the original receptors and the message.

Nida en Taber (1974:24) voeg by dat dinamiese ekwivalensie instrumenteel is in die maak van 'n vertaling waar “the receptors of the message in the receptor language respond to it in substantially the same manner as the receptors in the source language”. Hulle toon vervolgens ook die insig dat die vertaler 'n boodskap so moet oordra dat die doeltteksgebruiker die belangrikheid daarvan kan begryp, en daarvolgens kan reageer soos wat aanvanklik beoog was.

Uit hoofde van 'n gerigtheid om dieselfde inhoud en respons as die oorspronklike aan die doelteksgebruiker oor te dra, kan dinamiese ekwivalensie binne die doelteksgeoriënteerde benadering geplaas word. Hieruit kan geabstraheer word dat “the so-called ‘formal-equivalence’ cannot be placed on the same plane with its twin sibling, namely, ‘dynamic-equivalence’. The former is ... a ‘hybrid’ of TL words [doeltaalitems] and SL [brontaal] formal features, while the latter is a ‘purebred’ of both TL words and TL formal features” (Shen, 1989:222) [invoegings – TRR].

Die uitgangspunt van dinamiese ekwivalensie is dat enige teks in die doelkultuur in 'n gegewe situasie tot stand kom en gevolglik slegs 'n doel en funksie het vir diegene vir wie die vertaling geskep is. In hierdie opsig gee dinamiese ekwivalensie binne dié benadering pertinente erkenning aan die **teleologiese aard** van vertaling en benadruk *ten dele* die dinamies-kreatiewe rol wat die vertaler in die vertaalproses behoort te speel. Voorts impliseer hierdie standpunt dat dinamiese ekwivalensie 'n belangrike instrument is in die maak van **kruiskulturele** vertalings.

Kotze (1998:2) aksentueer my standpunt soos volg:

Die doel met dinamiese ekwivalensie is dus om die teks na die leser te bring en allerlei metodes word aangewend om die vertaalde teks so toeganklik moontlik vir die doeltaalleser te maak.

Dinamiese ekwivalensie blyk egter nie so onproblematies te wees nie, aangesien daar kulturele oorvleueling kan insluip. Vergelyk in hierdie verband Fraser (1990:43) se opvatting waarom hierdie benadering nie so doelteksgebruikergeoriënteerd is as wat dit voordoen nie:

What appears to be a cultural overlap may in fact be only partial and that using terms interchangeably may give only part of the story.

Sy sê voorts:

A 'dynamic equivalent' approach will of necessity mean translators using their own judgement on appropriateness at all levels, including content and an important feature of this will be the dynamic of the translator/receptor relationship which is not in my view adequately analysed in Nida's model (Fraser, 1990:17).

Daarbenewens skep taalverskeidenhede en die a-simmetriese aard van taal verdere probleme by die gebruik van kultuurgebonde begrippe. Uit hierdie kritiek is af te lei dat die bronteksfunksie óf behou óf gewysig behoort te word, ooreenkomstig die behoeftes van die doelkultuur.

Nida en Reyburn maak gewag daarvan dat die *agtergrond, interpretasie* en *kulturele veronderstellings* van die gebeurtenis/boodskap 'n koherente geheel vorm, en stel dit onomwonde dat "if [the receptors of a translation] lack this information, and if they have no ready access to such data, it is inevitable that they will understand the message of the translation only in terms of their own frames of interpretation, in which their own cultural presuppositions and values play a dominant role" (1981:25).

Omdat die ekwivalensieprinsiep slegs 'n verhouding tussen die bron- en die doeltteks veronderstel, en nie die aard van die verhouding spesifiseer of ondersoek nie, beteken dit dat ekwivalensie aldus Kotze (1998:18), met verwysing na Gutt en Koller (1991), slegs betekenisvol is in terme van die konseptuele raamwerk.

Hierdie raamwerk belig die aspekte van die teks wat vergelyk moet word, en bepaal watter doeltaalitem 'n *soortgelyke* ekwivalent in die doelkultuur sal weergee. Daarbenewens bepaal die konseptuele raamwerk ook watter aspekte of vlakke van ekwivalensie by die vertaling

sentraal staan.

Uit die verskillende teoretiese vertrekpunte is dit afleibaar dat die ekwivalensieprinsiep nie beskou moet word as 'n “soeke na eenvormigheid of eendersheid nie (eenvormigheid bestaan nie eens tussen twee DT-weergawes van dieselfde teks nie, om nie eens te praat van die BT- en die DT-weergawe nie), maar as 'n interaktiewe proses tussen die tekens en strukture waarbinne én waarbuite die BT- en DT-tekste funksioneer” (vgl. Kotze, 1998:20).

2.4.3 Parafrasering

We should really avoid technical jargon in texts (...) I wouldn't hesitate to use paraphrases if need be ... what matters to me is that people understand (Hamaz in Fraser, 1990:63).

Hierdie vertaalstrategie waar 'n teks in eenvoudiger en duideliker taal gestel word, kan in twee dele uiteengesit word, te wete parafrasering d.m.v. (a) nie-verwante en (b) verwante leksikale items.

a) ... met nie-verwante leksikale items

Hierdie parafraseringstrategie is gebaseer op die omskrywing van 'n leksikale bronteksitem met 'n komplekse betekenis, en kan veral gebruik word waar die brontekswoord nie in die doeltaal geleksikaliseer is nie. Vergelyk in hierdie verband die Engelse konsep, ‘*affidavit*’ (‘n geskrewe verklaring wat onder eed afgelê word), wat in Afrikaans vertaal word met ‘*beëdigde verklaring*’.

b) ... met verwante leksikale items

Hierdie strategie word veral gebruik wanneer 'n brontekskonsep in 'n ander gebruiksvorm in die doeltaal geleksikaliseer is. Die gebruiksfrekwensie van hierdie konsep blyk gewoonlik hoër te wees in die geval van die bronteks.

Vergelyk die Engelse konsep, '*catering*', wat in Afrikaans vertaal kan word as '*spyseniering*'; die vorm '*cater*' het egter 'n ander gebruiksvorm en -frekwensie in Afrikaans. Hieruit kan geabstraheer word dat daar huidig geen toepaslike ekwivalent in Afrikaans vir hierdie gebruiksvorm bestaan nie. Hierdie strategie toon meer nadelig as voordelig te wees. Die enigste positiewe bydrae wat hierdie strategie maak, is om 'n hoogs akkurate vertaalteks met spesifieke verwysing na referensiële betekenis te skep. Twee nadele word deur Baker (1992:40) bepaal:

- ◆ eerstens, kan 'n parafrase vanweë sy swak leksikale status nie nadruklike, emotiewe en enige tipe assosiatiewe betekenis enkodeer nie;²⁶
- ◆ tweedens, skep hierdie strategie d.m.v. verduideliking van enkele linguïstiese eenhede 'n lomp en onnodig langer en soms neerhalende vertaalteks.

2.4.4 Verduideliking/Omskrywing

The aim of a translation is not to impress, but to express (Greyling, 1996).

Hierdie strategie plaas die doelteksgebruiker op die voorgrond deur van die veronderstelling uit te gaan dat dié teksgebruiker oor min of geen voorafkennis van die betrokke onderwerp beskik nie. Daarbenewens word kulturele begrippe binne hierdie benadering nie in die doel-

²⁶ Nadruklike en emotiewe betekenis toon volgens Baker (1992:40) slegs 'n verband te hê met gevestigde leksikale items wat konvensioneel is en herhaaldelik in sekere kontekste gebruik word.

teks gebruik nie. Daar word dus geen kulturele gapings veroorsaak nie.

Die nadeel van hierdie strategie word egter op die praktiese vlak gevind. Die argument dat vertalings langer sou wees en vervolgens deur diegene wat hierdie konsepte en terme (wat verduidelik word) ken as 'n swak vertaling getipeer sou word, kom sterk binne hierdie benadering na vore. Daarbenewens kon die gebruik van omskrywings deur ingeligte teksgebruikers as neerhalend beskou word. Ofskoon hierdie benadering (dalk) 'n ekonomiese meulsteen kan wees, blyk dit 'n positiewe bydrae te maak veral met verwysing na die groot persentasie vroeë skoolverlaters in ons samelewing.

Die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe kan geweldig baat vind by die gebruik van dié strategie wat daarop uit is om die bedoelde boodskap op 'n baie opvoedkundige en eenvoudige wyse te enkodeer. Die uitgangspunt van hierdie benadering blyk dus die effektiewe interpretasie van inligting te wees. Nida en Taber (1974:167) huldig die opvatting dat hierdie benadering nie so negatief voorkom as wat kritici dit wil laat blyk nie, en dat dit instrumenteel kan wees in die bemagtiging van hierdie uitgeslote deel van die samelewing:

[I]n making explicit what is fully implicit in the original, one can often insert material into the text itself without undue strain upon the process of translation.

Ten einde effektiewe kommunikasie tussen die twee betrokke partye te realiseer, behoort die fokus op eenvoudigheid en duidelikheid te val. Vergelyk in hierdie verband Greyling (1996), wat die standpunt huldig dat die bronteksbodskap op 'n simplistiese en duidelike manier oorgedra behoort te word. Geen moontlikheid tot waninterpretasie van die doelteks word dus binne hierdie benadering voorgestaan nie.

Gegee die verskille op taal- en kulturele vlak in ons samelewing, hang 'n effektiewe vertaling grotendeels af van die vertaler se bemoëienis met kulturele samehangendheid en bemagtiging op linguistiese vlak. Fraser (1990:50) benadruk hierdie kulturele samehangendheid as volg:

Community translators don't only reflect knowledge of the SL culture on the part of their readership, [but] they also seek to impart and to increase that knowledge.

Indien daar van die veronderstelling uitgegaan word dat die doelteksgebruiker - as aktiewe teksgebruiker - oor geen vooraf kennis van 'n bepaalde saak beskik nie, beteken dit vir die vertaler dat hy sekere terme en/of begrippe moet omskryf.

Hieruit kan geabstraheer word dat die vertaler - veral in die huidige bestek - die rol van taal in die daarstelling, instandhouding en wysiging van sosiale magsverhoudinge moet korrigeer. Hy moet dus gedurig die insig toon dat hy nie met taal in sy abstrakte vorm omgaan nie, maar wel met die gebruiksvorm daarvan. Alhoewel hierdie strategie effektief deur die vertaler in die kommunikasieproses gebruik kan word, maak Nida en Reyburn (1981:26) egter daarvan gewag dat “the translator can only provide a limited amount of adjustment and supplementary information”.

2.4.5 Ontlening

People are more likely to have come across English terms than anything else (...) the equivalents would be meaningless (Harmer in Fraser, 1990:52).

Volgens Siegrühn (1991:29) behoort die nie-standaardvariëteit, d.w.s. as oplossing vir diegene wat in die verlede in die kommunikasieproses ontsê was, te dien. Cluver (1989:7) onderskraag hierdie opmerking deur by te voeg dat alle variëteite 'n belangrike funksie het in

die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskap en kultuur. Om by die voorafgaande vertaalstrategie aan te sluit, spesifiek rondom kulturele samehangendheid, toon hierdie benadering geskik te wees om die gestigmatiseerde elemente af te breek, 'n wedersydse begrip te ontlok, en die gaping tussen die kulturele en linguistiese groepe drasties in te kort en selfs te elimineer (Rodrigues, 1993:63).

Engelse woorde het oor die jare heen 'n integrale en onlosmaaklike deel van die Afrikaanse samelewing geword vanweë die taalkontaksituasie (sien 2.2.8). Werktuigkundiges praat oor die algemeen van '*brakes*', '*clutch*', '*engine*', '*exhaust*', ensovoorts, en noem hulle selfs '*mechanics*' eerder as hierdie items se Afrikaanse woordeboekekwivalente. Vergelyk Siegrühn (1991) in hierdie verband, wat byvoeg dat woorde soos '*VAT*' en '*AIDS*' al deel van die volksmond geword het en dat hul Afrikaanse ekwivalente al hoe minder gebruik word.

Hieruit kan afgelei word dat sommige Engelse terme en/of konsepte in die meeste gevalle die wydste aan die Suid-Afrikaanse taalgemeenskap bekend is en deur die gemeenskap verstaan word. Siegrühn (1991) toon egter ook 'n kontrasterende opvatting rondom die gebruik van hierdie nie-standaardvorme aan deur na die plattelandse taalgemeenskap in die Noord-Kaap te verwys.

Aldus Siegrühn (1991), bestempel hierdie taalgemeenskap dié taalvorm as onsuiver en gevolglik onaanvaarbaar. Hierdie opmerking, ofskoon sy kontrasterende aard, gee terselfdertyd blyke van die sogenaamde gemeenskapsbenadering tot vertaling wat daarop uit is om 'n (vertaal-)teks so duidelik en eenvoudig moontlik oor te dra deur die taalverskynsels en -patrone wat 'n betrokke taalgemeenskap ken, verstaan, gebruik en waarmee hulle kan

vereenselwig, te gebruik.

Ten die agtergrond van die bovermelde opmerking, behoort die vertaler se diskoerskeuse die gemeenskapsdiskoers - die wyse waarop die betrokke taalgemeenskap taal gebruik - in ag te neem. Ten einde effektiewe kommunikasie te realiseer en die kommunikasiedoelwit te verwesenlik, behoort die vertaler die vier maatstawwe van Siegrühn (1991:31) by die maak van 'n vertaling in ag te neem:

- ◆ die teikengroep;
- ◆ die teikengroep se gemiddelde opvoedings- en geletterdheidsvlakke;
- ◆ die geografiese ligging van dié groep; en
- ◆ die taalgebruik en -houding van dié groep wat bepaal moet word, alvorens die diskoerskeuse gemaak word.

Indien daar van die standpunt uitgegaan word dat kennis mag is en dat daar in inligting juis kennis opgesluit lê, beteken dit vir die vertaler dat hy 'n taal moet gebruik waarmee die teikengroep kan identifiseer ten einde die magsbalans te laat balanseer. Dit is slegs op hierdie wyse dat hierdie groep toegang tot dieselfde inligting kan bekom. In die lig van hierdie opmerking wil ek egter geensins die standaardvorm as onnuttig verklaar nie. Vir die vertaler beteken dit dat 'n vertaalstrategie gevolg moet word wat die doelteksgebruiker se rol as *aktiewe* teksgebruiker binne die kommunikasieproses respekteer en insgelyks as onontbeerlik tipeer (vgl. Rodrigues, 1999a/b).

Siegrühn (1991:30), wat hierdie vertaalstrategie as nuttig beskou, voel egter sterk daaroor dat dit nie die norm behoort te wees nie en voeg by dat vertalers baie weinig op hierdie vier maatstawwe konsentreer. Volgens haar is vertalers daarop uit om die doelteks te verdoesel

met gekompliseerde taalvorme sodat “hulle die wêreld kan wys hoe slim of opgevoed hulle is” (1991:31). Die vertaler behoort dus die doelteksgebruiker op die voorgrond te plaas. Ek is dit eens met Beukes (1991:27) se opmerking, aangaande vertaling en tolking, dat dit die diskoerspatrone en -verskynsels van 'n betrokke gemeenskap moet weergee.

Hierdie opmerking van Beukes (1991) attesteer vervolgens die belangrikheid van 'n teksgebruikergerigte vertaalmodel. Dié opmerkings benadruk die insig dat die vertaler eerder 'n Engelse leksikale item (brontekswoord) in plaas van 'n onverstaanbare doeltaalekwivalent behoort te gebruik. Indien daar egter geen gebruiklike alternatief bestaan nie, kan die vertaler 'n leksikale item skep wat die brontaalitem op sigwaarde vir die teikengroep dekodeerbaar maak. Die sukses van neologismes sal afhang van die mate waartoe hulle aanvaar en gebruik word deur die betrokke gemeenskap. Die vertaler se diskoerskeuse behoort gemanipuleer te word deur die behoeftes van die teikengroep.

Teen die agtergrond van Baker (1992:34) se standpunt dat die gebruik van die (vak)gespesialiseerde ekwivalente vir die potensiële doelteksgebruikers ontoereikend sal wees en hulle net sal verwar, behoort hul taalregte dus voorrang te geniet. Die vertaalberoep kan in die huidige demokratiseringsproses 'n belangrike bydrae lewer tot die erkenning van alle groepe se taalregte deur onder meer 'n doelbewuste ontwikkeling van 'n meer innoverende vertaalkultuur.

Volgens Rodrigues (1999a) behoort hierdie vertaalkultuur binne die gedemokratiseerde Suid-Afrikaanse situasie 'n bemoeienis te ontwikkel om **kulturele toleransie** te bevorder. Dit hou onder meer in dat inligting aan alle spraakgemeenskappe - ongeag hul taalhouding en -gebruik - toeganklik gemaak moet word, en dat daar 'n daadwerklike poging aangewend word

om die bestaande **kulturele gapings** binne ons samelewing te oorbrug.²⁷

Binne die veranderende Suid-Afrikaanse maatskappy blyk die aangewese weg vir die vertaalprofessie een te wees wat 'n positiewe bydrae (kan) maak om die linguistiese ongelykhede van die verlede reg te stel en ook te verseker dat alle kulturele groepe veranderinge op sosiale gebied ondergaan. Gegee die insig dat daar sekere linguistiese en kulturele gapings tussen tale bestaan en dat daar soms nie 'n gepaste doeltaalekwivalent gevind kan word nie, behoort die vertaler die brontekswoord in die doeltteks te gebruik. Vergelyk in hierdie verband Newmark (1988b:81) se opmerking rondom hierdie strategie:

Some authorities deny that this is a translation procedure ... no other term is appropriate if the translator decides to use an SL term/word ... generally, only cultural 'objects' or concepts related to a small group or cult should be transferred.

Die vertaler moet egter daarteen waak om nie die teikengemeenskap verder te ontmagtig deur byvoorbeeld 'n swak adekwate doeltaalekwivalent bo 'n (Engelse) brontaalekwivalent te kies nie. Indien hy dié situasie sou realiseer, sou hy eerder 'n bydrae lewer om die ongelyke magsverhouding in taalgebruik te perpetueer en tot afkeer van die sosiokulturele status van 'n

²⁷

Uit hoofde van my sterk oortuiging en behoefte dat alle linguistiese en kulturele groepe binne die Suid-Afrikaanse konteks op talige gebied gelyke regte, voorregte, toegang tot inligting, dienste en verpligtinge moet geniet, om sodoende 'n betekenisvolle bydrae te lewer in die demokratiseringsproses, wil ek voorts na hierdie konsep van kulturele en talige samehangendheid verwys as die '*Tafelbergkonsep*'. Raadpleeg in hierdie verband die **Freedom Charter van die ANC** (1955), die bepalings van die **Algemene Vergadering van die Verenigde Nasies** (1962) en die grondliggende bepaling 1(a) van die **Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika** (1996:3). Teen hierdie agtergrond het ek dit geskik geag om *Tafelberg* vanweë sy visuele voorkoms en simboliese waarde as metafoor vir hierdie strewende te gebruik. Dié baken kan, myns insiens, in hierdie verband ook as simbool tot afkeer van alle "*-ismes*", te wete rassisme, klassisme, seksisme en linguïsisme wat die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe in die verlede in die kommunikasieproses toegang ontsê en vervolgens ontmagtig het, optree. Daar behoort egter ook rekening gehou te word dat dié besienswaardigheid nie werklik so gelyk soos 'n tafel is nie. Hierdie ongelyke oppervlakte negeer egter nie die reeds vermelde verduideliking en gepastheid van dié metafoor in ons huidige maatskappy nie, maar vestig bloot ons aandag op die realiteit dat die Suid-Afrikaanse samelewing nie 'n homogene taalgemeenskap is nie en dat dié samelewing nie op grond van hul etnisiteit in spraakgemeenskappe verdeel is nie. Teen hierdie agtergrond wil ek argumenteer dat vertalers hulle voorts moet beywer om 'n gelyke en toeganklike linguistiese situasie te realiseer. Hulle behoort hulle dus te beywer om alle gemeenskappe - ongeag hulle diskoersbehoefes - oor dieselfde linguistiese kam te skeer.

teikengroep staan. Die teenoorgestelde behels dus dat die teksgebruiker as 'n aktiewe teksgebruiker van die vertaalteks beskou moet word. Dit impliseer dat 'n bronteksterm of konsep, waarmee 'n spesifieke teikengemeenskap beter kan assosieer, eerder in die doelteks gebruik word waar geen of 'n “onverstaanbare” doeltaalekwivalent teenwoordig is.

Hierdie ondersoek wil vervolgens van die standpunt uitgaan dat taal nie die vertaalproses en insgelyks die vertaalproduk moet manipuleer nie. Hierdie opmerking kan binne die emotionele benadering van Delisle (1988), wat ook daarop uit is om linguistiese ongelykheid te bekamp, geplaas word. Hy vind ook aansluiting by die hedendaagse perspektief rondom vertaling dat dié nie net bloot 'n inligtingsoordragfunksie behels nie.

Hierdie vertaalstrategie – waar daar gebruik gemaak word van 'n brontekskonsep – wil 'n vertaling skep wat nie deur die potensiële doelteksgebruiker misverstaan sal word nie. Alle doelteksgebruikers ervaar deur die gebruik van bronteksterme/konsepte die *Tafelbergkonsep*.

Dit beteken dat die doelteksgebruiker se talige behoeftes in ag geneem word. 'n Doelteks word geskep deur gebruik te maak van taalverskynsels waarmee die doelteksgebruiker kan vereenselwig om sodoende 'n realistiese mentale beeld van die doelteks te verkry. Hierdie benadering vind aansluiting by hierdie ondersoek se uitgangspunt dat die teikengroep voorrang behoort te geniet.

Newmark (1988b:100-101) benadruk die funksionele gebruik van die strategie waar *ontlenings* in die doelteks gebruik kan word, soos volg:

In general, the more that is transferred and the less that is translated, the closer the sophisticated reader can get to the original ... a serious translator, after

attempting a translation, will add the SL word in brackets, signalling his inability to find the right TL word and inviting the reader to envisage the gap mentally.

Hieruit kan ons abstraher dat die gebruik van BT-terme 'n aktiewe poging is om die oorspronklike teks op 'n simplistiese manier te enkodeer om sodoende linguistiese ongelykhede te bekamp en kulturele samehangendheid te bevorder. Magdy Abbas (in Fraser, 1990:54) vestig ons aandag op die realiteit dat ons in 'n Engelse sisteem gesosialiseer word. Die invloed van Engels op enige taal in 'n taalkontaksituasie blyk voor-die-hand-liggend te wees. Reeds om hierdie rede word Engelse terme deur ons verskillende taalgemeenskappe beter en “gouer” begryp.

Combrink (in Botha, T.J.R. *et al.* 1984:97-98) huldig die mening dat Engelse leksikale items en uitdrukkings in Afrikaanse sinne in die plek van hul Afrikaanse “ekwivalente” gebruik word, omdat eersgenoemde vorme beter daarin slaag om die “*gevoel*” rondom 'n bepaalde saak uit te druk. Fraser (1990:54) benadruk die gebruik van Engelse terme en konsepte soos volg:

The translators who endorsed using English are also concerned to empower the [potential] reader.

Hierdie opmerking van Fraser (1990) is in ooreenstemming met Siegrühn (1991) dat die gemarginaliseerde groep alleenlik bemagtig kan word indien die vertaler hul belange op die hart sou dra. Hierdie strategie toon, myns insiens, meer teksgebruikergerig te wees omdat dit 'n gerigtheid openbaar rondom die behoeftes, situasie en kennis van die teikengemeenskap en nie bloot daarop fokus om die gepaste leksikale item(s) vir die doelkultuur te vind nie. Hierdie strategie blyk dus ten volle in diens van die doelkultuur te staan ten opsigte van hul talige en kulturele behoeftes waarin die vertaling geskep word en respekteer terselfdertyd hul

(voorafgaande) kennis betreffende 'n betrokke aangeleentheid.

2.4.6 Vervanging van kultuurspesifieke items

Hierdie strategie is gebaseer op die insig dat kultuurspesifieke linguistiese eenhede en konsepte in die bronteks deur doeltaalitems vertaal behoort te word sodat die potensiele doeltteksgebruiker dieselfde *effek*²⁸ as die bronteksteksgebruiker sal ondervind, ofskoon dié items nie dieselfde referensiële betekenis sal hê nie (Baker, 1992:31).

Die gebruik van bekende en aanvaarbare doeltaalkonsepte sal binne hierdie benadering deur die doeltteksgebruiker maklik geïdentifiseer kan word. Vergelyk in hierdie debat die volgende voorbeeld: die Engelse idioom '*call a spade a spade*'. Die kulturele plaasvervanger vir hierdie konsep in Afrikaans sien soos volg daaruit: '*noem die kind by sy naam*' of '*moenie doekies omdraai nie*'.

Dit blyk duidelik dat hierdie kulturele plaasvervanger(s) nie dieselfde leksikale betekenis as die Engelse weergawe openbaar nie, maar toon wel dieselfde uitdrukkingpotensiaal (sien 2.2.7). Die letterlike betekenis van die twee Afrikaanse plaasvervangers ten opsigte van die Engelse idioom toon binne hierdie benadering geen relevansie te hê nie. Vergelyk ook in hierdie verband die Engelse idioom '*to beat about the bush*', ensovoorts.

Hierdie strategie hang ten nouste saam met en die gebruik daarvan word hoofsaaklik bepaal deur die doel en funksie van 'n vertaling asook die opdraggewer se opdrag aan die vertaler (sien Nord, 1991, 1992, 1997 en Baker, 1992). Die teikengroep moet egter nie uit die oog

²⁸ Vergelyk in hierdie verband Nida en Taber (1974, 1982) se idee van '*ekwivalente effek*'.

verloor word nie. Hulle behoeftes, insigte en kommentaar rondom die gebruik van hierdie strategie moet vervolgens ook in ag geneem word.

2.4.7 Weglating

Hierdie vertaalstrategie is duidelik die laaste uitweg by die maak van 'n vertaling. Volgens hierdie strategie kan sekere leksikale items en uitdrukkings weggelaat word. Dié strategie kan gebruik word indien sekere inligting in die bronteks binne 'n spesifieke teikengroep se verwysingsraamwerk val en vervolgens nie hul interpretasie van die algehele teks sal bemoeilik nie. Vergelyk in hierdie verband byvoorbeeld 'n mediese groep wat 'n omsendskrywe ontvang rondom 'n sekere mediese aangeleentheid wat hulle op 'n vroeëre geleentheid bespreek of behandel het. Om verduidelikings en omskrywings aan hierdie groep - wat klaarblyklik dié mediese terminologieë verstaan - te gee, sou die doelteks onnodig langer maak.

Die teenoorgestelde strategie blyk 'n korter vertaalteks te voorsien wat geen of min ekonomiese reperkussies vir die taakgewer inhou nie. Ten einde dus so 'n vertaling te maak, behoort die vertaler sy teikengroep op reeds genoemde vlakke (sien 1.1) te ken. Hierdie strategie kan ook gebruik word wanneer die bron- en doeltaal op leksikale en grammatikale vlak verskil. Vergelyk ter staving die onderhawige sinskonstruksie:

Brontaal: *Sitting over our gins* we discussed the progress of our company.

Doeltaal: *Oor 'n glasië gin* het ons die vordering van ons maatskappy bespreek.

Uit die bostaande twee gevalle - waar hierdie strategie gebruik word - is dit toelaatbaar dat

Uit die bostaande twee gevalle - waar hierdie strategie gebruik word - is dit toelaatbaar dat sekere sinskonstituente weggelaat kan word, indien dit rekonstrueerbaar is. Om hierdie rede kan ons van die standpunt uitgaan dat hierdie vorm van weglating *gemotiveerd* is. Volgens Baker (1992:41-42) word 'n mate van betekenis verwyder wanneer sekere woorde en uitdrukkings uit die teks weggelaat word. Indien die weglating van noodsaaklike inligting semantiese distorsie tot gevolg het, word die weglating as *ongemotiveerd* beskou. Hierdie vorm van weglating maak dus geen voorsiening vir die verskille in skemata van diegene in die doelkultuur en bronkultuur nie. Baker (1992:41-42) stel voor dat hierdie strategie slegs gebruik word waar dit meer voordelig sal wees om 'n maklik-leesbare doelteks te skep en sekere betekenisaspekte van die doelteks nie so belangrik is nie.

2.5 PERSPEKTIEF

Vertaalstrategieë wat gepaard gaan met die verskillende vlakke van non-ekwivalensie, het ten doel om die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe se sosiokulturele en talige behoeftes aan te spreek. Dit behoort voorts in die gedemokratiseerde Suid-Afrika 'n belangrike rol te speel in die plaaslike en internasionale kommunikasienetwerk.

Die aanwending van funksionele strategieë is 'n poging om die magswanbalans tussen die sender en die ontvanger in die verskillende sektore: die skool, regte, handel, literatuur, kuns, tegnologie, mediese wetenskap, ensovoorts, te balanseer. Beukes (1994:106) maak 'n tersaaklike opmerking in hierdie verband:

Dit is 'n voorvereiste vir die demokratisering van vertaalvaardighede sodat werklikheidskongruente vertaaldiens in ons multitalige land gelewer kan word. Vertalers moet as agente van bemagtiging en transformasie optree en sodoende 'n bydrae lewer tot die uitskakeling van taalagterstelling in 'n veeltalige demokrasie.

Soos reeds vermeld, ondervind die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe in ons samelewing, met spesifieke verwysing na die leke in die sosiale dienste, steeds geweldige probleme om sekere gespesialiseerde en geïnstusionaliseerde terme en konsepte van die betrokke instansies te verstaan. Die doeltteksgebruiker word in 'n groot mate van noodsaaklike inligting ontnem en gevolglik ontmagtig. Lesch (1996a:9) huldig die volgende opvatting rondom effektiewe kommunikasie:

Dit is duidelik dat die vertaler vir effektiewe kommunikasie dit noodsaaklik moet ag dat die teksgebruiker 'n realistiese mentale persepsie van die (vertaal)teks kry: dus 'n taalgebruik waarmee die teksgebruiker kan identifiseer en wat dus toeganklik vir sy mentale persepsie is. Indien laasgenoemde nie die geval is nie, is die gevolg **verkeerd lees** en gepaardgaande daarmee **wanbegrip** - dus oneffektiewe kommunikasie - en word die kommunikasiedoelwit gemis.

Lesch wat hier binne die *ideasionele betekenisteorie* standpunt inneem, vind oënskynlik aansluiting by House en Blum-Kulka (1986) wat die opvatting huldig dat vertaling 'n herskepingsproses is waarin 'n geskrewe diskoers *retrospektief* omgesit word tot 'n denkbeeldige diskoers met die teksgebruiker (vertaler) wat op sy/haar beurt weer *prospektief* 'n denkbeeldige diskoers met 'n doeltteksgebruiker antisipeer²⁹. Vergelyk in hierdie verband Psalm 23 wat deur Hans du Plessis opgeteken is in sy bundel Griekwa-psalms, getiteld Gewete van glas. Die Griekwa-afrikaanse vorm, 'Die Here is my *skawagter*' word gebruik as plaasvervanger vir die Engelse 'The Lord is my *shepherd*', eerder as die Standaardvorm, 'Die Here is my *herder*'. Die rede hiervoor is omdat dié betrokke gemeenskap nie 'n realistiese mentale beeld van 'n herder het nie. Die naaste realistiese mentale beeld waarmee hulle kan vereenselwig, is dié van 'n skaapwagter.

²⁹ Verwys ook na Holmes (1988:83-84) se '*mapping*'-teorie. Teen die agtergrond dat vertaling 'n interkulturele gebeurtenis is en dus effektiewe kommunikasie moet realiseer, is hierdie teorie daarmee gemoeid om 'n doeltteks te skep waarmee die doeltteksgebruiker kan vereenselwig. Ten einde hierdie doel te verwesenlik, poog hierdie teorie om 'n realistiese mentale beeld van die doeltteks aan die doeltteksgebruiker te kommunikeer.

In hierdie opsig is Lesch (1996a/b) volkome in ooreenstemming met die jongste opvatting dat 'n vertaling weens 'n behoefte wat in die doelkultuur ontstaan het, gemaak word en insgelyks 'n resultaat is van 'n *gemotiveerde keuse* wat uit 'n besluitnemingsproses tot stand gekom het.³⁰ Reeds so ver terug as die sestigerjare maak Nida die volgende opmerking:

He is not content to translate in such a way that the people are likely to understand, rather *he insists that the translation must be so clear that no one can possibly misunderstand* (1964:158) [kursivering – TRR].

Hy sê voorts:

[A]ppropriateness [of a translation] must be judged on the basis of the level of the experience and the capacity [of the readers] for decoding (Nida, 1964:170).

Dit blyk vanuit die bostaande aanhaling dat die bronteks dus vertaal behoort te word soos die teikengroep dit sou sê. Vertaling as prospektiewe handeling behoort dus teksgebruikergeroënteerd te wees. Fraser (1990) ondersteun hierdie standpunt en stel dit dat die bronteks op so 'n wyse vertaal behoort te word dat dit vir elke doelteksgebruiker verstaanbaar én aanvaarbaar moet wees. Die doelteksgebruiker se sosiokulturele status moet dus te alle tye in ag geneem word. Uit hoofde van die bovermelde opmerking behoort die vertaler dus sensitief tot die doelteksgebruiker se behoeftes te staan.

Vertalers moet voorts in ons samelewing 'n meer gemeenskapsbemagtigende rol, veral in skole, hospitale, verkiesings, wetstoepassing en ander sosiale dienste, vertolk. Vergelyk byvoorbeeld Vasilakatos (1989:5) se opmerking ten opsigte van die talige kwessies in Australië en die rol wat die gemeenskapstolk behoort te speel om die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe te bemagtig. Dié opmerkings kan ook van toepassing gemaak word op

³⁰ Raadpleeg Hatim en Mason (1990) in hierdie verband.

gemeenskapsvertalers.

Die vertaler moet vervolgens poog om die betekenis³¹ van die linguistiese sisteme van die twee betrokke tale en kulture se tekstuele en sosiale sisteme noukeurig te bepaal ten einde 'n geslaagde vertaling te skep. Hierdie standpunt impliseer dat “translators [are forced] to go far beyond what the average reader has to do in order to reach an adequate understanding of a text” (Baker, 1992:17).

Hierdie opmerking gee blyke dat die teksgebruiker die vertaalproses manipuleer en blyk kongruent aan Lesch (1996a) se opvatting te wees dat die doelteksgebruiker 'n gelyke en verneme rol moet vertolk binne die konstruksie van betekenis in enige kommunikasiesituasie. Hierdie standpunt impliseer dat die teksgebruiker binne die teksgebruikergerigte vertaling as 'n aktiewe teksgebruiker bejeën moet word en binne die kommunikasieproses as volwaardige vennoot opgehef word (vgl. Lesch, 1996a:8).³²

Gegee die huidige demografiese verspreiding, taalarmoede en lae opvoedingspeil in die Suid-Afrikaanse samelewing, moet die vertaler bestaande vertaalstrategieë gebruik en/of ander ontwikkel om konsepte en/of terme van die bronkultuur wat waarskynlik onbekend aan die doelteksgebruiker is, effektief te kommunikeer. Die gebruik van gespesialiseerde terminologie en gestandaardiseerde taalgebruik binne die vertaalproses moet vervolgens herbedink word ten einde die doelteksgebruiker voorop te stel.

³¹ Vergelyk House (1981) in hierdie verband, wat betekenis as 'n multifasettige gegewe sien. Dit sluit die semantiese, pragmatiese en tekstuele aspekte van betekenis in.

³² Raadpleeg Slatoff en Fish (in Belsey, 1988) in hierdie verband, wat die opmerking huldig dat die gebruiker 'n ewe groot aandeel het in die realisering van effektiewe kommunikasie deur 'n sinvolle doelteks te skep wat onmoontlik deur hulle waninterpretateer kan word.

Hoofstuk Drie

TOEPASSING VAN VERTAALSTRATEGIEË

Accuracy is no doubt an important aim in translation, but it is also important to bear in mind that the use of common target-language patterns which are familiar to the target reader plays an important role in keeping the communication channels open (Baker, 1992:57).

Hierdie hoofstuk het ten doel om twee tekste teen die agtergrond van die reeds vermelde vertaalstrategieë onder die loep te neem om vas te stel watter vertaalstrategieë in dié tekste gebruik was en in hoe 'n mate die doeltteks toeganklik vir die teikengroep gemaak is. Binne hierdie produkgerigte analise van die gekose tekste poog ek om vas te stel in hoeverre die vertaler die diskoerspatrone en -verskynsels van die betrokke teikengemeenskap in ag geneem het.

Daarbenewens wil ek ook vasstel of die vertaler die *konteks* en die *situasie* waarin die gekose vertalings geskep is, in ag geneem het by die keuse van vertaalstrategieë. Hierdie analise van gekose tekste - wat in verskillende kommunikatiewe situasies tot stand gekom het - geskied teen die agtergrond van die sosiokulturele benadering tot vertaling.

3.1 INLEIDEND

Snell-Hornby (1988:67) maak gewag daarvan dat “*textual analysis, which is an essential preliminary to translation, should proceed from the “top-down”, from the macro to the micro level, from text to sign*”. Snell-Hornby (1988) se opmerking wat binne die teks(linguis-

ties)georiënteerde vertaalmodelle³³ geplaas kan word, benadruk die feit dat vertaling 'n semantiese en pragmatiese herkonstruksie is van die bronteks deur middel van 'n *van-bo-na-onder-benadering*³⁴.

Die belangrikheid van die van-bo-na-onder-benadering vir hierdie ondersoek, word deur Hatim en Mason (1990) geaksentueer. Hulle is van mening dat aspekte soos *tekstipes* en die *situasionele konteks* as vertrekpunt geneem kan word om non-ekwivalensies en vertaalstrategieë krities onder die loep te neem. Ten einde 'n effektiewe interpretasie van die betekenis van teks te maak, huldig Baker (1992:6), met verwysing na Halliday (1985), die mening dat dit raadsaam is om ook die betrokke teks se *leksikale* en *grammatikale* strukture onder die loep te neem.

Hierdie opmerking strook met die insig dat 'n teks uit betekenis bestaan wat in woorde en strukture gekodeer word, daarna ge(en)kodeer word in klanke en/of geskrewe simbole, waarna dit gedekodeer word, ten einde dit te kan interpreteer (vergelyk Greyling, 1996). Hierdie opvatting benadruk die rol van die vertaler as teksdeelnemer teenoor dié van die doelteksgebruiker binne die kommunikasiesituasie as konteks waarbinne die bedoelde boodskap gegenerer, geopenbaar en geïnterpreteer word.

Indien daar van die standpunt uitgegaan word dat vertalings weens 'n behoefte in die doelkultuur ontstaan en gevolglik slegs 'n doel en funksie het in soverre dit gebruik word deur

³³ Raadpleeg House (1981) en Hatim en Mason (1990) as eksponente van hierdie vertaalmodel.

³⁴ 'n Benadering waar die tekstuele sisteem binne 'n spesifieke kulturele konteks voorrang bo die linguistiese sisteem geniet. Die basis van hierdie vertaalmodel is diskoersanalise. Dit beteken dat ekwivalensie op 'n tekstuele en kommunikatiewe vlak geplaas word. Daarbenewens word die hele teks as die eenheid van 'n vertaling beskou. Hierdie standpunt is sigbaar in die verloop van die analitiese proses. Dit sien soos volg daaruit: *teks > paragraaf > sin > woord*.

diegene vir wie dit geskep is, behoort die kode (taalsisteem) en die kommunikasiekanaal (taalgebruiksmedium) aan die betrokke teikengroep se verwysingsraamwerk en sosiokulturele behoeftes en vereistes te voldoen. Teen hierdie agtergrond blyk dit duidelik waarom daar binne hierdie hoofstuk ondersoek ingestel word betreffende:

- ◆ die suksesvolle dekodering van die bedoelde boodskap deur die betrokke teikengroep met inagneming van hul verwysingsraamwerk en sosiokulturele behoeftes en vereistes; en
- ◆ die gepastheid van die vertaalstrategieë wat binne die betrokke kommunikasiesituasie met inagneming van die intertekstualiteit van die betrokke teks en bepaalde konvensies, deur die vertaler gekies is.

Hierdie ondersoek sal egter nie op vooropgestelde vertaalstrategieë fokus nie en propageer ook nie dat my voorstelle in hierdie verband as unieke oplossings beskou moet word nie. Hulle word bloot teen die agtergrond van die strategieë in die vertalings geïdentifiseer as moontlike oplossings.

Probleemgevalle word op 'n kritiese wyse bespreek om sekere voor- en nadele van die betrokke strategieë te illustreer, en vel geensins 'n oordeel aangaande die vertaling se gehalte nie. Die evaluering van vertalingsgehalte van die gekose tekste vorm dus nie die studie-objek van die ondersoek nie. Die doelwit van hierdie ondersoek is gebaseer op die toereikend- en ontoereikendheid in die taalgebruik van die gekose tekste.

3.2 DIE GEKOSE TEKSTUELE PARE

Die tekstuele pare wat vir die onderhawige analise geselekteer is, kom in verskillende kommunikatiewe situasies tot stand:

- ◆ Teks 1. - TopTrust: The card for young adults/TopTrust: Die kaart vir jong volwassenes is 'n brosjure van Trustbank wat spesifiek daarop gerig is om aan jong volwassenes meer inligting oor 'n bankpakket wat spesifiek vir hulle ontwerp is, te gee.
- ◆ Teks 2. - What is a cell test?/ Wat is 'n seltoets? is 'n pamflet wat die vrouegemeenskap aangaande 'n gesondheidsorgaangeleentheid, naamlik 'n seltoets, wil inlig.

Die tekste - waarvan die brontaal Engels en die doeltaal Afrikaans is³⁵ - binne die kader van parallelle tekste³⁶ geplaas kan word, omdat hulle naasmekaar gepubliseer is. Vanuit hierdie agtergrond kan daar dus geargumenteer word dat enige persoon wat dié eertydse amptelike tale magtig is, hierdie tekste met mekaar kon vergelyk. Hierin lê die motivering waarom die tekste gekies is.

Die analise van die gekose tekstuele pare sien soos volg daaruit: Eerstens word elke tekstuele paar aan die orde gestel, daarna gekontekstualiseer, en laastens word die tekste met mekaar vergelyk ten einde te bepaal of die vertaalstrategieë wat in dié vertalings gebruik is, geskik is al dan nie.

³⁵ Hierdie afleiding is gemaak na aanleiding van die onderskeie tekste se grammatikale struktuur: Die Engelse tekste lees soos die oorspronklike teks. Die Afrikaanse tekste verskil in hierdie opsig van die Engelse tekste omdat hulle sinskonstruksies soms afwyk van die Afrikaanse standaard-, en selfs die nie-standaardgebruiksvorm. Derhalwe skep die Afrikaanse tekste die indruk dat dit vertaalde weergawes van die Engelse tekste is.

³⁶ Raadpleeg Snell-Hornby (1988:86) in hierdie verband. Sy omskryf dit as twee linguisties-onafhanklike produkte wat binne 'n naas of identiese kommunikatiewe situasie tot stand kom.

3.2.1 TEKS 1: TOPTRUST: THE CARD FOR YOUNG ADULTS/ DIE
KAART VIR JONG VOLWASSENES

TOPTRUST

The card for young adults

Apply today to start your banking relationship.

I. You're young - but you want an adult banking service (1) So many banking packages for young adults these days seem to concentrate on *gimmicks* and *buzzwords*. At TrustBank we have a different approach. *We realise you're going places* - we recognise your independence, drive and ambition - and we know your demands are exacting when it comes to banking services.

(2) That's why we've designed TopTrust precisely for you. A card-based transmission account with 24-hour access to your cash - any time, anywhere, countrywide.

II. Everything you need in a transaction account (1) As well as *ATM access for ultimate convenience*, TopTrust allows you

TOPTRUST

Die kaart vir jong volwassenes

Doen vandag aansoek om jou bankverhouding te begin.

I. Jy's jonk - maar soek 'n volwasse bankdiens (1) Talle bankpakkette vir jong volwassenes konsentreer deesdae op allerlei *foefies* en *modewoorde*. By Trustbank ver-skil ons benadering. *Ons weet jy's op pad*. Ons erken jou onafhanklikheid, dryfkrag en ambisie - en ons weet jy vra baie as dit by bankdienste kom.

(2) Dis waarom ons TopTrust spesifiek vir jou ontwerp het. 'n Kaartbaseerde transmissierekening met 24-uur-toegang tot jou kontant - enige tyd, enige plek, landwyd.

II. Alles wat jy in 'n transaksierekening soek (1) Behalwe *OTM'e om die lewe vir jou makliker te maak*, laat TopTrust jou on-

unlimited *transactions* – deposits, withdrawals, payments via debit orders and stop orders - and free facilities for drawing cheques. Giving you every flexibility for the way you settle your regular payments and bills.

(2) Statements and balance enquiries are available simply and swiftly on request. And TrustBank charges you NO service fees. The only fees you'll be liable to pay is the normal is government levy of 15c for each debit transaction, together with Saswitch fees if you use a non-TrustBank ATM.

(3) A card account that offers you more benefits than most others available to you right now. Combining the features you'd expect as an adult, such as a top rate of interest, with the privileges you've come to expect in a *youth banking product*, such as concessions on banking charges.

III. A high interest rate no matter what your balance (1) Interest rates are important when it comes to choosing a bank

beperkte *transaksies* toe – deposito's, onttrekkings, betalings deur middel van debiet- en aftrekorders, en gratis tjekonttrekkingsgeriewe. Die klem val op buigsame hantering van jou gereelde paaiemente en rekeninge.

(2) State en saldonavrae is maklik en vinnig op versoek beskikbaar. Boonop vra Trustbank jou GEEN diensgeld nie. Al wat dit jou kos, is die gewone staatsheffing van 15c vir elke debiettransaksie en Saswitch gelde as jy nie van 'n *Trustbank Bankteller* gebruik maak nie.

(3) 'n Kaartrekening wat kop en skouers bo die meeste ander op die mark uitstaan wanneer dit by voordele kom. Die kenmerke wat jy as volwassene sou verwag, soos 'n top rentekoers, word gekombineer met die voorregte wat jy van 'n *jeugprodukt* te wagte is, soos vergunnings op bankkoste.

III. Hoë rentekoerse ongeag jou saldo (1) Rentekoerse is belangrik by die keuse van 'n bankrekening wat terselfdertyd 'n spaar-

account that's also a savings account. You want your money to work hard for you, and want to see your balance earning regular deposits of interest that give you more funds to play with.

(2) At TrustBank we won't treat you like a *second-rate* accountholder. TopTrust earns its name by giving you top interest all the time, whether your balance is high or low.

(3) We understand there will be times when your funds are low - but even if your balance drops to zero, there's no danger of losing your account. *There are no rules about minimum and maximum amounts. We recognise that you're starting along the road to a great financial future, and our job is to help you get there - fast.*

IV. Big banking benefits - the Trustbank

promise (1) *Everyone has goals they want to save for - and at your time of life you have countless aims you want to achieve.*

(2) Starting with TopTrust puts you on the

rekening is. Jy wil jou geld hard vir jou laat werk, en jy wil sien dat daar gereeld rente by jou saldo gevoeg word om jou meer speling met jou fondse te gee.

(2) By Trustbank behandel ons jou nie soos 'n *derderangse* rekeninghouer nie. TopTrust het juis sy naam te danke aan die feit dat jy te alle tye 'n hoë rentekoers verdien, maak nie saak of jou saldo hoog of laag is nie.

(3) Ons begryp dat jou fondse met tye dalk aan die lae kant kan wees – maar selfs al raak jou saldo nul, bestaan daar geen gevaar dat jy jou rekening sal verloor nie. *Ons weet jy is onderweg na 'n groot finansiële toekoms, en dit is ons taak om jou aan te help - vinnig.*

IV. Puik bankvoordele - die Trustbank

belofte (1) *Almal spaar met die een of ander doel voor oë - en op jou ouderdom reik jy na die sterre!*

(2) Deur met TopTrust weg te spring, neem

road that leads to all the *options* you'll want to explore: a cheque account, a personal loan, vehicle finance, and a home loan when the time comes.

(3) As a TrustBank client you have the support of one of South Africa's top banking institutions. Support that helps you every step of the way, with advice on money matters, banking procedures, and choosing any other TrustBank packages that may help you reach your goals that much faster. Student loans, for example, or *schemes for regular savings and high-yielding investments when you want to build up funds*. Perhaps for that dream holiday overseas, or a hi-fi, or even your first *car*.

(4) We have *experts who know how to guide you whenever you need advice*. The full range of TrustBank services is at your disposal, from the day you open your account. Your custom is as highly valued as that of any of our Prima Gold account holders – because we know you have the potential to join the Prima Gold elite one day.

jy die eerste tree na al die *opsies* wat jy graag wil verken: 'n tjekrekening, persoonlike lening, voertuigfinansiering, en 'n huislening wanneer die tyd ryp is.

(3) As 'n Trustbank kliënt geniet jy die steun van een van Suid-Afrika se top bankinstellings. Steun wat jou tree vir tree vorentoe help, met advies oor geldsake, bankprosedures, en die keuse van enige ander Trustbankpakket wat jou kan help om jou doelwitte veel vinniger te bereik. Soos studenteleninge. *Of gereelde spaarplanne. Beleggings met hoë opbrengste wanneer jy fondse wil opbou*. Moontlik vir daardie droomvakansie oorsee. 'n Hoëtroustel. Dalk jou eerste *ryding*.

(4) Ons het *deskundiges wat jou heelpad sal lei*. Trustbank se volledige reeks dienste is tot jou beskikking sodra jy jou rekening open. Jy is vir ons net so 'n kosbare kliënt as enige van ons Prima Goud rekeninghouers - want ons weet jy het die potensiaal om ook eendag by die geleedere van die Prima Goud elite aan te sluit.

V. How to apply for TopTrust

(1) You don't need a cent to open your TopTrust account. Once you have completed the application form contained in this brochure, all you have to do is take it to your nearest TrustBank branch.

(2) Our friendly staff are waiting to answer any questions you may have, explain the use of ATM's with the aid of your *secret PIN number* and give you all the information you need to make your banking as simple and convenient as possible.

(3) We look forward to welcoming you as a client at TrustBank, where you'll experience banking with that extra personal touch ... So, don't delay. Fill in the application form today and pay us a visit. In no time at all, you'll be the holder of a TopTrust card, *with big banking benefits at your fingertips!*

V. Hoe om aansoek te doen vir TopTrust

(1) Jy het nie 'n sent nodig om jou TopTrustrekening te open nie. Al wat jy moet doen, is om die aansoekvorm in hierdie brosjure in te vul en dit na jou naaste Trustbank tak te neem.

(2) Ons vriendelike personeel is gereed om jou vrae te beantwoord, te verduidelik hoe om 'n OTM met jou *geheime PIN-nommer* te gebruik en vir jou al die inligting te gee wat jy nodig het om jou banksake so eenvoudig en gerieflik moontlik te maak.

(3) Ons sien uit daarna om jou as kliënt te verwelkom by Trustbank, waar jou banksake met daardie ekstra persoonlike aandag hanteer word ... Dus, moenie uitstel nie. Vul vandag nog die aansoekvorm in en kom besoek ons. Sommer gou sal jy 'n TopTrust kaart hê, *met groot bankvoordele onder jou vingerpunte!*

3.2.2 Kontekstualisering van die teks

Die bostaande teks ('n bankpakket) word uitgegee deur Trustbank en is gerig op 'n spesifieke teikengroep. Hierdie groep - die jong volwassenes – kan, myns insiens, tussen die ouderdomsgroep van 17 tot 22 geplaas word. Daar kan dus van die veronderstelling uitgegaan word dat dié groep - wat oor die hele Suid-Afrikaanse spektrum strek – in 'n groot mate skoliere of voorgraadse studente, asook gewone werkers insluit.

Hierdie teks is daarop gerig om dié teikengroep van inligting aangaande 'n bankpakket te voorsien, hulle leiding te verskaf hoe om aansoek daarvoor te doen en hulle te oorreed om dié pakket so gou moontlik aan te skaf. Kortom, die doel en funksie van die teks is om die doelteksgebruiker van ander bankpakkette af te raai en te motiveer om 'n Trustbankrekeninghouer te word.

Vanuit die woordkeuses en stylvorme in die doelteks blyk dit dat hierdie teks op 'n eng segment van die Afrikaanse samelewing fokus. Vanuit die taalgebruiks- en stylvorme is dit afleibaar dat die doelteks 'n Afrikaanssprekende teksgebruiker veronderstel:

- ◆ met 'n spesifieke geletterdheidsvlak,
- ◆ met 'n vooropgestelde belesenheidsvlak,
- ◆ wat 'n standaardvariëteitspreker is, en
- ◆ wat hoofsaaklik afkomstig is uit die middel- of hoë ekonomiese stratifikasievlak.

Dié kriteria speel, myns insiens, 'n bepalende rol in die keuse van die vertaler se taalgebruik in die doelteks. Sommige studente, (vroee) skoolverlaters en voornemende kandidate vir die arbeidsmark uit die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe voldoen, myns insiens, nie

aan hierdie kriteria nie. Vergeleke met die eng gedefinieerde teikenmark, sou die moontlikheid van sekere ooreenkomste tussen die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe en die reeds vermelde 'elite'-gemeenskap ten opsigte van dié kriteria marginaal wees. Omdat eersgenoemde gemeenskap ook studente en skoolverlaters insluit, sou daar geargumenteer kon word dat hulle:

- ◆ oor dieselfde voorafkennis as die 'elite'-gebruiker beskik,
- ◆ oor die vermoë beskik om standaardafrikaans te besig, en
- ◆ teen die agtergrond van hul geskooldheid, geletterd is.

Daar behoort egter kennis geneem te word van die jarelange debat dat enige persoon inligting beter sal verstaan in die taal (selfs ook die variëteitsvorm) waarmee hy kan vereenselwig en dus 'n realistiese mentale beeld van die doelteks vorm. Die behoefte aan 'n taalgebruiksvorm wat die linguisties-gemarginaliseerde teksgebruikers se unieke taalgebruiksvorme, kommunikasievaardighede en (lae) geskooldheid in ag neem, word reeds vanuit hierdie opvatting beredeneer.

Die gebruik van 'n taalgebruiksvorm waarmee hulle nie kan vereenselwig nie, lei myns insiens daartoe dat hulle 'n *oneffektiewe* realistiese mentale beeld van die doelteks verkry. Vanuit hierdie insig kan afgelei word dat hierdie bankteks vanweë sy eng gedefinieerde invalshoek 'n groot deel van die potensiële arbeidsmark toegang ontsê tot hierdie noodsaaklike inligting.

Myns insiens behoort hierdie teks toeganklik aan alle potensiële doelteksgebruikers gemaak te word, omdat (sommige) studente, skoolverlaters en gewone werkers uit die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe toekomsplanne het en ook graag sukses in die lewe wil behaal. Hierdie onregverdige daarstelling van 'n inligtingstuk wat slegs toeganklik is vir 'n eng segment van die Afrikaanse spraakgemeenskap, blyk binne die huidige Suid-Afrikaanse

diskoers hoogs onaanvaarbaar te wees.

Hierdie brosjure blyk vanweë sy finansiële vooruitsigte vir enige student, skoolverlater en gewone werker - ongeag sy taalgebruik en -houding - 'n noodsaaklikheid te wees. Teen hierdie agtergrond is dit belangrik dat die taalgebruikvorme waarmee die inligting oorgedra word ooreenkomstig aan die behoeftes van die teikengroep moet wees. Vervolgens word enkele kritiese opmerkings oor die taalgebruik in die genoemde brosjure na aanleiding van vertaalstrategieë wat in die doeltteks gebruik is, gemaak.

3.2.3 Analise van die parallelle teks

Op grond van die opvatting dat die doeltteksgebruiker³⁷ van 'n teks 'n verneme rol binne die konstruksie van betekenis in die kommunikasiesituasie vertolk, behoort dié teksgebruiker optimaal by die kommunikasieproses betrek te word. Ten einde hierdie ideale linguistiese interaksie tussen die sender en ontvanger te realiseer, moet die vertaler gedurig keuses maak ten gunste van die teksgebruiker in nakoming van sy kommunikatiewe doelwitte.

Die analise van die bron- en doeltteks ooreenkomstig die vertaalstrategieë toon dat daar sekere teenstrydighede, maar ook in 'n minder mate kommunikatiewe toereikendheid, in die taalgebruik van hierdie brosjure voorkom. Soos uit die analise sal blyk, is hierdie diskrepansies toe te skryf aan die feit dat die vertaler in 'n groot mate nie 'n realistiese mentale persepsie van die (vertaal-)teks³⁸ aan die doelkultuur enkodeer nie. Kortom, die taalgebruikspatrone en verskynsels (oftewel die sosiokulturele aspekte) was nie deur die vertaler in die maak van die

³⁷ Hierdie term verwys voortaan na die (Afrikaanssprekende) *linguisties-gemarginaliseerde* gemeenskappe.

³⁸ Daar word in hierdie verband verwys na 'n taalgebruik waarmee die teikengroep kan identifiseer en wat vir hulle sinvol en toeganklik is. Indien die taalverskynsels en -patrone van die vertaalteks met die teikengemeenskap s'n verskil, ontstaan die moontlikheid dat die betrokke gemeenskap die bedoelde doeltexsinligting verkeerd kan interpreteer en gevolglik daarvan ontnem word.

vertaling in ag geneem nie.

Daar word juis teen hierdie agtergrond ondersoek ingestel in hoeverre die (vertaal-)teks daarin slaag om sy kommunikasiedoelwit te bereik en 'n realistiese mentale beeld daarvan aan die teksgebruiker te gee. Hierdie diskrepancies word vervolgens bespreek deur te fokus op die verskillende vertaalstrategieë:

In die onderhawige vergelyking van die bron- en doelteksgedeeltes uit paragraaf I (1) verskil die semantiese inhoud van die sinskonstruksie in die doelteks van die semantiese inhoud van die bronteks:

Bronteks: *We realise you're going places.*

Doelteks: *Ons weet jy's op pad.*

Dié uitdrukking in die bronteks word nie met 'n ekwivalente uitdrukking met 'n soortgelyke semantiese konnotasie in die doelteks vertaal nie. Hierdie geval is, myns insiens, vergelykbaar met die non-ekwivalente vertaalprobleem waar die doeltaaluitdrukkings en/of -konsepte nie (leksikaal) ekwivalent met die brontaaluitdrukkings en linguistiese items ooreenstem nie (sien 2.2.2).

Die vertaalpaar: “*We realise you're going places*” en “*Ons weet jy's op pad*” gee blyke dat dit 'n blote reproduksie van die brontekssinskonstruksie is. Hierdie doelteksopsie encodeer dus nie die totale (informele) bronteksidee aan die doelteksgebruiker nie. Die doeltekssin beeld nie die sender se positiewe ingesteldheid teenoor die teksgebruiker se strewe om sukses in sy lewe te behaal uit nie (*Heinemann English Dictionary*:817). Die doelteksgedeelte openbaar min of meer dieselfde kernbetekenis, maar druk nie die betekenisnuanses van die

brontekssin uit nie (sien 2.2.7). Die uitdrukkingspotensiaal van die doeltteks verskil dus deels van dié van die bronteks.

Dié vertaling is ontoereikend omdat dit nie die bedoelde semantiese en pragmatiese funksie in die doelkultuur realiseer nie. Die verhouding van linguistiese tekens en hul referente in 'n denkbare situasie, en die gebruik van die uiting op 'n spesifieke tydstip weerspieël dus nie die bronteksboodskap nie. Indien aanvaar word dat enige teks in die doelkultuur in 'n spesifieke kommunikatiewe konteks tot stand kom en slegs geslaagd kan wees indien dit die kommunikatiewe doelwit bereik, kan van die standpunt uitgegaan word dat hierdie bronteksgerigte vertaalstrategie nie sensitief genoeg tot die teikengroep se talige en sosiokulturele behoeftes gestaan het nie. Dit beteken dat die doelteksuitdrukking nie 'n kommunikatief-toereikende ekwivalent van die bronteksgedeelte is nie.

Vergelyk die volgende sin as plaasvervanger: *Ons weet jy gaan suksesvol wees*, teen die agtergrond dat die doelteksgebruiker te alle tye voorop in die kommunikasieproses moet staan deur gedurig diskoerskeuses ten gunste van hulle te maak. Hierdie diskoersmoontlikheid is gebaseer op die insig dat sekere konsepte en uitdrukkings in die bronteks deur doeltaaluitdrukkings en/of linguistiese items vertaal behoort te word sodat die doelteksgebruiker 'n soortgelyke effek as die brontekstekstgebruiker sal ondervind. Hierdie funksioneel-kultuurspesifieke vervangingstrategie (sien 2.4.6) weergee dus geensins dieselfde leksikale betekenis as die bronteks nie, maar beklemtoon eerder die realisering van dieselfde uitdrukkingspotensiaal.

In die volgende vergelyking tussen die bron- en doelteksgedeeltes blyk daar ook 'n verskil te wees in die semantiese inhoud van die sinskonstruksie van die doelteks- met die bronteksge-

deelte. Vergelyk die volgende opmerkings rondom hierdie teksgedeelte uit paragraaf III (3):

Bronteks: *We recognise that you're starting along the road to a great financial future, and our job is to help you get you there - fast.*

Doeltekst: *Ons weet jy is onderweg na 'n groot finansiële toekoms, en dit is ons taak om jou aan te help - vinnig.*

Benewens die feit dat die taalgebruiksmedium in die doeltaaluittreksel gekenmerk word deur formele woordkeuse - soos die gebruik van “*onderweg*” - wat kenmerkend is van 'n meer volwasse teikengroep, gee dié gebruiksvorm nie dieselfde semantiese inhoud van die bronteksgedeelte weer nie. Die gebruik van “*onderweg*” as ekwivalent vir “*starting along the road*” impliseer dat die kandidaat, wat vir die bankpakket aansoek moet doen, reeds met sy finansiële toekoms begin het.

Hieruit kan daar afgelei word dat die idioom van die brontaal nie tot sy volle reg binne die doeltaal kom nie en vervolgens nie sy kommunikasiedoelwit ten volle bereik nie. Die vertaling van hierdie teksgedeelte is verteenwoordigend van die non-ekwivalente vertaalprobleem waar daar geen linguistiese ekwivalent in die doelkultuur voorkom nie (sien 2.2.2).

In die volgende teksgedeelte uit paragraaf III (3) kan die perpetuering van die blote linguistiese omset van die bronteksboodskap gesien word: “*and our job is to help you get there – fast*” teenoor “*en dit is ons taak om jou aan te help – vinnig*”.

Ten einde dié doelwit te bereik, behoort voorkeur aan meer informele en semantiese ekwivalente gebruiksvorme gegee te word. Vergelyk die volgende sin as plaasvervanger: *Ons weet dat jy afskop vir (begin met) 'n groot finansiële toekoms, en ons wil jou help om*

dit so gou moontlik te bereik.

Binne die kommunikasieproses moet die teikenmark op 'n baie eenvoudige en duidelike manier aangespreek word. 'n Vertaalstrategie wat hiermee strook, is dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2) wat daarop gerig is om semanties-komplekse brontaalitems en die brontaalidoom toegankliker te omskryf sodat die doeltteksgebruiker *soortgelyke* ekwivalente effek as die bronteksteksgebruiker ondervind.

Vergelyk ook in hierdie verband die volgende voorbeelde waar daar spore is dat die leksikale vertaalstrategie voorrang geniet. Dit moet egter gelees word ter staving van dié gegewe vertaalstrategie en nie noodwendig as 'n oordeelvelling van die vertaalkwaliteit van die teksgedeeltes nie:

Paragraaf I (2):

Bronteks: *A card-based transmission account with 24-hour access to your cash - any time, anywhere, countrywide.*

Doelteks: *'n Kaartgebaseerde transmissierekening met 24-uur-toegang tot jou kontant - enige tyd, enige plek, landwyd.*

Paragraaf III (1):

Bronteks: *You want your money to work hard for you, and you want to see your balance earning regular deposits of interest that give you more funds to play with.*

Doelteks: *Jy wil jou geld hard vir jou laat werk, en jy wil sien dat daar gereeld rente by jou saldo gevoeg word om jou meer speling met jou fondse te gee.*

Paragraaf IV (3):

Bronteks: ... or schemes for regular savings and *high-yielding investments when you want to build up funds.*

Doelteks: Of gereelde spaarplanne. *Beleggings met hoë opbrengste wanneer jy fondse wil opbou.*

Paragraaf V (3):

Bronteks: *We look forward to welcoming you as a client at TrustBank, where you'll experience banking with that extra personal touch ...*

Doeltekst: *Ons sien uit daarna om jou as kliënt te verwelkom by Trustbank, waar jou banksake met daardie ekstra persoonlike aandag hanteer sal word ...*

Vergelyk ook paragraaf V (3):

Bronteks: *In no time at all, you'll be the holder of a TopTrust card, with big banking benefits at your fingertips!*

Doeltekst: *Sommer gou sal jy 'n TopTrust kaart hê, met groot bankvoordele onder jou vingerpunte!*

Die vertaling “*with big banking benefits at your fingertips*” in vergelyking met die doeltaalweergawe “*met groot bankvoordele onder jou vingerpunte*”, is verteenwoordigend van die leksikale vertaalstrategie. Die rede hiervoor is die feit dat die doeltekstweergawe bloot van leksikale omsettings gebruik maak. Die gebruik van 'n funksionele ekwivalent sou meer juis en gepas wees. Vergelyk die volgende as funksionele plaasvervanger: *Jy sal sommer gou-gou 'n TopTrustkaart hê wat jou toegang tot groot bankvoordele sal gee.*

Vergelyk ook die leksikale omsetting van die bronteksgedeelte uit paragraaf V (1):

Bronteks: *You don't need a cent to open your TopTrust account.*

Doeltekst: *Jy het nie 'n sent nodig om jou TopTrustrekening te open nie.*

Vergelyk die volgende sintaktiese konstruksie wat meer gepas is binne die Afrikaanse idioom. As plaasvervanger: *Jy het nie 'n bloue duit nodig om jou rekening te begin nie.* In hierdie verband maak ek gebruik van twee vertaalstrategieë om die kommunikasiedoelwit te bereik:

- ◆ Die vervanging van kultuurspesifieke leksikale items (sien 2.4.6), waar “*a cent*” met

“*bloue duid*” ’n kultuurspesifieke konsep is waarmee enige Afrikaanssprekende doelteksgebruiker kan vereenselwig as ekwivalent vervang word; - en,

- ◆ Weglating (sien 2.4.7). Ek gebruik hierdie strategie omdat dié spesifieke teikengroep alreeds vanuit die teks kan aflei dat dit hier na ’n TopTrustrekening verwys. Die weglating van die bepaler van die leksikale item word dus anafories by die teksgebruiker opgeroep. Die konstante gebruik van hierdie bepaler - wat oënskynlik ’n bewustelike poging is om die teksgebruiker positief te beïnvloed en te verseker dat die potensiële rekeninghouer vir dié bankpakket aansoek doen - blyk oorbodig omdat dit ’n maklik leesbare doelteks belemmer.

In die volgende vergelyking van die bron- en doelteks word daar hoofsaaklik na diskrepancies in die gebruik van leksikale items verwys. Dit wil voorkom asof die meer bekende leksikale items in die bronteks met meer formele leksikale items in die doelteks vervang word. Die vertaler het weereens in hierdie geval nie die diskoerspatrone en behoeftes van dié teikengroep in ag geneem nie. Vergelyk die volgende leksikale items uit paragraaf I (1) as voorbeeld van die non-ekwivalente vertaalprobleem, waar die doeltaalitems dieselfde referensiële betekenis as die brontaalitems het, maar ’n verskil in hul uitdrukkingspotensiaal aantoon:

Bronteks: So many banking packages for young adults these days seem to concentrate on *gimmicks* and *buzzwords*.

Doelteks: Talle bankpakkette vir jong volwassenes konsentreer deesdae op allerlei *foefies* en *modewoorde*.

Die twee Afrikaanse leksikale items “*foefies*” en “*modewoorde*” druk, ten spyte van die feit dat dit dieselfde kernbetekenis weergee, nie die betekenisnuanses van die brontaalitems uit nie. Indien ons van die standpunt uitgaan dat die teksgebruiker ’n vername rol binne die

konstruksie van betekenis in 'n kommunikasiesituasie vertolk, beteken dit dat die taalgebruiksvorme van die doelkultuur - wat die wydste aan dié teikengroep bekend is en verstaan word - eerder gebruik moet word.

Die vertaalstrategie van ontlening (sien 2.4.5) kan binne hierdie konteks dalk aangewend word as 'n meganisme tot die uiteindelijke doel van effektiewe kommunikasie. Hiermee wil ek egter nie te kenne gee dat die Afrikaanse vorme onnuttig is nie. Ek argumenteer binne hierdie konteks dat die brontaalgebruiksvorme, vanweë hulle hoë gebruiksfrekwensie in die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskap, 'n alternatiewe opsie is om dié gemeenskap toegang tot die bedoelde boodskap te gee.

Die gebruik van die brontaalitems maksimaliseer effektiewe kommunikasie deur die vertaaltekste. Die gevaar dat die doelteksgebruiker die vertaaltekste verkeerd sou interpreteer, word deur die gebruik van hierdie vertaalstrategie van ontlening, beperk.

In die volgende vergelykings van die bron- en doeltekste word hoofsaaklik gekonsentreer op die taalgebruik wat kommunikatief toereikend is en dus die kommunikasiedoelwit bereik. In hierdie verband is daar 'n gedeeltelike wegbeweeg van die formele stylmerkers in die doeltekste na 'n meer toeganklike diskoersvorm.

Vergelyk die volgende opmerkings rondom die vertaling uit paragraaf II (1) as voorbeeld van die vertaalstrategie, parafrasering met nie-verwante leksikale items (sien 2.4.3):

Brontekste: *As well as ATM access for ultimate convenience*, TopTrust allows you unlimited transactions - deposits, withdrawals, payments via debit orders and stop orders - and free facilities for drawing cheques.

Doeltekst: *Behalwe OTM'e om die lewe vir jou makliker te maak*, laat TopTrust jou onbeperkte transaksies toe - deposito's, onttrekkings, betalings deur middel van debiet- en aftrekorders, en gratis tjekonttrekkingsgeriewe.

Ofskoon die bovermelde vertaling leksikaal van mekaar verskil, transendeer hulle dieselfde semantiese inhoud. Die doeltaalgebruiksvorm blyk hoogs geslaagd te wees. Die toeganklike kommunikatiewe styl van die doelteksgedeelte skyn teen die agtergrond van die betrokke teikengroep gepas te wees.

Lesch (1996b) spreek hom uit teen die gebruik van die akroniem, "*OTM*". Indien ons aanvaar dat die teikengroep geskool is, kan van die veronderstelling uitgegaan word dat hulle oor kennis aangaande hierdie bankmasjienerie beskik. Daarenteen voel ek - in ooreenstemming met Lesch (1996b) – ten gunste daarvan dat 'n omskrywing (sien 2.4.4) van hierdie akroniem vir diegene wat nie oor die nodige kennis beskik nie, gegee moes word. Moontlike plaasvervangers in hierdie verband lyk soos volg: *Outomatiese Tellermasjien, outobank, tellermasjien*, ensovoorts.

Later in dieselfde paragraaf (2) word 'n bewustelike poging aangewend om dié akroniem te omskryf. Die plaasvervanger wat in die doeltekst gebruik word, blyk dubbelsinnig te wees. Die moontlikheid dat die doeltekstgebruiker dié gedeelte verkeerd kan lees en interpreteer, blyk in hierdie verband 'n realiteit te wees. Die omskrywing wat gebruik is, kan ook na 'n persoon in die bank verwys. Vergelyk ter staving die volgende:

Brontekst: ... together with Saswitch fees if you use a non-*TrustBank ATM*.

Doeltekst: ... en Saswitch gelde as jy nie van 'n *Trustbank Bankteller* gebruik maak nie.

Dieselfde argument geld vir die gebruik van “*geheime PIN-nommer*” in paragraaf V (2). Ten einde te verseker dat daar effektiewe linguistiese interaksie tussen dié teikengroep en Trustbank realiseer, behoort hierdie akroniem ook omskryf te word: vergelyk *Persoonlike IdentifikasieNommer*.

Indien hierdie akroniem met hulle eerste bekendstelling omskryf word, en later in akroniem-vorm gebruik word, sal die teksgebruikers hulle met die akroniemiese vorm kan vereenselwig. Indien daar gedurig van die veronderstelling uitgegaan word dat die doelteks-gebruiker oor geen voorafkennis betreffende 'n bepaalde saak beskik nie, beteken dit dat sekere terme en begrippe omskryf moet word. Die klem behoort dus op die effektiewe oordrag van inligting geplaas te word. Teen hierdie agtergrond behoort die vertaler toe te sien dat daar geen moontlikheid tot waninterpretasie van die doelteks by die gebruiker ontstaan nie.

Teen die agtergrond dat hierdie brosjure van Trustbank die jong volwassenes wil oorhaal om by hulle aan te sluit, is die diskoerskeuse in die voorbeeld uit paragraaf II (1) gebruiker-vriendelik. Die doelteksgedeelte “... *laat TopTrust jou onbeperkte transaksies toe – deposito's, onttrekkings, betalings deur middel van debiet- en aftrekorders, en gratis tjek-onttrekkingsgeriewe*” omskryf wel wat bedoel word met die konsep transaksies, maar maak gebruik van formele stylmerkers om dit te kwalifiseer.

Ongeag die omskrywing van die leksikale item transaksie, is die vertaling van “*debit orders and stop orders*” verkeerdelik as “*debiet- en aftrekorders*” vertaal. 'n Aftrekorder is nie die semantiese ekwivalent van 'n “*stop order*” nie. Alhoewel albei beteken dat magtiging aan byvoorbeeld 'n bank gegee word om bedrae op vasgestelde tye oor te betaal, verskil hulle

egter daarin dat eersgenoemde na 'n bepaalde bedrag verwys, terwyl laasgenoemde se bedrag onbepaald is (*HAT*).

Ten einde egter die inligting duidelik en simplisties deur te gee en so enige waninterpretasie te vermy, behoort toeganklike gebruiksvorme as ekwivalente gebruik te word, in teenstelling met dié dikwels onverstaanbare gebruiksvorme - deposito's, onttrekkings, debiet- en stop-orders, ensovoorts. Die vertaalstrategie parafrasering (sien 2.4.3) blyk in hierdie verband 'n positiewe bydrae te kan maak.

Vergelyk die volgende parafraserings van die formele sintaktiese enkodering van inligting as plaasvervangers: *Behalwe dat outobanke die lewe vir jou makliker maak, laat Toptrust jou onbeperkte transaksies toe - om geld in die bank te plaas, geld te trek, jou skuld deur die bank te betaal - en tjeks teen geen koste uit te skryf.*

In die onderstaande vergelyking tussen die bron- en doelteksgedeeltes uit paragraaf III (2) is die semantiese inhoud van die leksikale item dieselfde, maar dit verskil op grond van hul leksikale betekenis:

Bronteks: At TrustBank we won't treat you like a *second-rate* accountholder.

Doeltekst: By Trustbank behandel ons jou nie soos 'n *derderangse* rekeninghouer nie.

Hierdie twee verskillende betekenis wat in hierdie verband teen mekaar gestel word, het geen vormlike parallele nie en blyk verteenwoordigend van die non-ekwivalensie, kultuur-spesifieke terme wat in die doeltaal ontbreek (sien 2.2.6). Die gebruik van "*derderangse*" as ekwivalent vir "*second-rate*" blyk die gemotiveerde diskoerskeuse van die vertaler teen die

agtergrond van die vertaalstrategie, wat daarop gerig is om dié kultuurspesifieke items te vervang, te wees (sien 2.4.6). Die keuse van die kultuurspesifieke doeltaalitem toon in teenstelling met sy verskillende referensiële betekenisekwivalente respons as die brontaalitem by die doeltteksgebruiker te ontlok.

In die onderhawige vergelyking uit paragraaf II (3) word die brontaaluitdrukking met 'n ekwivalente uitdrukking met dieselfde semantiese konnotasie in die doeltteks vervang. Alhoewel die doeltaalweergawe nie leksikaal-ekwivalent is aan die brontekeweergawe nie, is hulle betekenisnuanses vergelykbaar:

Bronteks: A card account *that offers you more benefits than most others* available to you right now.

Doelteks: 'n Kaartrekening *wat kop en skouers bo die meeste op die mark* uitstaan wanneer dit by voordele kom.

Die gebruik van “*kop en skouers bo die meeste op die mark*” as vertaalekwivalent vir “*offers you more benefits than most others*” is verteenwoordigend van die vertaalstrategie dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2). Die semanties-pragmatiese funksie van die bronteks word deur die gebruik van die doeltaalidroom gerealiseer. Die respons met die lees van hierdie gedeelte sal waarskynlik 'n soortgelyke ekwivalente effek hê op die onderskeie spraakgemeenskappe, omdat hierdie teikengroepe hulle met dié uitdrukkinge kan vereenselwig.

Vergelyk ook die sintaktiese konstruksie uit paragraaf IV (1) :

Bronteks: *Everyone has goals they want to save for - and at any time of life you have countless aims you want to achieve.*

Doelteks: *Almal spaar met die een of ander doel voor oë - en op jou ouderdom reik jy na die sterre!*

Die sintaktiese konstruksie “*Almal spaar met die een of ander doel voor oë*” as vertaal-ekwivalent vir “*Everyone has goals they want to save for*”, is in hierdie verband verteenwoordigend van die vertaalstrategie dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2). Die gebruik van die doeltaalidoom in teenstelling met 'n letterlike vertaling van die bronteksgedeelte is duidelik en hoogs toeganklik. Hierdeur word die kommunikasiedoelwit in die doelkultuur bereik.

Vergelyk die ander gedeelte van die sintaktiese konstruksie in die doeltaal wat blyke gee van 'n anglisistiese uitdrukking “*en op jou ouderdom reik jy na die sterre!*” as vertaalekwivalent vir die bronteksgedeelte “*and at your time of life you have countless aims you want to achieve*”. Alhoewel die doeltteksgedeelte gebruik maak van 'n anglisistiese uitdrukking - “*to reach for the stars*” - kommunikeer dit, myns insiens, die bedoelde betekenis op 'n funksionele wyse aan die teikengroep.

In die volgende vergelyking tussen die bron- en doeltteksgedeelte uit paragraaf IV (3) blyk dit dat die doeltteks meer gebruikervriendelik is. In hierdie geval is dit duidelik dat die vertaler die teksgebruiker in ag neem deur diskoerskeuse ten gunste van hulle te maak. Hierdie bewustelike poging van die vertaler om 'n term te gebruik waarmee die teksgebruiker kan vereenselwig, is gebaseer op funksionele keuses, dit sluit dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2) in. Vergelyk ter staving die onderhawige leksikale item:

Bronteks: Perhaps for a dream holiday overseas, or a hi-fi, or even your first *car*.

Doeltteks: Moontlik vir daardie droomvakansie oorsee. 'n Hoëtroustel. Dalk jou eerste *ryding*.

Vergelyk die leksikale item uit paragraaf IV (2) as voorbeeld van die vertaalstrategie ontlening (sien 2.4.5), asook die Afrikaanse eksosentriese uitdrukking met dieselfde

semantiese konnotasie as vertaalekwivalent vir die Engelse vorm:

Bronteks: Starting with TopTrust puts you on the road that leads to all the *options* you'll want to explore: a cheque account, a personal loan, vehicle finance, and a home loan *when the time comes*.

Doeltekst: Deur met TopTrust weg te spring, neem jy die eerste tree na al die *opsies* wat jy graag wil verken: 'n tjekrekening, persoonlike lening, voertuigfinansiering, en 'n huislening *wanneer die tyd ryp is*.

Die gebruik van die Anglisisme “*opsies*” as ekwivalent vir “*options*” - in teenstelling met die bestaande Afrikaanse woorde “moontlikhede”, “keuses”, ensovoorts – voorsien, myns insiens, in die kommunikatiewe behoefte van die doeltekstgebruiker. Dit is maklik herkenbaar en dié teikengroep kan hulle daarmee vereenselwig. Die taalverskynsels en -patrone van die betrokke taalgemeenskap word dus in hierdie verband in ag geneem. Vergelyk ook die item “*advies*” as vertaalekwivalent vir “*advice*” in paragraaf IV (3).

Die Afrikaanse sintaktiese konstruksie “*wanneer die tyd ryp is*” illustreer in hierdie verband die vertaalstrategie dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2), wat daarop gerig is om 'n soortgelyke ekwivalente effek by die doeltekstgebruiker te ontlok. Dié konstruksie ontsluit dieselfde semantiese konnotasie as die brontaaluitdrukking en is kommunikatief. Vergelyk ook die gebruik van die uitdrukking in die bronteks uit paragraaf IV (3) ter staving van dié kruiskulturele vertaalstrategie:

Bronteks: *Support that helps you every step of the way*, with advice on money matters, banking procedures, and choosing any other Trustbank packages that may help you reach your goals that much faster.

Doeltekst: *Steun wat jou tree vir tree vorentoe help*, met advies oor geldsake, bankprosedures, en die keuse van enige ander Trustbankpakket wat jou kan help om jou doelwitte veel vinniger te bereik.

Die uitdrukking “*every step of the way*” kom gedeeltelik tot sy reg in die doelteks. Ten spyte van die feit dat die vertaalekwivalent “*tree vir tree vorentoe*” ’n soortgelyke ekwivalente respons by die doelteksgebruiker ontlok, blyk die taalgebruiksmedium in die doeltaalgedeelte effens formeel. Die gebruik van “*al die pad*” as funksionele plaasvervanger (sien 2.4.2) vir die brontaalgedeelte val binne die taalgebruikspatroon van die jong volwassene, en stel hulle in staat om ’n effektiewe realistiese mentale beeld van die betrokke teksgedeelte te verkry.

Die gebruik van die vertaalstrategie weglating (sien 2.4.7) blyk in die volgende doelteks-gedeelte uit paragraaf II (3) ’n gemotiveerde diskoerskeuse te wees:

Bronteks: Combining the features you'd expect as an adult, such as a top rate of interest, with the privileges you've come to expect in a *youth banking product*, such as concessions on banking charges.

Doelteks: Die kenmerke wat jy as volwassene sou verwag, soos ’n top rentekoers, word gekombineer met die voorregte wat jy van ’n *jeugprodukt* te wagte is, soos vergunnings op bankkoste.

Uit die voorafgaande wil dit voorkom dat die weglating van die leksikale brontaalitem “*banking*” in die doelteks geensins die doelteksgebruiker se realistiese mentale beeld van die vertaalteks belemmer nie. Hierdie afleiding word gemaak op grond daarvan dat die aangesprokene op hierdie stadium alreeds binne dié spesifieke konteks geplaas is. Die doelteksgebruiker beskik reeds oor sekere inligting aangaande hierdie bankprodukt en daarom blyk die waninterpretasie van “*jeugprodukt*” as vertaalekwivalent vir “*youth banking product*” deur die teksgebruiker vergesog te wees.

Uit die voorafgaande analise van die bron- en doelteks ooreenkomstig die voorgestelde vertaalstrategieë, blyk dit dat daar sekere teenstrydighede, maar ook in ’n minder mate

kommunikatief-toereikendheid in die taalgebruik in hierdie brosjure voorkom. Uit die ontleding blyk dit dat dié diskrepancies toe te skryf is aan die feit dat die doeltjeks in 'n groot mate nie 'n taalgebruik waarmee studente, (vroee) skoolverlaters en gewone werkers uit die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe kan identifiseer, besig nie.

Hierdie doelbewuste miskenning van *gebruikervriendelike taal* in die doeltjeks lei eendersyds daartoe dat dié teksgebruikers 'n waninterpretasie van die doeltjeks kan maak. Andersyds slaag die doeltjeks ook nie daarin om sy kommunikatiewe doelwit effektief in die doelkultuur te bereik nie. Ten einde hierdie brosjure toeganklik te maak vir die linguisties-gemarginaliseerde teksgebruikers, beteken dat die vertaler voorts gebruikervriendelike taal moet gebruik.

Hy moet dus die taalgebruikspatrone en –verskynsels waaraan dié teksgebruikers gewoond is (hetsy die standaard- of variëteitsvorm) en waarmee hulle kan vereenselwig, gebruik. Hy behoort altyd van die veronderstelling uit te gaan dat hulle geen voorafkennis oor 'n spesifieke saak het nie. Indien die vertaler as 'n *interaktiewe bemagtigingsagent* (Rodrigues, 1999a/b) tussen die betrokke kulture opereer en daarmee rekening hou dat die teksgebruiker 'n realistiese mentale beeld van die doeltjeks moet verkry, sal hy strategieë aanwend om die kommunikatiewe doelwit van die doeltjeks effektief te realiseer.

3.2.4 TEKS 2: WHAT IS A CELL TEST?/WAT IS 'n SELTOETS?

WHAT IS A CELL TEST?

I. What is a Cell Test? (1) The Papanicolaou or *Cell Test* is named after George Papanicolaou, who was a research worker. He was the first to realise that the shed cells, which normally peel off from all body surfaces, accurately reflect the state of tissue from which they come.

(2) Papanicolaou's name is linked particularly with cell specimens taken from the vagina and the *cervix* (mouth of the womb) and the Cell Test has become a routine part of every gynaecological examination.

II. Why is the Cell Test taken? (1) The test will reveal the presence and often the type of an infection if it is present in the vagina.

(2) It will also enable the examiner (*from the cells which have been shed from the inner lining of the vagina*) to assess the

WAT IS 'n SELTOETS?

I. Wat is 'n seltoets? (1) Die Papanicolaou- of *seltoets* is vernoem na George Papanicolaou wat 'n navorsingswerker was. Hy was die eerste man wat besef het dat die los selle wat normaalweg van die liggaamsoppervlaktes afskilfer, 'n akkurate aanduiding gee van die toestand van die weefsels waarvan hulle kom.

(2) Die naam van Papanicolaou is veral verbonde aan die selmonsters wat uit die vagina en die *serviks* (die baarmoedernek) geneem word, en die toets is vandag 'n roetine-deel van elke ginekologiese ondersoek.

II. Waarom word 'n seltoets gedoen? (1) Die toets openbaar die aanwesigheid van, en dikwels ook die soort infeksie in die vagina.

(2) Dit maak dit ook moontlik vir die ondersoeker (*van die selle wat deur die binnewand van die vagina afgeskei word*) om die

activity of the female hormones and so aid him in making an accurate diagnosis.

aktiwiteit van die vroulike hormone te evalueer, en help hom dus om 'n akkurate diagnose op te stel.

(3) It is, however, in the detection of abnormal cells that the cell test has made its name. The finding of abnormal cells in the test *will alert* the practitioner to the possibility of a *pre-cancerous or early cancerous change*. These abnormal cells appear in the test years before a true cancer develops and, in most cases, their discovery is followed by a *biopsy (the removal of a small piece of tissue)* for microscopic examination. Very often the tissue biopsy is not only diagnostic, but also curative.

(3) Dit is egter met die opsporing van abnormale selle dat die seltoets wêreldberoemdheid verwerf het. As die toets die aanwesigheid van abnormale selle verraa, is die dokter dadelik *op sy hoede* vir moontlike *vóór-kwaadaardige of vroeg-kwaadaardige veranderinge*. Hierdie abnormale selle word deur die toets aangetoon jare voordat 'n werklike kanker verskyn, en in die meeste gevalle word hul ontdekking opgevolg deur 'n *biopsie (die verwydering van 'n klein stukkie weefsel)* wat dan aan 'n mikroskopiese ondersoek onderwerp word. Baie dikwels is hierdie weefselbiopsie nie diagnosties nie, maar ook genesend.

(4) In other words, the focus of abnormal cells is so small that it is completely removed by the *biopsy*, and no further treatment is indicated.

(4) Met ander woorde, die fokus van die abnormale selle is so klein dat dit volkome deur die *biopsie* verwyder word en geen verdere behandeling dan nodig is nie.

(5) Sometimes, particularly in the older

(5) Soms – veral in die geval van ouer vroue

woman who has completed her family, the biopsy is followed by the removal of the womb. It is rarely necessary to remove the ovaries as well, so, apart from not *menstruating* every month, no menopausal symptoms will result from the operation.

wat nie meer die lewe aan kinders skenk nie – word die biopsie opgevolg deur die verwydering van die baarmoeder. Slegs in die uitsonderlikste gevalle is dit nodig om ook die eierstokke te verwyder. Benewens die gerief wat uit die verdwyning van die *maandstonde* voortspruit, is daar dus geen menopouse-simptome wat op die operasie volg nie.

III. When is a Cell test taken? (1) The taking of the Cell Test is a routine part of every *gynaecological examination*, regardless of the woman's age or *marital status*.

III. Wanneer word 'n seltoets gedoen? (1) Die seltoets is vandag 'n doodgewone deel van elke *ginekologiese ondersoek* ongeag die ouderdom of *huwelikstaat* van die vrou.

(2) Because the finding of abnormal cells in test precedes the development of malignant change by some years, it is advisable for every adult woman to have a Cell Test taken every year as a routine.

(2) Omdat die ontdekking van abnormale selle in die toets die voorloper kan wees van kwaadaardige veranderings wat hul ver-skyning etlike jare later kan maak, is dit raadsaam vir elke volwasse vrou om haar dokter elke jaar te vra om 'n seltoets te doen.

IV. How is the Cell Test taken? (1) The test is very simple and painless. The lips of the vagina are separated and an instrument is introduced gently so far as to expose the cervix. A sample of the cells of the *cervix*

IV. Hoe word 'n seltoets gedoen? (1) Die toets is baie eenvoudig, en veroorsaak hoegenaamd geen pyn nie. Die lippe van die vagina word geskei, en 'n instrument word saggies ingesteek om die *baarmoedernek*

and the vagina is then obtained and transferred to a clean glass slide which is later stained and examined microscopically at the *laboratory*.

V. Where is the Cell Test taken? (1) Tests can be taken by your own *medical practitioner* in his rooms, or, if you prefer, by a gynaecologist. Tests are also taken at hospital clinics, municipal mothers' clinics and family planning clinics.

VI. Who interprets the Cell Test? (1) At the laboratory the slides are examined by specially trained *cytotechnologists* who work under the supervision of a cytologist who is a *medical practitioner*.

(2) The final diagnosis is never made on a Cell Test alone, but by a *pathologist* on the microscopic examination of tissue sections.

VII. This leaflet is intended for the information of the lay public. Copies may be obtained from the National Cancer Associa-

bloot te stel. 'n Monster van die selle van die baarmoeder en die vagina word dan geneem, en op 'n skoon glasskyfie geplaas. Die selle word later gekleur en mikroskopies in 'n *laboratorium* ondersoek.

V. Waar word die seltoets gedoen? (1) Die toets kan deur *u eie dokter* in sy spreekkamer gedoen word. So nie, kan u by 'n ginekoloog gaan aanklop. Toetse word ook gedoen in hospitaalklinieke, munisipale moederklinieke en gesinsbeplanningsentrums.

VI. Wie vertolk die seltoets? (1) In die laboratorium word die glasskyfies ondersoek deur spesiaal opgeleide *sito-technoloë*. Hulle werk onder die toesig van 'n sitoloog wat 'n *mediese praktisyn* is.

(2) Die finale diagnose word nooit gedoen aan die hand van 'n seltoets alleen nie, maar wel ná 'n ondersoek van weefselmonsters deur 'n *patoloog*.

VII. Hierdie pamflet is vir die voorligting van die lekepubliek bedoel. Eksemplare is verkrygbaar van die Nasionale Kanker-

tion of South Africa, P O Box 2000, Johannesburg, 2000 or from the Branch Offices in Cape Town, Port Elizabeth, Durban, Bloemfontein and Pretoria.

vereniging van Suid-Afrika, Posbus 2000, Johannesburg, 2000 of van die Vereniging se takkantore in Kaapstad, Port Elizabeth, Durban, Bloemfontein en Pretoria.

3.2.5 Kontekstualisering van die teks

Hierdie teks word uitgegee deur die Nasionale Kankervereniging van Suid-Afrika, en is veronderstel om verteenwoordigend van 'n meer gebruikervriendelike (vertaal-)teks te wees. Hierdie pamflet is daarop gerig om inligting oor 'n ginekologiese ondersoek, te wete 'n *seltoets*, aan 'n spesifieke teikengroep oor te dra. Hierdie teks is volgens die uitgewers gerig op die lekevrouegemeenskap wat oor die hele Suid-Afrikaanse spektrum strek. Die lekevrouegemeenskap sluit, myns insiens, vroue in:

- ◆ wat oor geen voorafkennis oor hierdie ginekologiese ondersoek beskik nie;
- ◆ wat hoofsaaklik vanuit 'n laer sosio-ekonomiese klas kom;
- ◆ wat gebrekkige en/of unieke taalgebruik en kommunikasievaardighede het; en
- ◆ 'n redelike lae geskooldheid het.

Omdat vroue uit die middel en hoë inkomstekategorie nie gekenmerk kan word aan die genoemde kriteria van die lekegemeenskap nie, kan van die veronderstelling uitgegaan word dat hierdie pamflet nie op hulle gerig is nie. Hierdie vroue beskik dus oor die nodige voorafkennis, en blyk 'n mededingende skoolverlatingsvlak te hê en 'n goeie taalgebruik aan die dag te lê.

Vanweë dié lekegemeenskap se gebrek aan die nodige voorafkennis oor dié ginekologiese

ondersoek, word die volgende aspekte sistematies in hierdie pamflet onder die loep geneem:

- ◆ die agtergrond van 'n seltoets;
- ◆ die noodsaaklikheid van 'n seltoets;
- ◆ wanneer, hoe en waar dié ondersoek gedoen moet word; en
- ◆ wie verantwoordelik is vir die diagnose van die seltoets.

Teen die agtergrond van hulle talige behoeftes behoort hierdie pamflet gekenmerk te word deur informele leksikale, sintaktiese en tekstuele middele. Die taalgebruiksmedium behoort simplisties en duidelik te wees. Dit behoort ook daarop gerig te wees om effektiewe linguistiese interaksie tussen die betrokke spraakgemeenskappe te realiseer en daarmee gepaardgaande die kommunikatiewe doelwit van die teks te bereik. Vervolgens word enkele kritiese opmerkings oor die taalgebruik in die genoemde pamflet gemaak om vas te stel in hoeverre die doeltteks daarin slaag om die kommunikatiewe doelwit te bereik.

3.2.6 Analise van die parallelle teks

Indien daar van die standpunt uitgegaan word dat kennis mag is en dat daar in inligting juis kennis opgesluit lê, beteken dit vir die taalpraktisyn dat hy 'n taal moet besig waarmee die teikenmark kan identifiseer. Dit is slegs op hierdie manier dat daar toegang tot dieselfde inligting verkry kan word. Vir die vertaler beteken dit dat vertaalstrategieë gevolg moet word waardeur die teksgebruiker³⁹ van die vertaalteks bemaagtig moet word. Laasgenoemde behels onder meer dat die teksgebruiker 'n aktiewe teksgebruiker moet wees van die vertaalteks. Ten einde hierdie ideaal te verwesenlik, moet die vertaler die taalgebruik en -houding van die teksgebruiker in ag neem en gedurig diskoerskeuses ten gunste van hulle in nakoming van sy

³⁹ Hierdie term veronderstel voorts 'n teikengroep wat verteenwoordigend is van die vroueleke-gemeenskap.

kommunikasiedoelwit maak.

Die analise van die bron- en doeltteks ooreenkomstig die vertaalstrategieë word juis teen die agtergrond van die bovermelde aspekte en linguisties-gemarginaliseerde (lekevroue-) gemeenskap onder die loep geplaas. Soos uit die analise sal blyk, is hierdie teks verteenwoordigend van meer kommunikatief-toereikende taalgebruik. Hierdie teks, in teenstelling met die vorige teks, het in 'n groter mate die taalgebruiksverskynsels en -patrone in ag geneem. Daar is egter opvallende verskille in die taalgebruik aan te toon. Alvorens die kommunikatief-toereikendheid van die teks onder die loep kom, vergelyk eers die volgende diskrepancies in die taalgebruik teen die agtergrond van die verskillende vertaalstrategieë.

Uit die vergelyking van die bron- en doeltteks uit paragraaf I (1) word die brontaalitem vervang met 'n woordeboekekwivalent en blyk dus verteenwoordigend te wees van die leksikale vertaalstrategie (sien 2.4):

Bronteks: The Papanicolaou or *Cell Test* is named after George Papanicolaou, who was a research worker.

Doelteks: Die Papanicolaou- of *Seltoets* is vernoem na George Papanicolaou wat 'n navorsingswerker was.

In hierdie verband het die vertaler nie die diskoerspatrone en -verskynsels van die teikengroep verreken nie. Indien dit die geval was, sou hy "*Cell Test*" met die term "*Papsmeer*" - afleibaar uit die naam van die navorsingswerker en waarmee dié groep kan identifiseer - vertaal het. 'n Alternatiewe strategie wat gebruik kon word, sou een wees waar die vertaler dié opsie tussen hakies aangee.

Alhoewel die hele pamflet as 'n omskrywing van hierdie ginekologiese ondersoek getipeer

kan word, bestaan die moontlikheid dat die gebruik van die woordeboekekwivalent “*seltoets*” die teksgebruiker kan verwar en vervolgens ontmagtig. Omdat “*papsmeer*” dieselfde funksionele betekenis binne die doelkultuur as die oorspronklike bronteksitem het, kan dit binne 'n gebruikervriendelike benadering tot vertaling geplaas word. Hierdie voorbeeld van die dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2) gee dus erkenning aan die teikengroep se sosio-kulturele behoeftes.

Die vertaalekwivalente vir die brontaalitems in paragraaf II (2) is kommunikatief-ontoereikend. Vergelyk die volgende opmerkings rondom die onderstaande teksgedeelte:

Bronteks: ... to *assess* the activity of the female hormones and so aid him in making an accurate *diagnosis*.

Doelteks: ... om die aktiwiteit van die vroulike hormone te *evaluateer*, en help hom dus om 'n akkurate *diagnose* op te stel.

Hierdie teksgedeelte word gekenmerk deur 'n formele leksikale stylmerker. Die gebruik van “*evaluateer*” as ekwivalent vir die bronteksitem “*assess*” blyk minder gepas te wees. Die gebruik van hierdie doelteksopsie - 'n voorbeeld van die leksikale vertaalstrategie (sien 2.4.1) is minder effektief. Indien die vertaler die talige behoeftes van die aangesprokenes in ag sou neem, sou hy 'n meer simplistiese en gebruikervriendelike doeltekskonstruksie gebruik het. Vergelyk die volgende gebruiksvorm as plaasvervanger: “... om die aktiwiteit van die vroulike hormone te *bepaal*, ...”

In die volgende deel van dié sintaktiese konstruksie: “om 'n akkurate *diagnose* op te stel”, word 'n moontlikheid tot waninterpretasie uitgebou deur die gebruik van 'n semantiese gelaaide doeltekswoord (sien 2.2.3). Teen die agtergrond dat vertalings simplisties en toeganklik moet wees, kan hierdie verafrikaanse ontleningsvorm (sien 2.4.5) waninter-

pretasie aan die kant van die lekevrouepubliek teweegbring. Vergelyk die volgende redes as verteenwoordigend van die vele ander moontlikhede waarom hierdie gemeenskap dié term sou waninterpreteer: dalk het sekere teksgebruikers binne die lekevrouepubliek nog geen (korrekte) betekenisverklaring van hierdie term ontvang nie, of dalk kom sekere gebruikers vir die eerste keer met hierdie term in aanraking.

Teen hierdie agtergrond sal dié teksgebruiker nie hierdie term effektief binne haar verwysingsraamwerk kan dekodeer nie, en kan vervolgens 'n gebrekkige beeld van die vertaalteks kry. 'n Omskrywing (sien 2.4.4) van hierdie brontaalitem sou toereikende taalgebruik en bemagtiging manifesteer. Vergelyk die volgende omskrywing as plaas-vervanger, "... en help hom dus om 'n akkurate "**vasstelling van die selle** te doen". Indien dié woord – 'diagnose' - omskryf sou word, sou daar geen dekoderingsprobleme met die gebruik van hierdie begrip in die doelteks nie. Hieruit kan geabstraheer word dat die teksgebruiker deur die vertaalstrategie *omskrywing*, toegang tot sekere bepaalde gesondheidsorg verkry.

Die brontaalitem "**menstruating**" in paragraaf II (5) word met 'n ouer gebruiksvorm "**maandstonde**" in die doeltaal vertaal, wat blyke gee van verskillende uitdrukkingsvermoë (sien 2.2.7). Vergeleke met die brontaalitem wat neutraal voorkom, skep dié opsie dikwels 'n negatiewe indruk by die teksgebruiker:

Bronteks: It is rarely necessary to remove the ovaries as well, so, apart from not **menstruating** every month, no **menopausal** symptoms will result from the operation.

Doelteks: Slegs in die uitsonderlikste gevalle is dit nodig om ook die eierstokke te verwyder. Benewens die gerief wat uit die verdwyning van **maandstonde** voortspruit, is daar dus geen **menopause**-simptome wat op die operasie volg nie.

Die brontekswoord “*menopausal*” word in die bostaande gedeelte met 'n doeltaalitem vertaal waarmee die gebruiker vermoedelik hulle mee sou kon vereenselwig. In hierdie verband blyk die doeltéksterm egter semanties-kompleks (sien 2.2.3) te wees. Indien daar effektiewe kommunikasie tussen die betrokke partye gerealiseer wil word, sou die vertaalstrategie omskrywing (sien 2.4.4) 'n positiewe bydrae kon maak. Vergelyk die volgende omskrywing as plaasvervanger: *Benewens die gerief wat uit die verdwyning van menstruasie voortspuit, is daar geen aanduiding uit die operasie dat 'n vrou die simptome van die oorgangsjare [change of life] sal ervaar nie.*

In paragraaf III (1) word die brontaalitem met 'n formele en semanties-gelaaide ekwivalent (sien 2.4.1) in die doeltaal vervang:

Brontaal: The taking of the Cell Test is a routine part of every gynaecological examination, regardless of the woman's age or *marital status*.

Doeltaal: Die seltoets is vandag 'n doodgewone deel van elke ginekologiese ondersoek ongeag die ouderdom of *huwelikstaat* van die vrou.

In 'n mindere mate kan daar ook probleme ondervind word met die dekodering van dié vertaalekwivalent, “*huwelikstaat*”. Dié linguisties-gemarginaliseerde (vroue-)gemeenskap sal, myns insiens, dekodierungsprobleme met dié formele stylmerker ondervind. Vergelyk die volgende sintaktiese konstruksie, wat vergelykbaar is met die vertaalstrategie omskrywing (sien 2.4.4) as plaasvervanger: *'n Papsmeer is vandag 'n doodgewone deel van enige vrou se ginekologiese ondersoek, maak nie saak of sy getroud is of nie.*

Die attributiewe byvoeglike naamwoord en die substantief “*elke vrou*” tree in hierdie verband op as superordinaat en omskrywing (sien 2.4.4) vir die hiponieme, oftewel die spesifieke

brontaalterme, "ouderdom" en "huwelikstatus". Die semantiese veld van hierdie seem in hierdie konteks sluit vroue van alle ouderdomsgroepe en huwelikstaat in. Die afleiding wat hieruit gemaak kan word, is dat weglating van die bronteksbysin "... *regardless of the woman's age or marital status*" nie effektiewe kommunikasie benadeel nie.

Binne die konteks van die doelteks en die voorafgaande doelteksfeite is die gebruik van die bepaalde superordinaat aanvaarbaar. Die kommunikasiedoelwit van die teks word op simplistiese en ondubbelsinnige wyse deurgegee.

In die volgende teksgedeelte uit paragraaf VI (1) word die bronteksitems in die doelteks vervang met ekwivalente wat effektiewe kommunikasie tussen die betrokke partye belemmer:

Bronteks: At the laboratory the slides are examined by specially trained *cytotechnologists* who work under the supervision of a *cytologist* who is a *medical practitioner*.

Doelteks: In die laboratorium word die glasskyfies ondersoek deur spesiaal opgeleide *sito-tegnoloë*. Hulle werk onder die toesig van 'n *sitoloog* wat 'n *mediese praktisyn* is.

Hierdie leksikale reproduksie (sien 2.4.1) van die bronteksgedeelte is kommunikatief-ontoereikend omdat die lekepubliek - vir wie die vertaling geskep is - se diskoersbehoefte nie in ag geneem is nie. In hierdie doeltekspassasie word leksikale items gebruik waarmee die potensiële teksgebruiker nie kan vereenselwig nie. Die voorafkennis waaroor die teksgebruiker beskik, blyk, myns insiens, egter ook nie genoegsaam te wees om 'n deeglike begrip van die gekursiveerde doeltaalitems te vorm nie.

Vergelyk die volgende opmerkings rondom die semanties-komplekse doeltaalitems (sien 2.2.3) aan die hand van die sintaktiese konstruksie: "*In die laboratorium word die*

glasskyfies deur spesiaal opgeleide tegnoloë ondersoek. Hulle werk onder toesig van 'n spesialis.” Dié sintaktiese konstruksie gee blyke van twee vertaalstrategieë, te wete omskrywing (sien 2.4.4) en dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2). Eersgenoemde strategie word gebruik teen die agtergrond dat die term “*sito-tegnoloë*” 'n gelaaide term is. Die gebruik van laasgenoemde strategie spreek die teksgebruiker se talige en sosiokulturele behoeftes aan. Die gebruik van die term “*spesialis*” strook met die verwysingsraamwerk van die lekevrouegemeenskap.

In die onderstaande teksgedeelte uit paragraaf VI (2) word 'n semanties-gelaaide brontekswoord vervang met 'n doeltaalwoord met die verafrikaanste vorm daarvan. Daarbenewens word daar ook spore van weglating (sien 2.4.7).

Bronteks: The final diagnosis is never made on a Cell Test alone, but by a *pathologist* on the *microscopic examination* of tissue sections.

Doeltekst: Die finale diagnose word nooit gedoen aan die hand van 'n Seltoets alleen nie maar wel ná 'n *ondersoek* van weefselmonsters deur 'n *patoloog*.

Die gebruik van die konsep “*patoloog*” blyk binne hierdie verband semanties gelaai (sien 2.2.3) te wees. Gegee die standpunt dat hierdie inligtingstuk spesifiek vir die lekepubliek geskep is, neem die vertaler kennelik nie die sosiokulturele behoeftes van sy teikenmark in ag nie. In hierdie verband kan Fraser (1990:63) se opmerking, met verwysing na Harnek, met veel vrag aangewend word. Moet die vertaler getrou aan die oorspronklike skrywer wees, of moet hy getrou aan die teikenmark wees deur die inligting toeganklik aan hulle oor te dra?

Met die vertaalstrategie van *omskrywing* (sien 2.4.4) sou die teksgebruiker 'n beter begrip van die gelaaide brontekswoord kon vorm omdat dit die bedoelde inligting op 'n simplistiese en

duidelik manier sou oordra. Daarbenewens word die teksgebruiker ook ten opsigte van gelaaide mediese konsepte bemagtig. Indien hierdie vertaalstrategie effektief gebruik word om gelaaide mediese konsepte te omskryf, stel dit die teksgebruiker in staat om sodanige konsepte korrek te lees en te verstaan, indien dit in ander mediese tekste sou voorkom. Vergelyk die volgende sin as plaasvervanger vir die problematiese doeltekssin: “*Die finale diagnose word nie net aan die hand van 'n papsmeer gedoen nie, maar deur 'n dokter wat nie-lewende weefsel en oorsake van siektes onder 'n mikroskoop [’n instrument waarmee vergrote beelde van klein voorwerpe verkry kan word] bepaal, gedoen.*”

In die volgende reeks vergelykings van die bron- en doelteks word die kommunikatief-toereikende taalgebruik van die pamflet onder die loep geneem. Hierdie taalgebruik in die vertaalteks is meer gebruikervriendelik, en is daarop uit om die lekevrouegemeenskap op talige gebied te bemagtig.

Vergelyk die volgende opmerkings rondom die kommunikatief-toereikendheid in die taalgebruik van die teksgedeelte uit paragraaf I (2):

Bronteks: Papanicolaou's name is linked particularly with cell specimens taken from the vagina and *cervix (mouth of the womb)* and *the Cell Test* has become a routine part of every *gynaecological examination*.

Doelteks: Die naam van Papanicolaou is veral verbonde aan die selmonsters wat uit die vagina en die *serviks (die baarmoedernek)* geneem word, en *die toets* is vandag 'n roetine-deel van elke *ginekologiese ondersoek*.

In die doelteks word serviks heel gepas omskryf (sien 2.4.4) met “*die baarmoedernek*” tussen hakies. In hierdie verband het die vertaler oënskynlik van die veronderstelling uitgegaan dat die aangesprokene nie oor die nodige kennis van die betrokke anatomie van

die vrou beskik nie. Deur die omskrywing tussen hakies te plaas, stuur die vertaler in hierdie verband egter nie sy onvermoë om die brontaalitem te vertaal nie, maar is gerig op effektiewe kommunikasie. Vergelyk ook die gebruik van “*baarmoedernek*” as vertaalekwivalent vir “*cervix*” in paragraaf IV (1). Ook hier tree die doelteksitem op as 'n voorbeeld van dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2).

Die anaforiese verwysing na seltoets deur die gebruik van “*die toets*” in hierdie gedeelte onderskryf ook terselfdertyd die vertaalstrategie weglating (sien 2.4.7) in die doelteks. Vergelyk ter staving die gebruik van “*die toets*” as doelteksopsie vir die brontekswaerwag “*the Cell Test*”.

Ek sou egter die brontekskonsep “*gynaecological examination*” met 'n funksionele doeltaal-ekwivalent vervang. Myns insiens blyk die doelteksopsie “*ginekologiese ondersoek*” te formeel vir dié gemeenskap en bereik vervolgens ook nie sy kommunikatiewe doelwit nie. Deurdat hierdie konsep in die doelteks gebruik word, gee blyke dat die vertaler van die veronderstelling uitgaan dat die teksgebruiker kennis aangaande die ondersoek het.

Die realiteit bewys egter die teenoorgestelde. Indien die gebruiker in ag geneem is, sou 'n meer funksionele ekwivalent gebruik word. Vergelyk “*inwendige ondersoek*” as plaasvervanger. Hierdie algemeen gebruiklike vorm kommunikeer, myns insiens, vanweë sy konseptuele aard en konvensionele betekenis binne dié lekegemeenskap, die brontaalkonsep meer effektief en stel dié gebruiker in staat om die betrokke inligting korrek te verstaan.

In die volgende gedeelte uit paragraaf II (1) is die weglating (sien 2.4.7) van 'n sinsdeel ook aanvaarbaar:

Bronteks: The test will reveal the presence and often the type of an infection *if it is present* in the vagina.

Doelteks: Die toets openbaar die aanwesigheid van, en dikwels ook die soort infeksie in die vagina.

Die weglating van die bysin "*if it is present*" in die doelteks is motiveerbaar. Die bronteksgedeelte kommunikeer sekere informasie rondom infeksie in die vagina aan die teksgebruiker. Die doelteksitem "*aanwesigheid*" van infeksie in die vagina impliseer dat daar verskillende soorte infeksies kan wees. Die bronteksgedeelte blyk dus oorbodig omdat dit reeds vermeld dat die toets die aanwesigheid van infeksie sal openbaar. Die weglating in die doelteks blyk teen hierdie agtergrond gemotiveerd te wees.

'n Gebruikervriendelike uitdrukking, asook sekere brontaalitems uit paragraaf II (3), word onderskeidelik met 'n ekwivalente uitdrukking met dieselfde semantiese konnotasie en meer kommunikatief-toereikende gebruiksvorme in die doelteks vertaal. Die onderskeie kommunikatief-toereikende vorme in die teksgedeelte is verteenwoordigend van dinamiese ekwivalensie:

Bronteks: The finding of abnormal cells in the test will alert the practitioner to the possibility of a pre-cancerous or early cancerous change.

Doelteks: As die toets die aanwesigheid van abnormale selle verrai, is die dokter dadelik op sy hoede vir moontlike vóór-kwaadaardige of vroeg-kwaadaardige veranderinge.

Alhoewel die doeltaalidoom "*op sy hoede*" op woordvlak met die bronteksweergawe, "*will alert*" verskil, kommunikeer dit steeds dieselfde semantiese inhoud. Die respons met die lees van die doelteksgedeelte sal 'n ekwivalente reaksie ontlok. 'n Letterlike vertaling van die teksgedeelte sou myns insiens 'n kliniese representasie van die beoogde betekenis wees. Die

gebruik van die doeltaalidoom staan dus tot afkeer van dié bronteksgerigte perspektief deur 'n vorm te gebruik wat die teikengroep ken, verstaan en waarmee hulle kan vereenselwig.

Die gebruik van die leksikale item “*dokter*” in plaas van (sien paragraaf VI (1)) “*mediese praktisyn*” blyk in hierdie teksgedeelte vir die lekepubliek hoogs aanvaarbaar te wees. Hierdie opmerking is gegrond op die realiteit dat dié groep hulle makliker met eersgenoemde doeltaalterm kan vereenselwig. Die gebruik van die leksikale items “*vóór-kwaadaardig*” en “*vroeg-kwaadaardig*” as ekwivalente vir die bronteksitems, is motiveerbaar. Alhoewel die voorafgaande doelteksfeite nie eksplisiet melding maak van kanker nie, word daar implisiet daarna verwys. Daarbenewens word daar ook in die teks na die moontlike “*aanwesigheid van abnormale selle*” verwys. Die effektiewe dekodering van hierdie semanties ekwivalente doelteksvorme word verder deur die teksgebruiker se kennis dat dié teks by die Nasionale Kankervereniging beskikbaar is, vergemaklik.

Vergelyk ook die volgende teksgedeelte uit paragraaf IV (1):

Bronteks: A sample of the cells of the cervix and the vagina is then obtained and transferred to a clean glass slide which is later stained and examined microscopically at the *laboratory*.

Doelteks: 'n Monster van die selle van die vagina en die baarmoedernek word dan geneem, en op 'n skoon glasskyfie geplaas. Die selle word later gekleur en mikroskopies in 'n *laboratorium* ondersoek.

Gegee die plek waar die teks verkrygbaar is, sou die term “*laboratorium*” vir die teksgebruiker toeganklik wees. Binne die gegewe sinskonteks en voorafgaande doelteksfeite kan die gevolgtrekking gemaak word dat die teksgebruiker nie hierdie term verkeerd sal interpreteer nie. In die bostaande vergelykings van die bron- en doelteksgedeeltes word die teksgebruiker se optimale begrip van dié ondersoek van vroulike geslagsdele en die plek waar

proefnemings gedoen en geëvalueer word, onderskeidelik gevorm met behulp van die bovermelde kontekstuele aspekte. Die gebruik van hierdie doelteksitems - wat in die kader van die vertaalstrategie ontlening (sien 2.4.5) geplaas kan word - sou dus nie problematies vir die teksgebruiker wees nie.

In die onderstaande bronteksgedeelte uit paragraaf II (3) word die vertaalstrategie omskrywing (sien 2.4.4) toegepas om 'n gebruikervriendelike vertaalteks te skep:

Bronteks: These abnormal cells appear in the test years before a true cancer develops and, in most cases, their discovery is followed by a *biopsy (the removal of a small piece of tissue)* for a microscopic examination.

Doeltekst: Hierdie abnormale selle word deur die toets aangetoon jare voordat 'n werklike kanker verskyn, en in die meeste gevalle word hul ontdekking opgevolg deur 'n *biopsie (die verwydering van 'n klein stukkie weefsel)* wat dan aan 'n mikroskopiese ondersoek onderwerp word.

Deur die omskrywing van die semanties komplekse brontekswoord "*biopsy*" word die teksgebruiker as aktiewe en volwaardige vennoot binne die konstruksie van betekenis in die kommunikasiesituasie opgehef. Die teksgebruiker word in hierdie verband nie net van 'n verklaring en inligting rondom die brontekswoord voorsien nie. Sy word eerder bemagtig om voorts hierdie term effektief te kan dekodeer om sodoende 'n realistiese mentale beeld van die vertaalteks te kry. Die gebruik van "*biopsie*" (sien paragraaf II: 4, 5) - wat verteenwoordigend is van die vertaalstrategie ontlening (sien 2.4.5) - sal gevolglik nie deur die teksgebruiker verkeerd geles en misverstaan word nie.

In die volgende vergelyking van die bron- en doelteksgedeelte uit paragraaf II (5) is die semantiese inhoud van die sintaktiese konstruksie dieselfde, ofskoon dit nie leksikaal vergelykbaar is nie:

Bronteks: Sometimes, particularly in the older woman *who has completed her family*, the biopsy is followed by the removal of the womb.

Doelteks: Soms - veral in die geval van ouer vroue *wat nie meer die lewe aan kinders skenk nie* - word die biopsie opgevolg deur die verwydering van die baarmoeder.

Hierdie doelteksweergawe is 'n voorbeeld van dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2). Dit enkodeer beoogde bronteksbetekenis aan die teksgebruiker en bereik vervolgens die kommunikasiedoelwit van die bronteksidee. Die gebruik van die doeltaalidoom in plaas van 'n letterlike omsetting van dié gedeelte, vergemaklik die lees en begrip van die bronteksgedeelte. Die gekursiveerde gedeelte is funksioneel vertaal. Alhoewel dit nie sintakties vergelykbaar is nie, stel dit die doelteksgebruiker in staat om 'n soortgelyke interpretasie as die bronteksteksgebruiker te maak.

Die analise van die bron- en doelteks ooreenkomstig die voorgestelde vertaalstrategieë in hierdie teks, gee blyke dat daar - ten spyte van die pertinente bevestiging dat dit op die leke-vrouegemeenskap gerig is - ook sekere teenstrydighede en kommunikatief-toereikendheid in die taalgebruik voorkom. Soos uit die analise blyk, is die doelteks deels *gebruikervriendelik* en deels *gebruikeronvriendelik*.

In sommige gevalle word die potensiële doelteksgebruiker se taalverskynsels en -patrone in ag geneem, in ander gevalle nie. In eergenoemde geval word die taal waarmee die gebruiker kan identifiseer in die doelteks gebruik, sodat sy die betrokke inligting in die doelteks korrek kan interpreteer. Daarbenewens word dié lekegemeenskap in enkele gevalle deur middel van funksionele vertaalstrategieë soos *omskrywing*, *ontlening*, *dinamiese ekwivalensie*, ensovoorts, oor dié ginekologiese aangeleentheid opgevoed en bemagtig.

In ander gevalle word die teikengroep heeltemal in die kommunikasieproses misken deurdat die doeltaalvorme bloot buite die verwysingsraamwerk van dié teikengroep val. Die moontlikheid tot wanbegrip en die daarmee gepaardgaande ontmagtiging aan die kant van die lekegemeenskap word hierdeur aansienlik versterk. Hieruit kan geargumenteer word dat die oorspronklike doel en funksie - (*vertaalskopos*) - om die lekepubliek in te lig oor 'n spesifieke ginekologiese ondersoek, nie tot sy volle reg in dié doelkultuur kom nie.

3.3 PERSPEKTIEF

Hierdie twee parallelle tekste, wat ooreenkomstig die vertaalstrategieë onder die loep geneem is, toon kommunikatief-toereikende en ontoereikende taalgebruik in die vertaalteks te realiseer. Die kommunikatief-ontoereikende taalgebruik is hoofsaaklik die resultaat van die toepassing van die leksikale vertaalstrategie (sien 2.4.1) en swak-gemotiveerde diskoerskeuses soos die gebruik van leksikale en sintaktiese middele wat buite die verwysingsraamwerk van die doeltteksgebruiker staan.

Toereikende taalgebruik in die betrokke tekste is in verband te bring met funksionele vertaalstrategieë soos omskrywing (sien 2.4.4), parafrasering (sien 2.4.3), ontlening (sien 2.4.5), die vervanging van kultuurspesifieke leksikale items en uitdrukkings (sien 2.4.6), asook dinamiese ekwivalensie (sien 2.4.2), waar kulturele oorvleueling geen rol gespeel het nie.

Op grond van die insig dat 'n teks slegs geslaagd kan wees indien dit kommunikatief-toereikend is, moet die vier maatstawwe van Siegrühn (sien 2.4.5) by die maak van 'n vertaling in ag geneem word. Om 'n vertaling te maak sonder die inagneming van dié kriteria - wat grootliks bygedra het tot die ontoereikendheid van sekere teksgedeeltes in albei tekste -

kan teweegbring dat die teksgebruiker die teks verkeerd kan lees en gevolglik van inligting ontnem word. Ten einde 'n vertaalteks te skep wat doelgerig is, behoort vertaalstrategieë wat die teksgebruiker van die nodige inligting kan voorsien en insgelyks bemagtig, gebruik te word.

Hoofstuk Vier

SAMEVATTING EN SLOT

In spite of its many limitations, translation remains a necessary and valuable exercise. It has brought and continues to bring people of different cultural and linguistic backgrounds closer together, it has enabled them to share a more harmonious view of the world, it has build bridges of understanding and appreciation among different societies - Baker (1992:8-9).

Hierdie studie het uitgegaan van die standpunt dat alle spraakgemeenskappe - ongeag hulle taalgebruik en -houding - toegang tot inligting in vertaalde vorm behoort te verkry en insgelyks op talige gebied bemagtig te word. 'n Kritiese ontleding van die gebruik van bepaalde vertaalstrategieë in 'n kruiskulturele kommunikasieproses, is gedoen. 'n Sosio-kulturele benadering is vir hierdie doel benut.

'n Deurskouing word gegee van sosio-politieke aspekte wat 'n beduidende rol gespeel het in die ondersoek na die ontmagtiging van spraakgemeenskappe in die kommunikasieproses - met spesifieke verwysing na die *linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe*. Aspekte wat hieronder ressorteer, is:

- ◆ die teoretiese verskynsel *linguïsisme*;
- ◆ die tendens van die eertydse heerskappy om vertalings in 'n "gesuiwerde" en dikwels onverstaanbare variëteit van Afrikaans - ten koste van die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe en Afrikataalsprekers - te publiseer; en

- ♦ die eng verwysingsraamwerk en persepsies van die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe.

Hierdie aspekte het 'n ongelyke magsverhouding in die kommunikasieproses ontketen deurdat gemeenskappe van kennis, hul taal- en voorregte, en selfs hul verpligtinge as landsburgers ontnem is. Dié aspekte het toegesien dat hierdie gemeenskappe toegang tot belangrike (vertaalde) inligting in veral die openbare sektor ontsê is. Hierdie talige ongelykheid word verder in die studie aangetoon deur te verwys na die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe se onvermoë om effektief deel te neem aan, en 'n betekenisvolle bydrae tot hulle sosiale, politieke en kulturele lewe te maak.

Om die konstante uitbou van die ongelyke kommunikasienetwerk en heersende kulturele gapings in die Suid-Afrikaanse konteks aan te toon, word 'n teoretiese deurskouing van *non-ekwivalensies* gegee. Dié non-ekwivalensies is verteenwoordigend van vertaalprobleme wat in die Suid-Afrikaanse konteks binne vertaaltekste aangetref word. Dit word aan die hand van voorbeelde toegelig. Op grond van die feit dat dié vertaalprobleme in die kader van die retrospektiewe en statiese bronteksgerigte vertaalmodel geplaas kan word, gee die studie blyke dat non-ekwivalensies 'n deurslaggewende aandeel gehad het in die weerhouding van effektiewe kruiskulturele kommunikasie.

Ten einde dié bestaande kulturele gapings te oorbrug en kulturele toleransie binne die konteks van die huidige diskoers in Suid-Afrika te bevorder, word 'n nuwe generasie vertalers - die *gemeenskapsvertalers* - as oplossing voorgestel. Gepaardgaande met dié nuwe generasie word die noodsaaklikheid van vertaalstrategieë wat die wanbalans in die kommunikasieproses kan korrigeer, aangetoon. Verskeie *vertaalstrategieë* se voor- en nadele

word krities onder die loep geneem.

Elke vertaalstrategie word as maatstaf voorgestel om effektiewe kommunikasie tussen die bron- en doekultuur te realiseer. Hierdie ondersoek na die haalbaarheid van vertaalstrategieë vir effektiewe kruiskulturele kommunikasie het getoon dat sekere strategieë, byvoorbeeld die leksikale vertaalstrategie, nie gepas is daarvoor nie. Die blote vervanging van leksikale items in die brontaal met woordeboekekwivalente, aksentueer non-ekwivalensie en bemoelijk die kans dat kulturele gapings oorbrug kan word. Fraser (1990:12) se opmerking rondom dié strategie is tersaaklik in hierdie verband:

It takes insufficient account of the nature of the text and relies too much on smaller chunks of meaning as encoded in particular linguistic formulations.

In die lig van die pogings om die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe op talige gebied te bemagtig en inligting toeganklik te maak, kan funksionele vertaalstrategieë soos *verduideliking, vervanging van kultuurspesifieke items, dinamiese ekwivalensie, en ontlening* - ondanks negatiewe uitsprake daarteen - goed benut word om kruiskultureel-toereikende vertalings te produseer. Met betrekking tot laasgenoemde, wil hierdie studie egter nie te kenne gee dat 'n diskoersmoontlikheid soos Standaardafrikaans in vertaaltekste onnuttig is nie. Die konstante gebruik van hierdie variëteit in die kommunikasieproses kan tot afkeer van effektiewe kruiskulturele kommunikasie staan. Volgens Combrink (in Die Burger van 22 Desember 1997) kan dit kommunikasiebreuke oplewer. Hy bied die volgende wysheid as oplossing vir die moontlikheid dat kommunikasiebreuke in die kommunikasieproses kan ontstaan:

Die hoogste norm moenie wees om te alle tye en onder alle omstandighede Standaardafrikaans te praat of te skryf nie, maar *om in alle situasies 100% te kommunikeer, die eerste keer* [kursivering - TRB].

Na 'n kritiese deurskouing van vertaalstrategieë is 'n ontleding na twee parallelle tekste - wat in verskillende kommunikatiewe situasies tot stand gekom het - gedoen. Hierdie korpus ondersoek het ten doel gehad om vas te stel in hoe 'n mate die keuse van vertaalstrategieë in dié tekste beïnvloed was deur die konteks en situasie waarin dit geskep is. Deur 'n produkgerigte analise van dié gekose tekste, is daar bevind dat die diskoerspatrone en verskynsels van die betrokke teikengroep nie konsekwent in ag geneem was nie. In hierdie verband vind hierdie studie aansluiting by Beukes (1992:176) se opmerking dat die diskoersbehoefte en -patrone van die '*Rainbow-Nation*' geregistreer en verreken moet word, ten einde effektiewe kommunikasie tussen die sender en ontvanger te realiseer.

As eerste teksdeelnemer van die bedoelde boodskap, moet die vertaler voorts 'n analise maak van die aspekte wat 'n rol by die produksie van 'n vertaling speel. Daarbenewens moet hy ook sekere talige aanpassings maak ten einde sy kommunikatiewe doelwitte te bereik. Hy moet dus te alle tye die '*gemeenskapspek*' (vgl. Di Biase, 1987) in ag neem alvorens hy die bedoelde boodskap d.m.v. 'n taalsisteem en -gebruiksmedium aan die betrokke doelteksgebruiker encodeer. Walker *et al.* (1995:105) huldig die volgende opvatting:

They not only need an excellent knowledge of the source language, but also good subject knowledge and the ability to manipulate the target language for a specific readership.

In die lig van die bostaande toon die studie aan dat die doelteksgebruiker se posisie binne die "*Rainbow-Nation*" herdefinieer moet word, sodat hy voortaan 'n volwaardige en aktiewe rol in die produksie van doelteks kan speel. Ten einde hierdie doelstelling te realiseer, moet die vertaler gedurig gebruikervriendelike diskoerskeuses ten gunste van die teikengroep maak. Die "*Rainbow Nation*" sal vervolgens dieselfde regte, voorregte, inligting, dienste en verpligtinge kan geniet en 'n betekenisvolle bydrae in die demokratiseringsproses kan lewer.

Teen die agtergrond dat 'n vertaling geskep word vir 'n gegewe doelkultuur en gevolglik slegs 'n doel en funksie vir daardie spesifieke kultuur het, word strategieë wat die gapings tussen die bron- en doelkultuur kan oorbrug en die kommunikatiewe waarde van tekste tot 'n groot mate kan laat ooreenstem, voorgestel. Hierdie funksionele strategieë moet 'n realistiese mentale beeld van die bronteks aan die doelkultuur gee deur die teikenmark se linguistiese, tekstuele en sosiale sisteme in ag te neem. Die *konteks* en die *doel* van 'n vertaling bly egter steeds die bepalende faktor by die keuse van 'n spesifieke vertaalstrategie.

Die bostaande opmerking strook met die gemeenskapsbenadering tot vertaling se insig om die ongelyke magsverhouding in taalgebruik aan te spreek en die onderskatting van die beduidendheid van taal in die produksie, instandhouding en verandering van sosiale magsverhoudinge te korrigeer (Lesch, 1996a). Meintjes (1992:16) konstateer hierdie insig soos volg:

The point is that translators need to be aware and cognisant of their role in the transmission of information and of the power they wield. ... [T]he translator has a moral responsibility to promote the process of change and democracy. In South Africa translators have for too long been implicated in the unquestioning acceptance of dominant authoritarian discourses. Translators need to disrupt such discourses, 'deconstruct' them and introduce new, clearer, accessible non-racial and non-sexist discourses.

Die slotsom waartoe die studie kom, is dat die vertaler voorts vertaalstrategieë moet gebruik waardeur die doelteksgebruiker se sosiokulturele behoeftes gerespekteer word, en wat die heersende *kommunikasiebreuke* binne die huidige Suid-Afrikaanse diskoers kan uitskakel. Dit beteken dat die vertaler sensitief moet wees vir die betrokke doelteksgebruiker se taalgebruik en -houding om sodoende dié gebruiker toegang te verseker tot dieselfde inligting en dienste as die oorspronklike gebruiker. Daarbenewens moet hierdie effektiewe kommunikatiewe interaksie ook die doelteksgebruiker se regmatige en onontbeerlike rol as *mede-skepper* van

die doeltteks binne die huidige Suid-Afrikaanse diskoers korrigeer en vervolgens uitbou.

Dié standaard blyk bevestigend te wees van die aandrag op kruiskulturele kommunikatiewe toeganklikheid en effektiwiteit in vertalings. Teen die agtergrond van die bevinding dat die vertaler sy teikenmark moet ken om gepaste vertaalstrategieuses te maak, word voorgestel dat opgeleide vertalers **uit** 'n gemeenskap **vir** 'n die gemeenskap vertaal. Vanweë hul kulturele, persoonlike en linguistiese verband met die doeltteksgebruikers, is hulle in 'n geskikte posisie om 'n daadwerklike bydrae te maak om hul gemeenskap op talige gebied te bemagtig en vervolgens *taalagtergesteldheid* uit te skakel, asook die kulturele gaping tussen die betrokke bronkultuur en hul kultuur te oorbrug (Rodrigues, 1993).

'n Leemte wat moontlik binne hierdie studie aangedui kan word, is dat die linguisties-gemarginaliseerde gemeenskap nie genoegsaam vir die vertaalwerk gekwalifiseer is nie. Die rede hiervoor is dat ek 'n ander ondersoekraamwerk gehad het. 'n Ander leemte mag die feit wees dat minder-verteenvoordigende tekste in dié studie gebruik is.

Verdere ondersoeke wat uit hierdie studie kan voortspruit, is onder andere:

- ◆ 'n meer omvattende analise van elke vertaalstrategie en non-ekwivalensie met meer verteenwoordigende tekste;
- ◆ empiriese ondersoeke rondom gebruikergerigte vertaalstrategieë met betrekking tot instansies in die openbare sektor; en
- ◆ opleidingsprogramme om vertalers (en tolke) as kommunikasiefasiliteerders in diens van die gemeenskap se sosiokulturele behoeftes op te lei.

Bibliografie

- ALEXANDER, N. 1989. Language policy and national unity in South Africa/Azania. Kaapstad : Buchu Books.
- ALEXANDER, N. 1994. Die toekoms van Afrikaans in 'n demokratiese Suid-Afrika. (In February, V., red. Taal en identiteit: Afrikaans en Nederlands. Kaapstad : Tafelberg. p. 18-28.)
- BAKER, M. 1992. In other words: a coursebook on translation. London : Routledge.
- BAKER, M., ed. 1998. Routledge encyclopedia of translation studies. London : Routledge.
- BASSNETT-MCGUIRE, S. 1992. Translation Studies. Rev. ed. London : Clays.
- BASSNETT-MCGUIRE, S. & LEFEVERE, A., eds. 1990. Translation, history and culture. London : Pinter Publishers.
- BELL, A. 1984. Language style as audience design. *Language in Society*, 13:145-204.
- BELSEY, C. 1988. Critical practice. New York : Routledge.
- BEUKES, A-M. 1991. Training translators in a post-apartheid democratic South Africa. *Language Projects Review*, 6(34):26-29.
- BEUKES, A-M. 1992. Die vertaalberoep en taalbeplanning. (In Botha, R.P., Sinclair, M.S., Winckler, W., reds. Taalwetenskap vir die taalprofessies. Stellenbosch : Universiteit van Stellenbosch. p. 175-192.) (Spil Plus, 22.)
- BEUKES, A-M. 1993a. Vertaling en sosiale verandering. *Karring*, 6:15-18.
- BEUKES, A-M. 1993b. Vertaling in Suid-Afrika: 'n kritiese perspektief. Johannesburg :

- BEUKES, A-M. 1994. Vertaling in Suid-Afrika by 'n kruispad. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde*, 12(4):101-108.
- BOTHA, R.P., SINCLAIR, M.S., & WINCKLER, W., reds. 1992. Taalwetenskap vir die taalprofessies. Stellenbosch : Universiteit van Stellenbosch. (Spil Plus, 22.)
- BOTHA, T.J.R., COMBRINK, J.G.H. & ODENDAL, F.F., reds. 1984. Inleiding tot die Afrikaanse taalkunde. Pretoria : Academica.
- BOTHA, T.J.R., PONELIS, F.A., COMBRINK, J.G.H. & ODENDAL, F.F., reds. 1989. Inleiding tot die Afrikaanse taalkunde. 2de hersiene uitg. Pretoria : Academica.
- BRISLIN, R.W. ed. 1976. Translation: applications and research. New York : Gardener.
- CARSTENS, W.A.M. 1994. Norme vir Afrikaans. 3de hersiene uitg. Pretoria : Academica.
- CATFORD, J.C. 1965. A linguistic theory of translation. Oxford : Oxford University Press.
- CLAASSEN, G.N. & VAN RENSBURG, M.C.J. 1983. Taalverskeidenheid. Pretoria : Academica.
- CLUVER, A.D. 1989. Role of language professions in an information society. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde*, 7(a):47-51.
- CLUVER, A.D. 1990. Taalbeplanning en die taalprofessies. *SAVI-bulletin*, 5(90):4-5.
- CLUVER, A.D. 1992. Trends in the changes of translating domains: an overview. (In Kruger, A., ed. Changes in translating domains. Pretoria : UNISA. p. 36-41.)
- COMBRINK, J.G.H. 1977. Die moontlikheid van vertaling. *Die Taalpraktisyn*, 3:15-23.

- COMBRINK, J.G.H. 1984. Wat is 'n anglisisme? (In Botha, T.J.R. Combrink, J.G.H. & Odendal, F.F., reds. Inleiding tot die Afrikaanse taalkunde. Pretoria : Academica, p. 83-106.)
- COMBRINK, J.G.H. 1997. Djo! nie lekker in standaardtaal. *Die Burger*: 13, Des., 22.
- COOK, G. 1989. Discourse. Oxford : Oxford University Press.
- COOPER, R.L. 1989. Language planning and social change. Cambridge : Cambridge University Press.
- DELISLE, J. 1988. Translation: an interpretive approach. Translated by Patricia Logan & Monica Creery. Ottawa : Ottawa University Press.
- DE KADT, E. 1991. Language, power and emancipation: a South African perspective. *Theoria*, 78:1-15.
- DE STADLER, L.G. 1989. Semantiek. Johannesburg : Southern Boekuitgewers.
- DI BIASE, B. 1987. Translating for the community. *Australian review of applied linguistics*. Supplement, 4:52-65.
- DOLLERUP, C. & LODDEGAARD, A., eds. 1992. Editors forward. (In Dollerup, C. & Loddegaard A., eds. Teaching translation and interpreting: training, talent and experience. Amsterdam : John Benjamins. p. 1-5.)
- DU PLESSIS, H. 1997. Gewete van glas. Kaapstad : Human & Rousseau.
- DU PLESSIS, H. & DU PLESSIS, T., reds. 1987. Afrikaans en taalpolitiek: 15 opstelle. Pretoria : HAUM.
- ECO, U. 1988. Semiotics and the philosophy of language. London : MacMillan.

- FISHMAN, J.A. 1987. Research on national languages. (In Ammon, U., Dittmar, N. & Mattheier, K.J., eds. *Sociolinguistics*. Berlin : Walter de Gruyter. p. 638-646.)
- FRASER, J.E. 1990. Tilting the message: community translation as a reader orientated model of the translation process. London : Council for National Academic Awards. (Thesis – MA.)
- FRASER, J. 1996. Mapping the process of translation. *Meta*, 41 (1):84-96.
- GIVÓN, T., ed. 1979. *Discourse and syntax*. New York : Academic Press. (Syntax and semantics., 12.)
- GOUWS, R.H. 1992. Kommunikatiewe ekwivalensie in vertalende woordeboeke: 'n probleem vir die vertaler. *South African Journal of Linguistics*, 10 (1):37-42.
- GREYLING, L. 1996. Riglyne vir die kommunisering van teks: 'n voorgestelde kommunikasieprogram. ('n Referaat gelewer by die LVSA-Kongres op 4 Julie 1996 by die Randse Afrikaanse Universiteit.) Johannesburg. (Ongepubliseer.)
- HALLIDAY, M.A.K. 1970. Language structure and language function. (In Lyons, J., ed. *New Horizons in Linguistics*. London : Penguin. p. 140-165.)
- HALLIDAY, M.A.K. 1973. *Explorations in the function of language*. London : Edward Arnold.
- HARTMANN, R.R.K. 1988. Equivalence in bilingual lexicography: from correspondence relation to communicative strategy. *Papers and studies in contrastive linguistics*, 22:21-28.
- HARTMANN, R.R.K. 1990. The not so harmless drudgery of finding translation equivalents. *Language and communication: an interdisciplinary journal*, 10:47-55.
- HAT. (Odendal, F.F., red.) 1994. *Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal*.

Midrand : Perskor.

HATIM, B. & MASON, I. 1990. Discourse and the translator. London : Longman.

HEINEMANN ENGLISH DICTIONARY. 1988. Oxford : Heinemann Educational Books.

HENRY, R. 1984. Points for enquiry into total translation - a review of JC Catford's: a linguistic theory of translations. *META*, 29(2):152-158.

HERMANS, T., ed. 1985. The manipulation of literature: studies in literary translation. London : Croom Helm.

HOLMES, J.S. 1988. Translated! Papers on literary translation and translation studies. Amsterdam : Radopi.

HOUSE, J. 1981. A model for translation quality assessment. Tübingen : Narr Verlag.

HOUSE, J. & BLUM-KULKA, S., eds. 1986. Interlingual and intercultural communication: discourse & cognition in translation and second language acquisition studies. Tübingen : Narr Verlag.

JAKOBSEN, A.L. 1994. Starting from the (other) end: integrating translation and text production. (In Dollerup, C. & Lindegaard, A., eds. Teaching, translation and interpreting 2: Insights, Aims, Visions. Amsterdam : John Benjamins. p. 143-150.)

KOTZE, A. 1998. Die verband tussen vorm en inhoud in die vertaling van kreatiewe tekste: Lewis Carroll se "Jabberwocky". Vanderbijlpark : Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys (Vaaldriehoekcampus). (Skripsie – M.A.)

KRESS, G. 1989. Linguistic process in sociocultural practise. Oxford : Oxford University Press.

KROES, G. 1992. Die inhoud en plek van norme in die vertaalpraktyk, vertaalkunde,

vertaalkritiek en die vertaalwetenskap. (In Botha, R.P., Sinclair, M.S., Winckler, W., reds. Taalwetenskap vir die taalprofessies. Stellenbosch : Universiteit van Stellenbosch. p. 134-156.) (Spil Plus, 22.)

- KRUGER, A. 1991. Preliminary report: translation and interpreting in South Africa. (LiCCA-Research and Development Program.) Pretoria : Universiteit van Pretoria. (Ongepubliseer.)
- KRUGER, A. 1992. Translation and interpreting in South Africa. Pretoria : South African Translators' Institute. (*SATI-series*, 2.)
- KRUMM, M. 1991. Community interpreting in a multilingual society. *Jerome Quarterly*, 13:2-15.
- LEFEVRE, A. 1992a. Translation, rewriting and the manipulation of literary frame. London : Routledge.
- LEFEVRE, A., ed. 1992b. Translation, history, culture. London : Routledge.
- LESCH, H.M. 1995. Die omvang van gemeenskapsvertaling. *Karring*, 10:16-19.
- LESCH, H.M. 1996a. Die mag van die leser. ('n Referaat gelewer by die LVSA-Kongres op 5 Julie 1996.) Johannesburg : Randse Afrikaanse Universiteit. (Ongepubliseer.)
- LESCH, H.M. 1996b. Wie gebruik 'n OTM? 'n Lesergerigte vertaalbenadering. *SAVI-bulletin*, 5:96.
- MEY, J.L., ed. 1979. Pragmalinguistics: theory and practise. The Hague : Mouton.
- MEINTJES, E. 1991. Translating for a new and progressive South Africa. *Language Projects Review*, 6(1/2):35-39.
- MEINTJES, E. 1992. Translation for empowerment and democracy. (In Kruger, A., ed.

Changes in translating domains. Pretoria : Universiteit van Suid-Afrika. p. 14-18.)

- MEINTJES, E. 1997. Training translators: translation strategies versus linguistic equivalence. (Paper read at a seminar on Translation and Interpreting, 6-7 February 1997.) East London: Directorate of Arts and Culture. (Unpublished.)
- MORRIS, R. 1985. Lexical development and language planning in South Africa. (In Prinsloo, K., ed. Language Planning for South Africa. Bloemfontein : University of Orange Free state. (SA journal for linguistics. occasional papers, 2:71-89.)
- MTINTSILANA, P.N & MORRIS, R. 1988. Terminography in African languages in South Africa. *South African Journal of African Languages*, 8(4):109-113.
- NEWMARK, P. 1981. Approaches to translation. Oxford : Pergamon.
- NEWMARK, P. 1988a. Approaches to translation. New York : Prentice Hall.
- NEWMARK, P. 1988b. A textbook of translation. New York : Prentice Hall..
- NEWMeyer, F.J. 1986. The politics of linguistics. Chicago : University of Chicago Press.
- NIDA, E.A. 1964. Towards a science of translating. Leiden : E.J. Brill.
- NIDA, E.A. 1976. A framework for the analysis and evaluation of theories of translation. (In Brislin, R.W., ed. Translation: applications and research. New York : Gardner. p. 47-91.)
- NIDA, E.A. 1987. Stretching language. *Meta*, 32 (1):42-5.
- NIDA, E.A. & TABER, C.R. 1974. The theory and practice of translation. Leiden : Brill.
- NIDA, E.A. & REYBURN, W.D. 1981. Meaning across culture. Maryknoll : Orbis Books.

- NIDA, E.A. & TABER, C.R. 1982. The theory and practice of translation. Leiden : Brill.
- NORD, C. 1991. Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis. Amsterdam : Rodopi.
- NORD, C. 1992. Text analysis in translator training. (In Dollerup C. & Loddegaard, A., eds. Teaching translation and interpreting: training, talent and experience. Amsterdam : John Benjamins. p. 39-48.)
- NORD, C. 1994. Translation as a process of linguistic and cultural adaptation. (In Dollerup, C. & Lindegaard, A., eds. Teaching translation and interpreting 2: insights, aims, visions. Amsterdam : John Benjamins. p. 59-68.)
- NORD, C. 1997. Translating as a purposeful activity – functionalist approaches explained. Brooklands : St. Jerome.
- OLIVIER, M. 1993. Opleiding van vertalers en tolke onder die soeklig. *Karring*, 6:19.
- OLIVIER, M. 1994. 'n Evaluering van die House-model as onderrigstrategie vir leerlingvertalers op tersiêre vlak. Bellville : Universiteit van Wes-Kaapland. (Verhandeling - M.A.)
- OZOLINS, U. 1991. Interpreting, translating and language policy. Sydney : National Languages Institute.
- PEDRA, Z.M.R. 1992. Translation in a changing South Africa. Johannesburg : University of Witwatersrand. (Dissertation - M.A.)
- PERGNIER, M. 1977. Language meaning and message meaning: towards a sociolinguistic approach to translation. (In Gerver, D. & Wallace, S. H. Language interpretation and communication. New York : Plenum. p. 199-204.)
- PICARD, J.H. 1983. Nothing new under the sun. (In LSSA. *LSSA-Conference papers*.

Pretoria : Linguistic Society of Southern Africa. p. 223-230.)

- PHILLIPSON, R. 1988. Linguicism: structures and ideologies in linguistic imperialism. (In Skutnabb-Kangas T. & Cummins, J., eds. *Minority education: from shame to struggle*. Clevedon : Multilingual Matters. p. 339-358.)
- PONELIS, F. 1994. Standaardafrikaans in oorgang. (In February, V., red. *Taal en identiteit: Afrikaans in 'n demokratiese Suid-Afrika*. Kaapstad : Tafelberg. p. 106-128.)
- REISS, K. & VERMEER, H.J. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen translationstheorie*. Tübingen : Niemeyer.
- RENKEMA, J. 1993. *Discourse studies: an introductory textbook*. Amsterdam : John Benjamins.
- RODRIGUES, T.R. 1993. *Gemeenskapsvertaling: 'n kuur vir linguistiese en kulturele ongelykhede. 'n Suid-Afrikaanse perspektief*. (Honneurs-skripsie.) Bellville : Universiteit van Wes-Kaapland. (Ongepubliseer.)
- RODRIGUES, T.R. 1999a. Die rol van die vertaler binne die nuwe Suid-Afrika. ('n Referaat gelewer by die 'Workshop Literaire Vertaling' op die 31 Maart 1999). Bloemfontein : Universiteit van Oranje-Vrystaat. (Ongepubliseer.)
- RODRIGUES, T.R. 1999b. Die vertaler as bemagtigingsagent. (Voorgelê vir publikasie in *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde*.) (Ongepubliseer.)
- SCHUTTE, J. 1990. *The challenge of multilingualism - bridge and barriers*. Pretoria : South African Translators' Institute. (*SATI series, 1.*)
- SCOTTISH COMMUNITY INTERPRETING DEVELOPMENT GROUP. 1990. *Right to understand: recommendations for Action Conference*. Report of 19 September 1990. Edinburgh : The Group.

- SHEN, D. 1989. Literalism: NON "formal-equivalence". *Fédération Internationale des Traducteurs (FIT) Revue Babel*, 35(4):219-235.
- SIEGRÜHN, A. 1989. Translation and national language project. *Language projects review*, 4(3):18.
- SIEGRÜHN, A. 1990. Beginning an independant service. *Language projects review*, 4(4):24.
- SIEGRÜHN, A. 1991. Wie vertaal vir wie - en hoe? *Language projects review*, 6(3/4):29-31.
- SIEGRÜHN, A. 1992. Community translation. (In Kruger, A., ed. *Changes in Translating Domains*. Pretoria : UNISA. p. 33-36.)
- SKUTNABB-KANGAS, T. & CUMMINS, J., eds. 1988. *Minority education: from shame to struggle*. Philadelphia : Multilingual Matters.
- SLATOFF, W.J. 1970. *With respect to readers: dimensions of literary response*. Ithaca : Cornell University Press.
- SNELL-HORNBY, M. 1988. *Translation studies: an integrated approach*. Amsterdam : John Benjamins.
- TOLLEFSON, J.W. 1991. *Planning language, planning inequality, language policy in the community*. London : Longman.
- TOURY, G. 1980. *In search of a theory of translation*. Tel Aviv : Porter Institute for poetics and semiotics. (Meaning and art. Targum, 2.)
- TOURY, G. ed. 1987. *Translation across culture*. New Delhi : Bahri.
- VAN LEUVEN-ZWART, K. 1988. *Vertalen en vertaalwetenschap: tweespalt of eenheid*.

De Gids, 151(9):701-709.

- VASILAKATOS, J. 1989. Community interpreting/translation in Australia. *The Jerome Quarterly*, 4(4):3-6.
- VAN DEN BROECK, R. & LEFEVERE, A. 1979. Uitnodiging tot de vertaalwetenschap. Muiderberg : Dick Continho.
- VENUTI, L. 1992. Rethinking translation: discourse, subjectivity, ideology. London : Routledge.
- WALKER, A.K. KRUGER, A. & ANDREWS, I.C. 1995. Translation as transformation: a process of linguistic and cultural adaptation. *South African journal of linguistics*. Supplement, 26:99-115.
- WANDRUSZKA, M. 1985. Translators and their position in society. (In Bühler, H., ed. *10th World Congress of Fédération Internationale des Traducteurs (FIT)*. Vienna : Wilhelm Braümuller. p. 74-83.)
- WEBB, V.N., red. 1992. Afrikaans ná apartheid. Pretoria : J.L. van Schaik.
- WEBB, V.N. 1995. Language in South Africa. Language planning for a post-apartheid South Africa. *The Language in Contact and Conflict in Africa (LiCCA) report*. Pretoria : University of Pretoria.
- WILSS, W. 1982. The science of translating: problems and methods. Tübingen : Gunter Narr Verlag.
- WITTE, H. 1993. Translation as a means for a better understanding between cultures? (In Dollerup, C. & Lindegaard, A., eds. *Teaching translation and interpreting 2: insights, aims, visions*. Amsterdam : John Benjamins. p. 69-76.)
- WYBENGA, D.M. 1987. Diskoersanalise en stilistiek. Pretoria : Serva-Uitgewers.

Indeks

A

aanvaarbaarheid · 18
adekwaatheid · 18
adekwate vertaling · 18
affiksvorm · 27
Afrikaans · 2, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 39, 40, 49, 58, 102
Afrikaanse gebruiksvorme · 28
Afrikaanse Taal · 24
Afrikanertaalnasionalisme · 2
Afrikatale · 3
agtergrondskennis · 1
agterstelling · 3
akkurate vertaling · 30
a-kontekstuele benadering · 11
akroniem · 74, 75
akronieme · 26
aktiewe rol · 5, 105
aktiewe teksgebruiker · 42, 44, 54, 87
alternatiewe strategie · 88
ampstale · 3
analogiese verwysing · 95
Anglisisme · 79
anglisistiese uitdrukking · 78
antagonistiese ramifikasies · 23
a-simmetriese aard van taal · 38
attributiewe byvoeglike naamwoord · 91

B

bedoelde boodskap · 13, 14, 41, 57, 73, 105
bedoelde informasie · 3
behoefte · 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 17, 31, 33, 38, 45, 47, 48, 50, 51, 53, 57, 66, 68, 72, 87, 89, 93, 106, 107
bemaagtig · 1, 8, 9, 16, 29, 33, 48, 53, 87, 94, 98, 99, 101, 102, 104, 107
bemaagtiging · 5, 13, 41, 42, 51, 90
bemaagtigingsprosesse · 13
bemiddelaar · 12, 16, 28
Bergpredikasie · 35
betekenis · 3, 19, 20, 21, 23, 24, 33, 39, 40, 49, 51, 54, 56, 66, 68, 72, 73, 76, 78, 89, 95, 96, 98
betekenisnuanse · 23, 24, 25, 26
betekenisverskeidenheid · 4
beter begrip · 93
bikultureel · 5

bronkultuur · 8, 15, 51, 54, 107
brontaal · 16, 50, 91
brontaalekwivalent · 23, 46
brontaalidoom · 20, 70
brontaaluitdrukking · 77, 79
bronteks · 5, 9, 17, 19, 20, 23, 24, 30, 31, 32, 34, 35, 38, 40, 49, 50, 53, 56, 67, 68, 72, 77, 79, 93, 106
bronteksboodskap · 16, 32, 41, 68, 69
bronteksgedeeltes · 76
brontekskonsepte · 19
bronteksweergawe · 34, 77, 95, 96
buitelinguistiese faktore · 8, 10, 12
buitetalige aspekte · 28

D

dekodeer · 3, 13, 90, 98
dekoderingsprobleme · 90, 91
denkbeeldige diskoers · 14, 52
dia-kultuur · 3
dienste · 1, 46, 52, 53, 62, 105, 106
dieselfde effek · 49
dinamiese ekwivalent · 35
dinamiese proses · 13
dinamiese rol · 12, 13
diskoers · 3, 4, 6, 14, 18, 19, 52, 66, 68, 100, 103, 106
diskoersbehoefte · 2, 33, 46, 92, 105
diskoersbenadering · 32
diskoerskeuse · 14, 44, 45, 75, 76, 78, 80
diskoersmoontlikheid · 104
diskoersoordrag · 32
diskoerspatrone · 2, 45, 55, 72, 88, 105
diskrepanasies · 66, 67, 72, 81, 88
doel- en brontaalbetekenis · 21
doel en funksie · 7, 9, 31, 37, 49, 56, 64, 100, 106
doelgerigte aard · 7
doelkultuur · 7, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 31, 32, 37, 38, 48, 51, 53, 66, 68, 69, 73, 78, 81, 89, 100, 104, 106
doeltaal · 16, 50, 91
doeltaalidoom · 77, 78, 96, 99
doelteksgebruiker · 4, 5, 9, 10, 14, 19, 26, 29, 32, 33, 36, 37, 40, 42, 44, 45, 47, 49, 52, 53, 54, 56, 66, 67, 68, 70, 73, 74, 77, 79, 80, 99, 100, 105, 106
doelteksgebruikergeoriënteerd · 37
doelteksgebruikers · 4, 7, 45, 47, 65, 107
doelteksgedeeltes · 67, 68, 76, 97

doeltekstgeoriënteerde benadering · 37
 doeltekskonstruksie · 89
 doelteksopsie · 67, 89, 95

E

effektiewe dekodering · 9, 97
 effektiewe kommunikasie · 8, 12, 13, 15, 26, 29,
 31, 41, 44, 52, 54, 73, 92, 95, 104, 105
 effektiewe linguistiese interaksie · 4, 5, 11, 18, 75,
 87
 effektiewe toegang · 14
 effektiwiteit in vertalings · 107
 ekonomiese mag · 2
 eksosentriese aard · 20
 ekwivalensie · 30, 33
 ekwivalensieprinsiep · 35, 36, 38, 39
 ekwivalent · 19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 35, 38,
 40, 67, 68, 69, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 89, 91,
 95
 ekwivalente effek · 36, 49, 70, 77, 79
 emansipering · 6
 emosioneel belaaid · 23
 Engels · 2, 19, 20, 22, 25, 26, 27, 28, 48, 58
 era van vertaling · 33

F

filosofiese verskuiwing · 11
 funksie · 9, 11, 12, 15, 32, 38, 42, 68, 77
 funksioneel · 20, 68, 99

G

gebruikeronvriendelik · 99
 gebruikervriendelik · 9, 14, 78, 94, 99
 gebruikervriendelike benadering · 1, 32, 89
 gebruikervriendelike taal · 81
 gebruikervriendelike vertalings · 9
 gebruiksfrekwensie · 27, 40, 73
 gebruiksvorm · 27, 40, 42, 69, 89, 90
 gebruiksvorme en frekwensies · 26
 gehalte · 16, 18, 31, 57
 geïnstusionaliseer · 3
 geïnstusionaliseerde terme · 2, 52
 gekose tekste · 9, 15, 16, 55, 57, 105
 geletterdheidsvlakke · 44
 gelykwaardige ekwivalent · 19, 33, 34
 gemeenskap · 1, 2, 3, 4, 5, 43, 45, 52, 65, 66, 73,
 87, 88, 90, 91, 95, 107
 gemeenskapsaspek · 14, 105
 gemeenskapsdiskoers · 44
 gemeenskapsgeoriënteerde raamwerk · 8
 gemeenskapstolk · 53
 gemeenskapsvertalers · 14, 54, 103
 gemeenskapsvertaling · 5, 113

gemotiveerde keuse · 53
 gespesialiseerde terminologie · 54
 gestandaardiseerde terme · 2
 gesuiwerde term · 1
 getrou · 5, 31, 34, 93
 ginekologiese ondersoek · 82, 84, 86, 87, 88, 91,
 94, 95, 100
 godsdienstige oortuiging · 19
 Griekwa-psalms · 52

H

hegemonie · 3
 heropbou · 6
 herskeppingsproses · 52
 hiponieme · 21, 22, 91
 hoofvertaalteoretiese strominge · 9

I

ideasionele betekenisteorie · 52
 ideologiese vereistes · 5
 idio-kultuur · 3
 idioeme · 20
 informatiewe inhoud · 15
 inligting · 1, 2, 3, 4, 5, 9, 15, 16, 22, 41, 44, 45, 46,
 50, 51, 52, 58, 63, 64, 65, 66, 75, 76, 86, 87, 93,
 95, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106
 inligtingsoordragfunksie · 47
 instansies · 52, 107
 intellektuele strominge · 11
 interaktiewe bemagtigingsagent · 81
 interkulturele kommunikasie · 12

J

jong volwassenes · 58

K

kennis · 4, 12, 28, 42, 44, 48, 65, 74, 86, 87, 94, 95,
 97, 103
 kernbetekenis · 23, 26, 67, 72
 keuses · 29, 66, 78, 79, 100
 kode · 13, 26, 57
 koeplette · 27
 kommoditeit · 2, 33
 kommunikasiebreuke · 1, 104, 106
 kommunikasiedaad · 12
 kommunikasiedoelwit · 26, 44, 52, 67, 69, 71, 73,
 78, 88, 92, 99
 kommunikasiefasiliteerders · 107
 kommunikasiekanaal · 13, 57
 kommunikasienetwerk · 51, 103
 kommunikasieproses · 1, 3, 11, 13, 29, 42, 44, 46,

54, 66, 68, 70, 100, 102, 103, 104
 kommunikasiesisteme · 12
 kommunikasievaardighede · 1, 86
 kommunikatiefgerigte benadering · 12
 kommunikatief-toereikende vertaling · 17
 kommunikatief-toereikendheid · 81, 88, 94, 99
 kommunikatiewe · 2, 4, 9, 11, 12, 16, 22, 28, 31,
 32, 34, 55, 56, 58, 66, 68, 74, 79, 81, 87, 95,
 105, 106, 107
 kommunikatiewe doelwitte · 29
 kommunikatiewe gebeurtenis · 2, 16
 kommunikatiewe instrument · 11
 kommunikatiewe situasie · 4, 22, 58
 kommunikatiewe waarde · 34
 kommunikerende partye · 11, 31
 konsepte · 2, 3, 19, 20, 25, 33, 41, 43, 47, 48, 49,
 52, 54, 67, 68, 94
 konseptuele raamwerk · 38
 konteks · 17
 konteks en doel · 29
 konteksonafhanklike linguistiese verskynsel · 10
 kontekstualiseerdheid van taal · 10
 kreatief-interpretatiewe · 15
 kruiskulturele vertalings · 1, 37
 kulturele behoeftes · 48
 kulturele diversiteit · 6
 kulturele elite · 2
 kulturele gapings · 18, 41, 46, 103, 104
 kulturele lewe · 4, 103
 kulturele plaasvervanger · 49
 kulturele samehangendheid · 42, 43, 48
 kulturele toleransie · 45, 103
 kultuur · 19, 22, 27, 28, 32, 33, 43, 56, 76, 106, 107
 kultuurgebonde begrippe · 38
 kultuurgebondenheid · 19
 kultuurgrense · 8
 kultuurspesifiek · 19
 kultuurspesifieke projeksies · 13

L

lae geskooldheid · 1, 86
 lekevrouegemeenskap · 86, 93, 94
 leksikale en grammatikale strukture · 56
 leksikale item · 20, 21, 23, 27, 30, 45, 48, 72, 75,
 76, 78, 97
 leksikale vertaling · 30, 32
 linguisisme · 3, 46, 102
 linguistiese sisteme · 8, 28, 30, 54
 linguistiese transkoderingsproses · 33
 linguisties-gemarginaliseerde gemeenskappe · 1,
 16, 66
 linguisties-georiënteerde benadering · 9, 10
 linguisties-heterogene · 5
 lojaliteit · 4

M

maatskappy · 2, 20, 24, 46, 50
 maghebbers · 3
 magtige groep · 4
 magstrukture · 2, 3
 magswanbalans · 3, 8, 29, 51
 magteloses · 4
 maklik-leesbare doeltteks · 51
 manipulasiebenadering · 5
 Manipulation School · 5
 mapping-teorie · 52
 markverwante · 5
 mede-skepper · 106
 media · 3
 mediese wetenskap · 3, 51
 menseregte · 1
 middel tot 'n doel · 6
 miskennig · 1, 31, 81
 moedertale · 2
 morfologiese kompleksiteit · 20
 morfologiese komponente · 27

N

neutrale rol · 4
 nie-standaardsprekers · 2
 nie-standaardtaal · 31
 nie-verwante · 39, 73
 non-ekwivalensies · 16, 28, 56, 103
 norm · 44, 104
 nuwe generasie van vertalers · 6
 Nuwe Testament · 36

O

omskrywing · 30, 40, 90
 ongelyke diskoersmoontlikhede · 6
 ongelyke kommunikasiesituasie · 2
 ongelyke magsverhouding · 6, 46, 103, 106
 ontlenings · 25, 47
 ontmagtigting · 3, 100, 102
 ontvanger · 3, 4, 8, 12, 13, 17, 29, 51, 66, 105
 ontwikkeling · 6, 45
 oordragsproses · 13
 openbare diskoersmoontlikhede · 3
 openbare domein · 1
 openbare sektor · 8, 9, 103, 107
 opgeleide vertalers · 107
 opleidingsprogramme · 107
 opvoedingstelsel · 3, 24

P

parafrasering · 30, 39
 para-kultuur · 3

parallele tekste · 58
 patriotisme · 2
 patronaatverwante · 5
 periferie van die kommunikasienetwerk · 2
 persepsies · 1, 3, 102
 plaasvervanger · 52, 68, 69, 71, 74, 80, 89, 91, 94
 plurikultureel · 5
 politieke lewe · 4
 politieke mag · 2
 post-apartheid Suid-Afrika · 1
 potensiële teksgebruiker · 6, 92
 pragmatiese · 11, 12, 15, 17, 32, 54, 56, 68, 77
 preposisionele inhoude · 27
 prestige waarde · 25
 prosesachtige gebeure · 12
 produkgerigte analise · 55
 prospektief · 14, 52
 prospektiewe handeling · 7, 53

R

Rainbow-Nation · 105
 realistiese mentale beeld · 9, 14, 47, 52, 65, 67, 80, 81, 98, 106
 referensiële tekste · 9
 regmatige rol · 10
 regte · 3, 4, 31, 46, 51, 105
 reproduksieproses · 34
 respons · 37, 77, 80, 96
 retrospektief · 14, 52
 retrospektiewe bronteksgerigte model · 10
 rol as bemiddelaar · 8

S

se uitdrukingspotensiaal · 34
 seltoets · 58, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 91, 95
 semanties · 20, 30, 32, 70, 77, 91, 92, 93, 97, 98
 semantiese kompleksiteit · 20
 semantiese konnotasie · 67, 77, 79, 96
 semanties-komplekse leksikale items · 20
 sender · 1, 3, 4, 8, 12, 13, 29, 31, 34, 51, 66, 67, 105
 sensitief · 5, 13, 33, 53, 68, 106
 sensitiwiteit · 6
 sinsgerigte · 12
 sinskonstruksie · 20, 50, 67, 68
 situasionele konteks · 56
 skemata · 1, 3, 13, 51
 sosiale · 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 19, 28, 31, 42, 46, 52, 53, 54, 103, 106
 sosiale lewe · 4
 sosiale magsverhoudinge · 6, 42, 106
 sosiale sisteme · 8, 28, 54, 106
 sosiokulturele aspekte · 13, 66
 sosiokulturele benadering · 9, 11, 55
 sosiokulturele gebondenheid · 36
 sosiokulturele status · 5, 46, 53

sosiokulturele vertaal-raamwerk · 5
 spraakgemeenskappe · 5, 19, 45, 46, 77, 87, 102
 staatsapparaat · 3
 stem · 6, 29
 stilistiese aspek · 35
 'stock-in-trade' · 1
 strukturalistiese benadering · 10
 strukturele en semantiese samehangendheid · 16
 styl · 74
 stylmerkers · 73, 75
 subordinate · 21
 substantief · 25, 91
 suffiks · 27
 suffiksvorme · 27

T

taakgewer · 50
 taal as 'n abstrakte entiteit · 28
 taalagtergesteldheid · 107
 taalbeleid · 3
 taaldienste · 2
 taalgebruik · 1, 6, 44, 46, 52, 54, 57, 64, 66, 73, 81, 86, 87, 88, 94, 99, 100, 102, 106
 taalgebruikers · 1, 31
 taalgebruikssituasies · 10
 taalgebruiksmedium · 13, 57, 69, 80, 87
 taalgemeenskap · 1, 43, 44, 46, 79
 taalgrense · 8
 taalhouding · 1, 13, 45
 taal-in-gebruik · 28
 taalmediëring · 28
 taalpatrone · 7
 taalpraktisyn · 87
 taalregte · 1, 45
 taalsisteem · 13, 57, 105
 taalteoretiese perspektief · 9
 taalteorie · 9, 32
 taalverskynsels · 7, 14, 43, 47, 66, 79, 99
 taalvoorregte · 3
 Tafelbergkonsep · 46, 47
 talige kwessies in Australië · 53
 talige opset · 1
 talige probleme · 1, 8, 18
 talige vlak · 8
 teenstrydighede · 66, 80, 99
 tegniese · 2
 teikengemeenskap · 5, 13, 28, 31, 46, 48, 55, 66
 teikengroep · 4, 5, 7, 10, 11, 13, 15, 17, 31, 44, 45, 47, 49, 50, 53, 55, 57, 64, 66, 68, 69, 72, 73, 74, 75, 78, 79, 86, 87, 88, 89, 97, 100, 105
 teks · 3, 5, 7, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 24, 27, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 43, 45, 47, 48, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 86, 87, 88, 92, 97, 98, 99,
 teksgebruikergerigte vertalings · 14
 teksgebruikers · 1, 65, 75, 81, 90
 tekslinguistiese modelle · 12
 tekste · 15, 28, 34, 39, 55, 57, 58, 94, 100, 105,

106, 107,
 tekstipes · 56
 tekstuele sisteme · 8
 teleologiese · 7, 37
 terminologieë · 2, 50
 toegang · 1, 9, 15, 44, 46, 59, 65, 70, 71, 73, 87, 90,
 102, 103, 106
 toeganklike vertalings · 6
 toeganklikheid · 107
 TopTrust · 58, 59, 61, 62, 63, 71, 73, 74, 75, 79
 transformasie · 51
 tweestoelige teksdeelnemer · 13
 tweetalig · 5
 tweetaligheidslees · 2

U

uitdrukkingspotensiaal · 23, 68
 uitdrukkingsvermoë · 23, 90
 uitdrukkingsvlak · 25

V

van-bo-na-onder-benadering · 56
 variëteit · 2, 102, 104
 verafrikaansde ontleningsvorm · 89
 verduideliking · 30, 40
 verkeerd lees · 52
 verpligtinge · 4, 46, 103, 105
 vertaalbaarheid · 15, 19, 33
 vertaalberoep · 45, 108
 vertaaldienslewering 2
 vertaalfenoneem · 24
 vertaalformuletjies · 31
 vertaalkultuur · 6, 7, 45
 vertaalprobleem · 19, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 67,
 69, 72
 vertaalprofessie · 3
 vertaalproses · 1, 4, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 28, 29,

31, 32, 35, 36, 37, 47, 54
 vertaalskopos · 100
 vertaalstrategieë · 1, 5, 8, 9, 15, 16, 18, 22, 29, 54,
 55, 57, 58, 66, 67, 71, 80, 87, 88, 93, 99, 100,
 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107
 vertaalstrategieuses · 107
 vertaalstruktuur · 3
 vertaalteoretici · 6, 36
 vertaalteorie · 9
 vertaaltransformasies · 21
 vertaalvorm · 3, 13
 vertaalwerk · 107
 vertaler · 1, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 24,
 28, 29, 31, 36, 37, 42, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52,
 53, 54, 55, 56, 57, 64, 66, 72, 75, 76, 78, 81, 87,
 88, 89, 93, 94, 95, 105, 106, 107
 vertalingsgehalte · 57
 verwante leksikale items · 39, 40
 verwysingsraamwerk · 3, 9, 13, 50, 57, 90, 93, 100,
 102
 voedselsoorte · 19
 voorafkennis · 40, 65, 75, 81, 86, 92
 voorafopgesette teorieë · 4
 voorregte · 4, 46, 60, 80, 103, 105
 vorm en inhoud · 15, 35,
 vormlike en inhoudelike aspekte · 35
 vrouegemeenskap · 58, 86, 99

W

wanbegrip · 52
 waninterpretasie · 41, 75, 76, 80, 81, 89
 weglating · 30, 50, 72
 weglating, ongemotiveerd · 51
 weglating, gemotiveerd · 51
 wetgewing · 3
 woordeboeke · 2
 woordeboekekwivalent · 88, 89
 woordsoortelike funksies · 27